



גליון מיוחד לקראת
יוםא דחילולא ז"ך כסלו
תשי"פ לפ"ק

פה וויליאמסבורג יצ"ו

התודה והברכה

אל הני תרי צנתרי דדהבא,
אברכים יקירים, לשונם עט, ה"ה

הרב **יחיאל רובין** הי"ו
והרב **יצחק בלייער** הי"ו

על עבודתם בקודש בהעתקת
שיחות קודש של כ"ק מרן רבינו שליט"א
בגליון 'כי ברוך הוא'

זכות הגדול יעמוד עליהם ולזרעם אחריהם,
ואך טוב וחסד ירדפם כל ימי חייהם.

ב"ה

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

גליוני שמן למאור

שיחות קודש

כי ברוך הוא

חלק א' חלק ב'
תשע"ט לפ"ק תש"פ לפ"ק

לקט ענינים וסיפורים מאת
כ"ק מרן אדמו"ר

רבי ברוך יהושע ירחמיאל זצלללה"ה

אבדק"ק מונקאטש

כפי ששמענו מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
במשך השנים תשע"ח - תש"פ לפ"ק

מהדורא בלתי מוגה

הוצאת אור מקד"ם

לקראת יומא דהילולא ז"ך כסלו תש"פ לפ"ק



ב"ה

הוצאת

אור מקד"ם

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

Ohr Mekedem

183 Wilson Street #125

Brooklyn, NY 11211

347-450-3077



כל הזכויות שמורות



מהדורא בלתי מוגה

מודעה ובקשה-

כל מי שיש לו באמתחתו רשימות דברי תורה, או איזה סיפור והנהגה ששמע מפיו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, או שיש לו איזה חוספות והערות על כל עניני הגליון.

וכן מי שרוצה להשתתף בהוצאות הגליון לרגל שמחה או לע"נ

נא להתקשר עם הר"ר מאיר בער גליק הי"ו

347.598.0381

הרצוה לקבל הגליון

מדי שבוע בשבוע ע"י אימייל ניתן

לשלוח בקשה אל

TorasDinov@Gmail.com

או לצלצל 347-450-3077



גליון מיוחד
לקראת יומא דהילולא
זיך כסלו תשע"ט לפ"ק

פה וויליאמסבורג יצ"ו

שיחות קודש

ששמענו מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בי ברוך הוא

חלק א – תשע"ט לפ"ק

כהקדמה למגילת היוחסין לבית פארציווא, בזה הלשון: 'לא אמנע מלהודיע לבנינו אחרינו, שפעם אחת הייתי לבד אצל אבא מארי הקדוש זי"ע [מפארציווא], והיה אחרי נטילת ידיו הקדושות שהיה נוהג בהם כמה פעמים ביום, והיה מעמיק במחשבותיו מאוד, והיה עומד על יד החלון ומסתכל החוצה, ופתאום הפנה פניו אלי, ואמר, דע לך שזקנינו הגה"ק היהודי [הקדוש מפרשיסחא] אמר פעם, שלפניו היו ארבעים דורות זה אחר זה בעלי רוח הקודש, והוא בתפילתו זכה עוד לארבעה דורות שישרה עליהם רוח הקודש הזה, (ואבא [הרה"ק מפארציווא] ז"ל היה הדור הרביעי של היהודי הקדוש), ואז פנה אלי אבא מארי ואמר, הנה מעכשיו הדבר תלוי בך.

כ"ק אאמו"ר זצ"ל נולד ביום ו' תשרי שנת תרע"ה לפ"ק בעיר פארציווא שבפולין, לאביו זקיה"ק רבי נתן דוד זי"ע, בן זקיה"ק רבי יצחק יעקב מביאלא זי"ע בעל דברי בינה, בן זקיה"ק רבי נתן דוד משידלובצא זי"ע, בן זקיה"ק רבי ירחמיאל מפרשיסחא זי"ע, בן זקיה"ק רבי יעקב יצחק זי"ע המכונה 'היהודי הקדוש' מפרשיסחא, מייסד דרך החסידות בפולין, דור עשירי בן אחר בן לרבינו בצלאל אשכנזי זי"ע, רבו בנגלה של מרן האר"י הק' זי"ע, ואשר נודע על שם ספרו שיטה מקובצת על הש"ס.



כתב כ"ק אאמו"ר זצ"ל במאמר מעלת היוחסין שכתב



והוצרך אביו לברוח לרוסלאנד, שם התיישב בכפר הנקרא 'רציצע'. וכשחזר לפולין אחרי שעברו ימי הזעם, התיישב בעיר שעדליץ, אשר נהג זקיה"ק מפארציווא זי"ע לכתוב את שם המקום 'שידלץ', אשר בזה התיבה רמוז 'צל שד-י'. שם נטע זקיה"ק מפארציווא זי"ע את חצרו מחדש, ונהרו אליו מכל רחבי ארץ פולין, והיו בפולין לערך ארבעים פארציווא'ער שטיבלעך. וכאשר באו לרבם בשידלץ, ראו את הילד 'ברוך יהושע ירחמיאל' מצוין במעלותיו וכשרונותיו, וידע בעל פה הרבה מסכתות הש"ס, וכולם אמרו כי 'זרע בר"ך השם' הוא. בימי חורפו היו אומרים עליו, שאינו יכול להחזיק עצמו בלא החבל, כי היה קושר עצמו אל הכסא, ללמוד בלי הרף יומם ולילה.

גם אא"ז [רביה"ק בעל מנחת אלעזר] זי"ע שמע מזה, ונסע לפולין להיפגש עם הילד, ואחר שראה עין בעין חריפותו והבנתו בלימודים, ושברוחו פי שנים בתורה ויראת שמים, החליט לגמור השידוך עם אמי מורתי ז"ל בהיותו רק בן י"א שנה. [עיין תולדות רבינו (אות קנב) 'רבינו תהה על קנקנו, ופתח לו גמרא ותוספות, ואמר לו דבר מחודד ועמוק על ענין הלז, וצוה להנער לחזור לו על

שמו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל היה 'ברוך יהושע ירחמיאל', השם 'יהושע' נקרא על שם זקיה"ק רבי יהושע מאוסטרובא זי"ע בעל תולדות אדם, השם 'ירחמיאל' נקרא על שם זקיה"ק רבי ירחמיאל מפרשיסחא זי"ע. והנה על השם 'ברוך' יש שני צדדים אחר מי נקרא, מאז ומעולם שמעתי שזה על שם זקיה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע [הרה"ק מפארציווא זי"ע היה חתן הרה"ק רבי משה ליב מסטריזוב זי"ע, חתן הרה"ק מגארליץ זי"ע], ברם היה עוד סבא ששמו היה 'ברוך', כי זקיה"ק בעל דברי בינה מביאלא זי"ע היה חתן הרה"ק רבי יהושע מאוסטרובא זי"ע, שהיה בנו של הרה"ק רבי שלמה ליב מלענטשנא זי"ע, ואביו של הרה"ק מלענטשנא זי"ע היה שמו הרה"ק רבי ברוך זי"ע. ויתכן לומר, שאבי נקרא על שמו. וסברא הוא, שהרי שני שמותיו האחרים המה מצד אביו, ולכאורה גם השם 'ברוך' הוא מצד אביו. אבל גם יש לומר, שכיון שנתנו לו 'יהושע ירחמיאל' מצד אביו, נתנו לו שם אחד גם מצד אמו, ולא נתברר הדבר לאשורו, ונשאר בספק.



בהיותו בן שלשה חדשים, פרצה מלחמת העולם הראשונה,

ביום ז' שבט תר"צ לפ"ק, נסתלק זקיה"ק מפארציווא זי"ע לחיי עולם הבא, בהיותו בן ס"ב שנים. כ"ק אאמו"ר זצ"ל סיפר, שהיה בבית אביו בכל חדר מורה שעות על הקיר, כי היה דייקן גדול בזמנים, וכל המורה שעות פסקו מלילך בדיוק בעת פטירתו.



זקיה"ק מפארציווא זי"ע השאיר בביתו יתומים קטנים, ואבל כבד נפל על משפחתו וכל חסידיו. גם אא"ז זי"ע השתתף בצערם, ונסע ממונקאטש לנחם את האבלים, [עיין תולדות רבינו, אות קסו]. וסיפר אחי כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, כי בעת ניחום האבלים אמר אז אא"ז זי"ע, כי בפטירת אברהם אבינו נאמר (בראשית כה, יא) 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו', ופירש רש"י (ד"ה ויהי) 'נחמו תנחומי אבלים', ופירש אא"ז זי"ע, מהו הברכה שאמר הקב"ה ליצחק אבינו בעת ניחום אבלים, היינו שאמר לו, שעד עכשיו היה אברהם אבינו אביך, אבל מעכשיו אני אחיה אביך, וזהו ויברך אלקים את יצחק, ומה היה הברכה, 'בנו', שמעכשיו יהיה יצחק אבינו בנו של הקב"ה כביכול. ואז אמר אא"ז זי"ע לכ"ק אאמו"ר זצ"ל, שעכשיו

החידוד, והוא חזר ואמר, גם כתב מיד על הנייר כל החידוש, אז אמר רבינו, דין הניין לי, בני אתה אני היום ילדתיך, כי מצא את שאהבה נפשו, ובא לביתו שבע רצון].



פלא גדול נודע לאא"ז זי"ע אחר ארוסי בתו, כי בשנת תרע"ד לפ"ק קיבל אגרת מאת חותנו זקיה"ק רבי יעקב משה מקאמאנא זי"ע, שכתב שם בתוך הדברים, שבלילה ההוא שכותב את האגרת, נפקדה בתו הרבנית הצדיקת רחל פערל ז"ל, מחברתו הטהורה של אא"ז זי"ע, אחר הרבה שנים שלא ילדה. והנה אמי מורתי ז"ל נולדה בשנת תרע"ה לפ"ק.

האגרת ההיא מלאה סודות ורזין דרזין [עיין סדר מסעות ירושלים, מאמר נותן בים דרך, אות ד], ותאריך האגרת נכתב 'ביום ה' לסדר כי ברוך הוא', ומעולם תמה אא"ז זי"ע מה כיון חותנו זי"ע לרמוז בזה הפסוק, עד שנתארסה בתו אמי מורתי ז"ל עם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, הבינו שכיוון ברוח קדשו בזה לחתנה, כי ארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזים בת פלוני לפלוני [עיין חוס' הרא"ש סוטה ב, א ד"ה קודם, שמכריזין גם לנקה].



של אדמו"ר שליט"א, וכל היום ההוא ולמחרתו ביום וערב שבת קודש, היה לנו עמל ויגיעה רבה, להשתדל אודות השגת וויזום העגיפטי עבור החתן של אדמו"ר, שאנחנו כלנו השגנו לנכון וזולתו, יען שהוא יליד פולין, והקאנוול העגיפטי (בווין ובטריעסט) אינו נותן עבור בגבולו למי שיש לו תעודת מסע ממדינה הנזכר, ולא הועילו רובי ההשתדלות מכמה צדדים, גם על ידי שרים גבוהים, וזיל הכא קמדחי ליה, אף שלא היה נצרך כי אם דרך העברה בעל (דורכרייזע וויזום) על יד אלכסנדריא וארץ מצרים, ועל דבר זה נצטער אותו צדיק רבינו שליט"א למאוד (וכמעט אין ולא רפיא בידיה כל עיקר הנסיעה עתה, אם לא יוכל המיועד להיות חתנו החביב כבבת עינו, לעלות אתנו יחדיו, ושלא לעזוב אותו ח"ו באם הדרך), ומכל אלה רבת שבעה לה נפשיו. בארץ הקודש לקחו עמו אא"ז זי"ע אל הסבא קדישא זי"ע, בהמעמד הגדול והקדוש בפגישת שני צדיקי הדור, ואז עמד הסבא קדישא זי"ע והכריז 'אלוקים יחנך בני'.

שמחת אא"ז זי"ע בעת החתונה הגדולה לבתו היחידה אמי מורתי ז"ל, עב"ג כ"ק אאמו"ר זצ"ל לא יתואר בחרט עלי גליון, וכמו שספרו עדי ראייה, שמי שלא ראה שמחה זו, לא ראה שמחה מימיו [עיי' תולדות רבינו, אות קעב-קפ],

שאבד אבידה גדולה בפטירת אביו הקדוש זי"ע, מעכשיו יהיה הוא אביו.

בעיר שידלץ, היתה ישיבה שהקים זקיה"ק מפארציווא זי"ע לבחורים מהעיר וסביבותיה, ועם פטירת זקיה"ק מפארציווא זי"ע, נתמנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל להיות ראש הישיבה, והגיד שיעוריו בהיותו רק כבן ט"ו שנה. ומזה שעסק אז בהנהלת ישיבה, הרויח אחר כן בהנהגת הישיבה רבתי במונקאטש, כי הרבה דברים קשים הצריכים תשומת לב מרובה, כבר ידע איך לנהלם. ואז בן ט"ו שנה, נסמך בהוראת יורה יורה ידין ידין על ידי ועד הרבנים בעיר הבירה ווארשא.

בשנת תר"צ לפ"ק, היה מסע הקודש של אא"ז זי"ע לארץ הקודש, להיפגש עם הסבא קדישא הרה"ק רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי זי"ע, וגם כ"ק אאמו"ר זי"ע בהיותו חתן, זכה להיות בין הנוסעים, [עיי' מסעות ירושלים (מאמר הלוח ונסוע, אות ד) 'באנו לעיר טריעסט ערך שעה תשע בבוקר יום חמישי ה'נ"ל, ג' אייר, הגביר הנכבד ווח"ס וכו' מ"ה אברהם קאשיטצקי נ"י הביאנו חדריו לכבודו

של א"א זי"ע בשיבה, אשר כידוע לא כל אחד היה יכול להבין אותם מחמת רוב עומקם, וכ"ק אאמור"ר זצ"ל ישב בשעת השיעורים לימינו של א"א זי"ע, ולשמאלו ישב הגאון רבי נטע שלמה שליסעל זצ"ל דומ"ץ במונקאטש, והרבה פעמים בשעת השיעור האריכו ביניהם א"א זי"ע וכ"ק אאמור"ר זצ"ל בחדוות דשמעתתא, והיה זה לא"א זי"ע לנחת ולעונג, בבחינת 'אם חכם בני ישמח לבי גם אני'.

בעת ההוא, הכניסו את כ"ק אאמור"ר זצ"ל לבית דינו של א"א זי"ע, לדון ולהורות בבית דינא רבא של עיר מונקאטש, ונצטיין במאוד בגאונותו ובחריפתו, ורוב דיני התורה ניהלו אז על ידו. וסיפר הרה"ג ר' שמחה יוסף וואלטער זצ"ל, שבהרבה מקומות במדינה, כשהיה דין תורה מסובך שלא מצאו עצה, קראו לאברך הצעיר כ"ק אאמור"ר זצ"ל שיבא אליהם, כי נודע בגאונותו ובפקחותו, והיו בטוחים שעל ידו הכל על מקומו יבא בשלום.

הרבה פעמים כשבאו לפני א"א זי"ע גאונים וצדיקים

אבל ראו והתבוננו עניות א"א זי"ע, שכל הכיבודים חילק לאורחים, ולא לקח גם ברכה אחת עבורו, אף שהיתה זו בתו היחידה.

כאשר עמד א"א זי"ע תחת חופת כ"ק אאמור"ר זצ"ל, הכריז בקול רם 'עבדו רבנן שלמא בהדיהו', כי אמי מורתי ז"ל היתה נכדת זקיה"ק מראפשיץ זי"ע, וכ"ק אאמור"ר זצ"ל היה נכד זקיה"ק מלענטשנא זי"ע, שכידוע היה חילוקי דיעות ביניהם בדרך החסידות, וא"א רביה"ק בעל בני יששכר זי"ע היה ממוצע ביניהם, והנה עתה נעשו הצדיקים מראפשיץ ולענטשנא, מחותנים על ידי הממוצע א"א רביה"ק בעל בני יששכר זי"ע, ששניהם היו נכדיו [הרה"ק מפארציווא זי"ע, היה חתן הרה"ק רבי משה ליב מסטריזוב זי"ע, בנו של רביה"ק בעל שם שלמה זי"ע, בנו של רביה"ק בעל יודעי בינה זי"ע, בנו של רביה"ק בעל בני יששכר זי"ע. ועיין תולדות רבינו, אות קעט, בהגהות].

מאוד היה א"א זי"ע מתפאר בחתנו כ"ק אאמור"ר זצ"ל, ואהב מאד להשתעשע עמו בשיחות דברי תורה, ונהנה מאד מגודל חריפותו. גם בשעת שיעוריו

בקרבי, וה' יעזור לנו שיתקיימו דברים'.



בשנת תרצ"ז לפ"ק, יום המיוחס ב' סיון, נלקח המאור הגדול בוצינא קדישא אא"ז זי"ע, ואבל כבד נפל על כל ישראל, ועל חסידי מונקאטש בפרט. היתה זו אבדה שאין לה תמורה. מעמד הלוייה היה מר כלענה, וכל אחד מן המשתתפים בכה בכי תמרורים בזעק עד לב השמים, אבל אף אחד לא הרים קולו במילי דהספידא, כאשר ציוה אא"ז זי"ע בצוואתו הקדושה (אות יא) שלא להספידו. וארון ה' טרם ישאוהו, צעק עליו חתנו כבנו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וישא את קולו ויבך בזעקה גדולה ומרה בדברי אא"ז רביה"ק בעל דרכי תשובה זי"ע, שאמר על אביו אא"ז רביה"ק בעל שם שלמה זי"ע, שציוה גם כן שלא להספידו, את הפסוק (תהלים לט, ג) 'נאלמתי דומיה החשיתי מטוב', אבל 'כאבי נעכר'.

אחר כן ניגש הרה"ק בעל חקל יצחק מספינקא זצ"ל אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ונתן לו פתקא של שמו עם פדיון, והכריז 'בית צדיקים יעמוד, יש לי זכיה להכיר את הרב הרביעי ממונקאטש'. [עיין

לבקרו, היה אומר להם, אם רצונך ליהנות, לך נא דבר עם חתני, כי הוא יודע השלשה בבות כמו שאתה יודע 'אשרי'.

גם כמה פעמים כשבאו לאא"ז זי"ע בשאלות, בשעה שהיה טרוד, שלחם לחתנו כבנו. ובעניני יורה דעה בשאלות החמורות, היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל דיין קבוע למונקאטש וגלילותיה. והעיד הרה"ח ר' ליפא געליס ז"ל, שאא"ז זי"ע אמר ברוב ענוותנותו, 'חתני יודע יורה דעה יותר טוב ממני'. וראוי לציין, שהרה"ג ר' אברהם בער יאזעפאוויטש שליט"א דומ"צ מונקאטש וויליאמסבורג סיפר, ששמע מאת הרה"ח ר' חיים בער ז"ל משב"ק, שאא"ז זי"ע היה גומר בכל חודש וחודש את שולחן ערוך יורה דעה.



בשבת האחרונה לימי חייו של אא"ז זי"ע, בליל שבת קודש, קרא לפניו חתנו כבנו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ואמר לו 'לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרעך מעתה ועד עולם' (ישעיה נט, כא). וכותב כ"ק אאמו"ר זצ"ל במכתב [עיין תנובת ברוך (פתילה ה, סימן מו)] על דברים אלו, 'אותם אני שומר

גם כן בן אחד, וכבר עברו ג' שנים אחרי הולדת אחי הבכור הרב צבי נתן דוד ז"ל, ובודאי לא תלד עוד, ובכתה על זה במר נפשה. ושני הצדיקים הקדושים, הרה"ק בעל חקל יצחק מספינקא זי"ע, והרה"ק בעל אור מלא מקאסאן זי"ע, ראו את כל זאת, ונגשו אליה והרגיעו אותה, ואמרו 'בתי, את יכולה כבר לילך לביתך, כי כבר נושעת'.



אחר פטירת אא"ז זי"ע עשו בחירות, מי ימלא את מקום אא"ז זי"ע כרב העיר, וכמובן בחרו כולם את כ"ק אאמו"ר זצ"ל, כאשר ציוה אא"ז זי"ע בצוואתו הקדושה (אות ד) שעל כסאו לא ישב זר. והנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל התחיל מיד להנהיג את העיר בעוז ותעצומות, להמשיך דרכו של חותנו הקדוש זי"ע, גדר גדר, ועמד בפרץ לתקן כל דבר הצריך תיקון, ואע"פ שהוצרך לזה להקדיש מזמנו היקר. [עיין תולדות רבינו (אות רעג), וזה הלשון: 'ורבינו הניח חתנו כבנו, הלא הוא, הרב הגאון הצדיק, כליל החכמה והיראה, מורינו הרב ברוך ראבינאוויטש שליט"א, אשר נתמנה בכבוד ויקר למלאות מקומו, וברוך השם, הוא איש אשכולות, יקר המציאות, במדותיו הנעלות והנשגבות, עומד

זכרנו לחיים (עמוד כח בהגהות), בזה הלשון: 'כבוד חתנו האברך פאר מקדושים, אב בחכמה ורך בשנים, שליט"א, אשר מילא עתה מקומו ברוב מנין ורוב בנין בהסכם כולם, כדי לצאת ידי הבריות והספדא יקריה דחייה אשר אי אפשר למחול, פתח ואמר את אשר אמר כבוד זקנו אדמו"ר הקדוש מה"ר צבי הירש זל"ה על העדרת אביו אדמו"ר הרב הקדוש מה"ר שם שלמה זל"ה, אשר גם כן הניח בצוואתו הנדפס באורך בספר בית שלמה דף נט, שלא להספידו... את הפסוק בתהלים (קפיטל לט, פסוק לד) 'נאלמתי דומיה החשיתי משוב', כי מוכרח אני להחריש ושלא לספר שבחיו של אבא זל"ה, יען כי כן ציוה בצוואתו, אבל 'זכאבי נעכר', כי יש לי גם מזה כאב וצער, 'חם לבי בקרבי', כי קרבי וכליותי המה חמים ובווערים, 'בהגיגי תבער אש', יען כי לא אוכל לומר עליו מאומה, וגנח מכואב הלז באיזה עניני התעוררות אשר התעורר בזה את השומעים בדי והותר'.



סיפר הרה"ח ר' ירוחם שמחה פרידמאן ז"ל, שהיה נוכח בשעת מעשה, שאחרי סתימת הגולל, ורוב הציבור כבר עזבו את בית העלמין, התנפלה אמי מורתי הרבנית ז"ל על הקבר החדש בנהי ובכי, כי הרבה אנשים אמרו, הרי לדרכי תשובה היה רק בן אחד, ולבנו גם כן רק בת אחת, ולה

אבל הוא לא נח ולא שקט, אלא לחם נגדם, ואחרי ככלות הכל נצח כרצונו. וטען בחכמתו לנגדם, חותני היה איש קדוש, וכל אחד ירא ממנו, גם כאשר ישב סגור בביתו, אבל אני אברך צעיר, וממני אינם מתייראים, לכן עלי להשגיח יותר שכל עניני העיר יהיו על צד היותר טוב, וכן עשה ונצח בדבר שבקדושה.



בשנתמנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל לרב העיר, הרגיש אחריות מיוחדת על כל דבר הצריך תיקון שעליו לתקנו, וכששאלתיו פעם, למה כאשר נתמנה לרב למד את אומנות המילה, הרי היה טרוד בכל הדברים השייכים לרב העיר ובהנהגת ישיבה גדולה, ולמה לקח על עצמו עול נוסף שיכול להיעשות על ידי אחרים. אמר לי, שכשנתמנה לרב נתכבד הרבה פעמים להיות סנדק, וראה שענין המילה צריך תיקון גדול, והוא דבר קשה להזהיר כל המוהלים ולהשגיח עליהם, על כן לא התמהמה, ולמד לעצמו אומנות המילה, ואם הרב הוא מוהל בודאי כל אחד יכבדהו, וכך עשה, ונתתקן הדבר כרצונו.



לנס עמו, לשם ולתפארת, עסקן צבורי, לוחם מלחמות ה', ושאיפתו וכל מעיינו, הוא רק להרים קרן התורה והיראה, ותופס ישיבה נכבדה, העולית בלי עין הרע, עד שלשה מאות בחורי חמד, והשפעתו רבה, לחנכם בדרך התורה והמצוה, ובשימת לב מיוחדת, להשגיח על חנוכם, לשתול על לבם, דרך נטעי נאמנים, של אהבת תורה, ויראת שמים. יחזק ה' הטוב כחו וחילו, לשאת את הטרדה העצומה הזאת, ולהאיר בכל תפוצות הגולה, בדרכי חותנו הקדוש, ואבותיו הקדושים, עד ביאת גואל, במהרה בימינו אמן'.

פעם שמע שבעלי החנויות מאחרים לסגור חנויותיהם בערב שבת קודש, עד קרוב לזמן הדלקת הנרות, אז לקח ערב שבת קודם חצות מרכבה, ונסע מקצה העיר ועד קצה העיר לכל החנויות, לראות שיסגרו בהקדם. וכן עשה בכל ערב שבת, אשר הוא יום שכל אחד טרוד בהכנותיו לשבת קודש, עד שראה שהדבר נתקן כהוגן, אז הלך רק לפעמים מסוימים להשגיח שלא יתרשלו.



ברם כל נטעה, שהנהגת העיר בא לו בקל וברגל ימין, כי על כל דבר קמו אנשים להקשות שלא יצליח, כל אחד בטענותיו, וכל דבר שרצה כ"ק אאמו"ר זצ"ל לתקן בעיר עלה לו בקושי רב,

זצ"ל בהנהגת העיר, חשבו שהיות שהוא אברך צעיר לימים, אין צריכים לירא ממנו, ויוכלו לעשות כל מה שלבם חפץ. ובשבת קודש ערב שבועות תרח"ץ לפ"ק [שבועות היה אז ביום א', אחר שקיבל כ"ק אאמו"ר זצ"ל עול ההנהגה, פרסמו בעזות גדולה שבעצם השבת קודש ישחקו בכדור בחילול שבת בפרהסיא, אבל כ"ק אאמו"ר זצ"ל בשמעו זאת, הודיע לכל בתי מדרשות שבעיר, שיצאו כולם יחד, ויתקבצו במקום הפירצה, וכל העיר אנשים נשים וטף וכל הרבנים באו והכריזו מחאה גדולה נגד חילול שבת קודש, ולפושעים לא היה ברירה, וביטלו מעשיהם, ומאז לא ניסו כלל לעשות עוד כדבר הזה.



למרות גילו הצעיר, הצליח מאד בכל פעולותיו בסייעתא דשמיא, בצירוף כשרונותיו הנשגבות אשר ברכו ה' בהם, ולא רק הנהגת העיר לקח על צווארו, אלא גם המשכת חצר הקודש, כארי גיבור בלהט אש קודש, התחיל להשפיע ממעינו הטהור לציבור השותים בצמא את דבריו, ותורתיו בשלחן הטהור ודרשותיו עשו רושם אדיר, מרחוק ומקרוב באו לשמוע לקחו, כי היה לו פה מפיק מרגליות טובות מפז

שמעתי מהרה"ח ר' משה שווארץ הי"ו, ששמע מאביו הרה"ח ר' יצחק טובי' ז"ל, כי פעם שבת כ"ק אאמו"ר זצ"ל על שבת קודש, באיזה כפר בגלילות מונקאטש, שהיו בו הרבה שדות רחוקים, ואנשי המקום עבדו במלאכת השדה, ובערב שבת קודש מחמת איחור הזמן לשוב לביתם ללבוש בגדי שבת ולחזור להתפלל, הלכו מן השדה מיד לבית המדרש להתפלל בכגדי חול. ואחר התפילה, כשבאו לביתם קודם הסעודה לבשו בגדי שבת. ולא הוטב הדבר בעיניו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ובשבת קודש בבוקר קודם קריאת התורה דרש לפני העם דברי תוכחה שישנו ממנהגם, ואע"פ שהוא טירחה יתירה להם, כדאי היא שבת קודש לטרוח בעדה, ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, וביקש מהם שיקבלו עליהם שלא להתנהג כך עוד. ואכן משבוע הבא, שינו כל בני הכפר את מנהגם.



במונקאטש היו ל"ע כמה פוקרים מחללי שבתות, ואא"ז זי"ע ערך מלחמה כבדה נגדם, ולא יכלו לעשות כל מה שברצונם, כי יראו ממנו מאוד. אבל כאשר התחיל כ"ק אאמו"ר

בימי חותנו אא"ז זי"ע, עם כל זה היה נחבא אל הכלים, ולא ידעו אשר הוא פה מפיק מרגליות טובות, ובחג השבועות הראשון בעצם השבעה, אחר הסלקות נר ישראל אא"ז זי"ע, דרש לפני אקדמות דרשה נלהבת, מאוד עמקו מחשבותיו, עם רעיונות נשגבות, ועמדו כל העם נבהלים ומשתוממים מן המראה, כי לא ידעו שגם זה הוא ביכלתו. ואחר הדרשה עמד החסיד המרומם ר' בעריש קליטשאנובער ז"ל בפני כל עם ועדה, ובירך בקול רם ברכת 'אשר חלק מחכמתו ליראיו' בשם ומלכות.

ספרו לי תלמידים שהיו בפתחה הראשונה שנתן כ"ק אאמו"ר זצ"ל בישיבה רבתי דרכי תשובה, וכל דייני העיר באו לשיעור הראשון שנאמר על ידו, ובזמן ההוא התחילו את מסכת בבא קמא, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל דרש כמה שעות על המשנה הראשונה 'ארבעה אבות נזיקין' בהיקף כל המפרשים, והיה זה מראה נשגב שנשאר חקוק בזכרונם עד עולם.

ומפנינים יקרים, ככפתור ופרח משוקדים, עד שדרשותיו היו לשם בכל הארץ.



תפילותיו קובעין ברכה בפני עצמן, ושם דבר היו בכל מקום בואו, וחסידים שהסתופפו בצלו של אא"ז זי"ע שפכו דמעות בשעת תפילותיו, ובפרט החסידים הראשונים מימי אא"ז רביה"ק בעל דרכי תשובה זי"ע, ואא"ז רביה"ק בעל שם שלמה זי"ע, עמדו בבית מדרש בשעת תפילותיו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בעת ששפך כמים לבו לפני קונו, והיו יורדין מעיניהם דמעה.

סיפרו הזקנים ההתעוררות גדולה בחג השבועות הראשון, מיד אחר פטירת אא"ז זי"ע, כאשר כ"ק אאמו"ר זצ"ל פתח פיו בברכת ההלל, שנתעוררו כל המתפללים בבית המדרש בהתרגשות גדולה מנעימת תפילותיו, ובפרט בתיבות 'אנא ה' כי אני עבדך' הקורע לבבות, אם אבן הוא נימוח. וכן בנוסח 'כתר' בנעימות והתלהבות, אשרי אוזן שומעת כל אלה.



אף שהיה כ"ק אאמו"ר זצ"ל מפורסם ברוב גאונותו עוד



בשנת תרצ"ז לפ"ק בפטירת אא"ז זי"ע, מנתה הישיבה כמאה וחמישים תלמידים, ובתחילת הנהגתו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שנעשה קל יותר לעבור גבול ממדינה למדינה, גדל מספר התלמידים, ובשנה הבאה להילולא הראשונה, כבר נכפלה ומנתה ערך שלשה מאות תלמידים.



ב"ק אאמו"ר זצ"ל המשיך דרך חותנו אא"ז זי"ע בהנהגתו כלפי בחורי הישיבה, שלא תהיה כהנהגת רב לתלמיד אלא כהנהגת אב לבנו, כנודע שאא"ז זי"ע לא קרא לבחורים 'תלמיד' אלא 'מיינ קינד' (עיין צוואה הקדושה, אות ב. וש"ד), ואף שהיו בישיבה הרבה בחורים, הרגיש עצמו כאב לכל תלמיד, וכמים הפנים לפנים, הרגישו התלמידים כלפיו כבניו.



ב"ק אאמו"ר זצ"ל דאג שגם הגשמיות בישיבה יהיה על צד היותר טוב, באומרו, שאפילו המתמיד הגדול אם ילך לישון בלילה בלי שיאכל כראוי, יהא זה ניכר בלימודו ביום הבא, ואם רוצים שילמדו הבחורים כראוי, הרי זה מחייב אותנו להכין להם מזון וצידה כראוי וכיאות.

סיפר הגה"צ אב"ד שאפראן זצ"ל, שנסע הרבה פעמים אל אא"ז זי"ע להיות אצלו משובתי שבת קודש, ואחר פטירתו נסע אל ממלא מקומו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ובשבת הראשונה ששבת אצל כ"ק אאמו"ר זצ"ל נתפעל מאוד מהתפילות, ובפרט מעריכת השלחן בליל שבת קודש שהיה מעמד מרומם. ורצה לידע מה יעשה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בביתו אחר עריכת השלחן, לכן כאשר נכנס כ"ק אאמו"ר זצ"ל לביתו אחר עריכת השלחן, הלך הגה"צ משאפראן זצ"ל אל החלון, והציץ לתוך הבית, וראה שכ"ק אאמו"ר זצ"ל יושב ליד השלחן, מול ספר חובת הלבבות פתוח, ושופך נחלי דמעות. אז הבין הגה"צ משאפראן זצ"ל, שעבודת התפילה ועריכת השלחנות במדריגה גבוהה היא, ולאו מאליה באה.



את הישיבה רבתי דרכי תשובה במונקאטש, שהקים אא"ז זי"ע בשנת תרפ"ב לפ"ק, על שם אביו אא"ז רביה"ק בעל דרכי תשובה זי"ע, החשיב כ"ק אאמו"ר זצ"ל כערך חשוב שלו, והיו עיניו ולבו שם כל הימים, וכל כוחו וזמנו הקדיש עבור זה, ועשה כל מה שביכולתו להגביה קרנה למעלה.

יצחק טובי' ז"ל, כי פעם אחת בסדר אשמורת בשיבה, כאשר עמדו לפניו שורה ארוכה של בחורים להבחן אצלו, היה שם בחור אחד שעדיין לא שתה קאווע, ונפל על הארץ והתעלף, ואמר אז כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שגם אם אין שותים קאווע בבוקר לא מתעלפים, אלא על כרחך שלא אכל ארוחת ערב כראוי, כי לא היה מהנמנים לאכול בבית התבשיל, וקיבל כ"ק אאמו"ר זצ"ל על עצמו לשלם לאותו בחור מזון למשך שנה תמימה.



ב"ק אאמו"ר זצ"ל תיקן שילמדו בבית מדרש אחד, כי סדר כל הישיבות היה, שנתנו שיעור לימוד לשבוע, וכל אחד למד עם החברותא שלו באיזה בית המדרש בעיר שבחרו, ולשיעור או למבחן באו כולם לבית מדרש אחד. ובימי כ"ק אאמו"ר זצ"ל למדו כולם בבית מדרשו שמירושת אבותינו הקדושים, כי אמר שהלימוד בצוותא וכרוב עם מגביר חשק התורה.

גם תיקן בבית המדרש מנורות חדשים, מלבד הישנים שאורם היה קלוש ביותר, עד שתלמידי הישיבה נצרכו לפעמים ללמוד

בישיבה היתה בית תבשיל, אבל היה בדחקות גדול, והוא חיזק וגידל את בית התבשיל, וסיפר הרה"ח ר' יעקב בויס ז"ל, שכ"ק אאמו"ר זצ"ל הלך הרבה פעמים לבית התבשיל וטעם מן המאכלים, להיות בטוח שהם דשנים ורעננים, שיהיו מאכלים טובים לכבוד הבחורים החשובים לומדי התורה.



לא כל בחור היה יכול ליהנות מבית התבשיל, כי תחילת סדר הישיבה היה בשעה 5:30 בבוקר, ובשעה 5:45 סגרו השערים, ורק מי שהיה אז בבית המדרש הרשו לו ליהנות מבית התבשיל, אבל מעולם לא קרה שתלמיד שאיחר לבא נשאר רעב, כי בכל פעם מצא כ"ק אאמו"ר זצ"ל איזה בעל הבית מאנשי העיר שיזמינו לביתו לאכול.

ספרו לי כמה תלמידים, שבכל בוקר בהתחלת הסדר היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל עומד על פתח הישיבה, וכמעט ולא היה בחור שאיחר לבוא, כי פחדו מאוד מהראיה בעלמא שנתן כ"ק אאמו"ר זצ"ל בהיכנסו בישיבה.

סיפר הרה"ח ר' משה שווארץ הי"ו בשם אביו הרה"ח ר'

כל היום באהלה של תורה צריכים להיות בשלימות הבריאות. והעיד הרה"ח ר' חיים פרידמאן ז"ל, מתלמידי כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שהיה התעלות הכי גדולה להבחורים בהתמדת התורה, בהיותם במקום הנופש.



כ"ק אאמו"ר זצ"ל זכה לקירבה יתירה אצל גדולי הדור שכולם העריצוהו, ובפרט אצל דודו הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע [נאחי זקינו הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע] זכה לקירבה גדולה. בשבת זכור ת"ש לפ"ק, שבת כ"ק אאמו"ר זצ"ל אצל הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע, ובאו עמו כששים בחורים משיבתו במונקאטש, והם ביקשו שכ"ק אאמו"ר זצ"ל יערוך שלחנו לפני השלחן הטהור של הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע, אבל הוא סירב ואמר, באתי לשבת כחסיד אצל רבו.

כ"ק אאמו"ר זצ"ל נתכבד לעבור לפני העמוד לקבלת שבת, ובשחרית שוב כבדו הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע להתפלל לפני התיבה, כי שמע שהקטע מיוצר (יוצר לשבת זכור, פסקא א-ל נא) 'אם לא למעני תזכור, למענך ולמען ירושלים זכור', נאמר במונקאטש

לאור הנר, ובימים ההם לא היה דבר קל לסדר אור, וגם היה דבר יקר הרבה יותר מבימינו. ולא בנקל עלה לו זאת, כי גם השטן הכניס ראשו כמו בכל דבר שבקדושה, ובאו אנשים וטענו, הרי אתה מסיר האור שהאיר על פני רבינו זי"ע, אם יכלו להשתמש בהם בימי רבינו זי"ע למה לך כל אלה, אבל כ"ק אאמו"ר זי"ע לא שמע לקולם, והסביר להם בחכמתו לפי דרכם, כי בימים ההם כשחותני הקדוש זי"ע ישב בבית המדרש, פניו האירו את כל בית המדרש, אבל עתה יתומים היינו ואין אב, אי אפשר לנו להשתמש רק במנורות הישנות הקלושים, וצריכין מנורות חדשים.



הנהיג כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שיסעו תלמידי הישיבה בימי הקיץ לכמה שבועות למקום נופש, כאשר נהוג בישיבות היום, והרבה אנשים באו אליו בטענות, מהיכן אתה לוקח מנהג חדש זה, הלא בחורים צריכים לישב בישיבה, ולמה לך להוציאם לשאר מקומות אשר לא ראינו כזה מעולם. אז שאל להם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, האם אתם נוסעים לנופש, והם ענו 'כן', ולמה, כי זה טוב לבריאות הגוף, וכי הבחורים שלי לא צריכים בריאות הגוף, מי אם לא הבחורים ההוגים

לא ארכו לו ימי הטובה, ופרצה מלחמת העולם השניה, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל היה מן האנשים שבהם פגעה המלחמה בראשונה, כי היה יליד פולין, ובשנת תש"א לפ"ק, תפסו אותו מאונגארין והחזירוהו לפולין. הרשעים ימ"ש תפסו את כ"ק אאמו"ר זצ"ל ושלושת בניו הנולדים, הרב צבי נתן דוד ז"ל, הרב חיים אלעזר ז"ל, ולהבחל"ח כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, אבל זקינתי הרבנית רחל פערל ז"ל, מחברתו הטהורה של אא"ז זי"ע, רעשה ופעלה והורידו ממסילות הברזל את הרב חיים אלעזר ז"ל וכ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, ונשאר אחי הרב צבי נתן דוד ז"ל, שהיה ילד, עם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, והלך לגלות עמו.

הצער שהיה במונקאטש כאשר נלקח מהם רבם ומאורם כ"ק אאמו"ר זצ"ל היה אין לשער, וסיפר הרה"ח ר' ארי' בן פערל גראס הי"ו לרפו"ש, שהרבה מבני הישיבה, התלמידים קרויים בנים, סיגפו עצמם, ולא ישנו במיטה עד שחזר כ"ק אאמו"ר זצ"ל למונקאטש.

סיפר לי הרה"ח ר' משה קרויס הי"ו תלמיד של כ"ק

בהתעוררות גדולה עד מאוד, ואחר כן נתכבד גם להיות הבעל קורא.



סיפר הרה"ח ר' וואלף לעוו ז"ל שהיה בראצפערט על שבת זו, והנה דרכו של הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע היה, לומר דברי תורה בקיצור בכמה רגעים, ולא היה מי שהבין את דברי קדשו. אחר עריכת השולחן והרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע כבר יצא, עמד כ"ק אאמו"ר זצ"ל על מקומו וידבר אל העם לאמר 'עכשיו אבאר לכם מה שדודי אמר פה', ואמר אז כ"ק אאמו"ר זצ"ל דברי תורה קרוב לשני שעות, להסביר עומק הדברים שאמר הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע בחצי מינוט, ואמר שוב ושוב, 'זו היתה כוונת דודי'. [עיין שמן למאור (פרשת מטות מסעי, תשס"ז לפ"ק) 'שמעתי מאת כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שהיה פעם מושבתי שבת אצל דו"ז הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע הי"ד בשבת זכור, והרה"ק זי"ע אמר בפה קדשו בעת שלחן הטהור לבאר, עיין שם הדברים].



הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע בא למונקאטש, להיות סנדק של אחי כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א.



שהוא מוכן לכך, ולקח הספר ורץ לקראת מסילות הברזל, ונבהל מאוד לראות שישים קרונות מלאים יהודים רח"ל. והלך מקרון לקרון, עד שהגיע לקרון האחרון, ושם מצא את רבו כ"ק אאמו"ר זצ"ל בבגדי שבת בשטריימל ובעקיטשע, ונתן לכ"ק אאמו"ר זצ"ל את הספר והמעות בתוכם.

ר' משה הי"ו כשראה את המראה הנורא הזה, האיך שרבו כ"ק אאמו"ר זצ"ל נמסר לידי הרשעים הארורים ימ"ש, התחיל לבכות, בחשבו מי יודע אם הרבי יחזור מנסיעה זו, וכשראה כ"ק אאמו"ר זצ"ל את זה, אמר לו, 'הרי שבת היום, דכתיב ביה (ישעי' נח, יג) 'וקראת לשבת עונג', והאיך אתה יכול לבכות'. וקודם שנפרדו, שאל ר' משה הי"ו את כ"ק אאמו"ר זצ"ל, 'למדנו רבינו, 'הנני רואה כאן אלפי אנשים שהם בדרך להריגה על קידוש ה', למה צריך השם יתברך כל כך הרבה קידוש ה', אמר לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל 'בני חביבי, זה אינו קידוש ה', כי קידוש ה' הוא רק במקום שהיה ברירה, כמו שהיה בספרד, שנתנו ברירה או לעזוב את אמונת ה' ולהאמין בדעתיהם ח"ו, או לכפור בדבריהם וליהרג, אבל היום אין ברירה, נהי שההרוגים נקראים

אאמו"ר זצ"ל, שהוא היה פעם אחת בשבת קודש בעיר חוסט, ואכל הסעודות בבית האב"ד הגה"צ רבי יהושע גרינוואלד זצ"ל, ובעת הסעודה של יום השבת קודש, נכנסו כמה אנשים אל ביתו של האב"ד הגה"צ מחוסט זצ"ל בבהלה, שהגיעה לעיר רכבת מלאה אנשים ילידי פולין בדרך לגיא ההריגה, ואומרים שגם הרב ממונקאטש, הלא הוא כ"ק אאמו"ר זצ"ל, נמצא ביניהם.

פתאום נתגלה על השלחן אלף דולר, ולא ידעו מאין באו, וציוה הגה"צ מחוסט זצ"ל שיקראו להכורך ספרים שיבוא מיד לכאן עם כליו, וכששאל לו, הלא חילול שבת הוא, אמר הגה"צ מחוסט זצ"ל, שלא יחוש לחילול שבת, כי הוא לוקח העבירה על שכמו. ונתן הגה"צ מחוסט זצ"ל להכורך ספר 'חק לישראל', וציוה לו שיאגד את האלף דולר לתוך הספר באופן שלא ידעו כי באו הכסף בקרבה, והכורך עשה מעשי אומן, שלא היה אפשרות לידע שיש כסף בתוך הספר.

בשנמר, שאל הגה"צ מחוסט זצ"ל להעומדים שם, מי רוצה להוביל את הספר להרב ממונקאטש. ענה ר' משה הי"ו

כבול ומעונה בידי השוטרים עד שבת קודש, ובמשך השבת ייסרוהו והיכוהו עד שאיבד שיווי משקלו. וביום השבת קודש הביאו אותו ואת בנו למסילות הברזל, ונכנסו לקרונות של בהמות, והתחילו לנסוע מבלי שידעו לאן הם נוסעים, עד שהגיעו לאוקריינע, שם ירדו מהרכבת, ונמסרו בידי חיילים אוקריינים בחשכת לילה.



פעם עבר זקיה"ק רבי משה ליב מסאסוב זי"ע ב'יאגאלניצא' [סמוך לעיר טשורטקוב], ובאו לפניו הנשמות שנקברו בבית החיים דמתא, ובקשו ממנו שיקבר אצלם, כי עדיין אין ביניהם צדיק שיגן עליהם. אבל זקיה"ק רבי משה ליב זי"ע השיב להם, שהוא כבר שאול לנשמות שבסאסוב, אבל ישתדל שבנו יחידו זקיה"ק רבי שמעלקא מסאסוב זי"ע יקבר ביניהם. מפני כך, פחד זקיה"ק רבי שמעלקא זי"ע לעבור ביאגאלניצא, אבל פעם היה בדרך סמוך ליאגאלניצא, ונחלה מאוד, ולא היתה ברירה אלא להובילו אל הרופא הסמוך שביאגאלניצא, ובבואו ליאגאלניצא, גברה מחלתו ונסתלק שם, וקברו אותו בבית החיים שביאגאלניצא. [עיין בית שלמה, מאמר בית צדיקים, אות נ, בהגהות שם].

קדושים, אבל אין זה קידוש ה'. והניח את ידיו על כתפיו של ר' משה הי"ו ואמר לו, 'יודע אתה מהו קידוש ה', זה יהיה כאשר ננצל מהמלחמה אתה, אני, והערשע'לע [הלא הוא הרב צבי נתן דוד ז"ל], ואחר המלחמה נשמור שבת ונאכל כשר, ונהיה קרובים להשם יתברך, זה יהיה קידוש ה', אלו דבריו היוצאים מלב טהור שמעוררים לב כל השומע.

והמשיך ר' משה הי"ו, כי אחר הצרות והתלאות שעברו עלי במשך ימי המלחמה, נכנס בלבי רוח יאוש, והתחלתי לעזוב את היהדות רח"ל, וביום אחד נזכרתי את מה שאמר לי מורי ורבי, מיד נכנס בלבי רוח חיזוק, וחזרתי בתשובה שלימה, ועד היום כאשר אני שומר שבת ומניח תפילין, הכל הוא מפני דברים אלו שאמר לי מורי ורבי, והנני יודע שאני מקדש עתה שם שמים.

אחר המלחמה סיפר כ"ק אאמו"ר זצ"ל לר' משה הי"ו, שעל ידי כסף זה היה לו אוכל נפש משך כל הזמן.



גלותו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, התחיל ביום חמישי, והיו

והנה כשנמסרו השיירא של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בידי חיילים האוקריינים, היה זה בחשכת לילה, ובבוקר ויהי אור ראו שהם על הר גבוה, ולמטה מן ההר יש יישוב קטן, ונתברר שזהו כפר יאגאלניצא, אז החליט כ"ק אאמו"ר זצ"ל שיעשה כל מה שביכלתו להגיע אל יאגאלניצא להשתטח על קברו של זקיה"ק רבי שמעלקא זי"ע. בינתיים התחילו האוקריינים לגרש אותם הלאה בקולות וברקים במכות רצח, אז התחבאו כ"ק אאמו"ר זצ"ל ואחי ז"ל מאחורי הדלת, ובאופן פלא לא ראו אותם החיילים, והיו שם עד שלא שמעו שום קול, ואז ידעו שעבר הזעם. הטראנספארט ההוא מנה כשמונים אלף איש ילידי פולין, וכולם גורשו לקאמינעץ-פאלדאדלסק, ושם ציוו להם הרשעים ימ"ש שיחפרו שני בורות גדולים, והרגו אז בשני ימים את כל השמונים אלף איש אל תוך הבורות שחפרו בידיהם ביסורים נוראים, ארץ אל תכסי דמם, וה' ינקום את נקמתם לעינינו במהרה בימינו.

כשיצאו ממחבואם, פגשו חייל צעיר ימים, ופחדו מה יעשה להם, אז נתן לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל את המורה שעות שלו, והוא

והנה להרה"ק רבי שמעלקא זי"ע היה בת הרבנית בילא יענטא ע"ה, והיתה אלמנה בלי בנים ל"ע, והיתה לה חשק גדול מאוד להיקבר סמוך ונראה לאביה זי"ע, והיתה עניה מאוד, וקיבצה במשך שנים כסף, פרוטה לפרוטה, עד שהצליחה לקבץ סכום כסף כמחיר של קבר, וקנתה לעצמה בכסף מלא אחוזת קבר ליד אביה, וחזרה לסאסוב לבית אמה, להיות שם עד פטירתה.

בין החברה קדישא היו כנראה אינשי דלא מעלי, או אולי שחשבו שעדיין היא צעירה ובעזרת ה' לא תצטרך למקום, וכשנפטר איש נגיד אחד, שלמו בני משפחתו שוחד להחברה קדישא, והם קברו אותו באותו מקום שהיה מוכן לבתו של הרה"ק זי"ע. ובבואה ליום היארצייט של אביה הקדוש זי"ע, נודע לה שקברו במקומה איש אחר, ובמר נפשה בבכיות נוראות צעקה, שכל העיר דינה בשריפה, ועזבה את העיר. כעבור זמן, אחזה דליקה בעיר, ונשרפו כל הבתים שבעיר, כי הבתים היו בנויים מעץ, וכאשר נשרף בית אחד, נשרף כל העיר. זה הסיפור נתפרסם אז בין הגוים, ונכתב כל המאורע בספרי הזכרונות של העיר.

שמח על זה כמוצא שלל רב, ונתן להם רשות ללכת העירה. בבואם ליאגאלניצא, נכנסו לבית יהודי אחד, והוא נבהל מאד, כי אסור היה להכניס אדם זר לביתו, וסיפר לפניו כ"ק אאמו"ר זצ"ל את אשר אירע לו, ואשר הוא נכד הרה"ק רבי שמעלקא זי"ע, והלך האיש הזה מיד לרב העיר לשאול לו כדת מה לעשות. אמר לו הרב שיחביא את כ"ק אאמו"ר זצ"ל עד שישיב תשובתו, והלך הרב להבדיל אל הכומר, לספר לו, כי אחד מבני העיר מחביא את כ"ק אאמו"ר זצ"ל, והוא נכד של הרה"ק רבי שמעלקא זי"ע, שמהקפדת צאצאיו של הצדיק ההוא נשרף כבר כל העיר, וטוב שלא יפגעו בכ"ק אאמו"ר זצ"ל, כי מי יודע מה יקרה להם.

במשך הזמן ציוה הרב לכ"ק אאמו"ר זצ"ל שלא יצא מביתו, וביום ראשון היה החגא של הגוים, ואז הכריז הכומר חרם, על מי שיספר שמישהו זר מסתתר בעיר, כי מפחד מאוד מהקפדת הצדיק.



ישבתי פעם בשמחת קישורי החיתון בבית דודי הרב וואלף פרידמאן ז"ל, [נתן הרה"ק מפארציווא זי"ע, בעלה של בתו מרת פעסקא

ע"ה], והמחותן מצד האחר היה הרה"ח ר' שמואל ווייזינגער הי"ו, ושאלתי ממנו מאיזה עיר הוא בא, ואמר לי, שבא מיאגאלניצא, ושאלתיו אם היה שם בעת המלחמה, אמר לי 'כן', אז שאלתיו האם יודע הוא שכ"ק אאמו"ר זצ"ל היה שם זמן מה, אמר לי, בודאי הוא יודע, ולא ימוש מזכרוננו לעולם, כי באחד מן הימים ששהה כ"ק אאמו"ר זצ"ל ביאגאלניצא, עלה לציון הקדוש של זקיה"ק רבי שמעלקא זי"ע, והיות שהיה רבי גדול מפורסם, הלכו עמו כל בני העיר אנשים נשים וטף, ופתח כ"ק אאמו"ר זצ"ל בדרשת התעוררות בבכי נורא, וסיפר את כל מה שעבר עליו, והביא הפסוק (בראשית מח, ז) 'ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל', וכתב רש"י הק' (ד"ה ואקברה) 'על פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבזזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה, ובוכה ומבקשת עליהם רחמים', ואמר, הלא זקיני הרה"ק רבי שמעלקא זי"ע לא היה כאן לא רב ולא רבי, אבל מן השמים רצו שינוח כאן, כדי שנוכל לעבור על מקום קברו, ושנוכל להתפלל על מנוחת קדשו בעת צרה, וכל העם פרצו בבכי, והיה שם בכיות נוראות. [עיין דברי נבונים, פרשת ויחי, ד"ה ויחי (א)].

ופתאום שמע ילדים קטנים שעמדו בקצה העיר, וצעקו 'באו, אבא קורא לכם', והלך אחריהם, וחשב שמסתמא איש זה הוא גביר נכבד ועשיר, ורוצה לעסוק במצוות הכנסת אורחים, אבל כאשר נכנס לביתו, ראה רק שני חדרים, והם היו מלאים אורחים שהיו נעים ונודים, והכניסם בביתו הצר רק כדי שלא ילינו בשוק, ויבואו ח"ו לידי סכנה. וכותב כ"ק אאמו"ר זצ"ל על זה (כית נבונים, הקדמה, ד"ה כך הייתי) 'זכור ה' איזה יהודים טובים היו לך, בנפול עמך ביד צר, כמה יהודים טובים כאלו היו שמסרו נפשם להיות להם לעזר, יזכור אהבתם וינקום נקמתם, כאשר שמעתי שהנערים צועקים בואו, אבא קורא לכם, הבנתי שזה אבינו שבשמים שקורא לנו לראות איך יהודי עני מוסר נפשו, ומקיים המידה של רחמנים בני רחמנים, מידתו של השם יתברך'.



שמעתי מהרה"ח ר' אברהם מאן ז"ל, מה שסיפר לו אביו הרה"ח ר' ברוך מאן ז"ל מווייטצען, שהוא היה בבית החולים בפעסט, בשנתו האחרונה של אא"ז זי"ע, והיה זה בפרשת שמות, וקרא אא"ז זי"ע בתורה כדרכו בכל שבת, וכשהגיע לפסוק

וראה זה פלא, שעל המצבה של זקיה"ק רבי שמעלקא זי"ע, שכתב חתנו אא"ז רביה"ק בעל שם שלמה זי"ע, חרת המילים 'קול נהי ובכי תמרורים', הלשון שנאמר על רחל אמנו, וקרוב הדבר שכיוון לזה.



שמעתי מהרה"ח ר' שמואל ווייזינגער הי"ו, שבעת ששהה כ"ק אאמו"ר זצ"ל ביאגאלניצא, חילק שם הרבה צדקה לעניים, ופלא הוא, שגם בעת כזאת בעת גלותו, חילק כל כך צדקה. ומסתברא מילתא, שהכסף בא מספר חק ישראל של הגה"צ מחוסט זצ"ל כנזכר לעיל, דאם לא כן, מהיכן היה לו כל כך כסף.



ישב כ"ק אאמו"ר זצ"ל ביאגאלניצא, עד שהחליט שהגיע העת לפעול לצאת מפולין, ואז הלך ברגליו לעיר קאלעמיינעא הסמוכה ליאגאלניצא, שהיא עיר גדולה, ובה יוכל להתחיל בפעולותיו לחזור לאונגארין.

בא לקאלעמיינעא קרוב לחשכת לילה, ודאג איפה ילין בלילה,

(שמות ב, כ) 'ואיו למה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם', חזר אא"ז זי"ע על תיבות אלו כמה פעמים בשאגות ארי, ולא היה אחד שהבין מה כיוון אא"ז זי"ע בתיבות אלו, ונשאר הדבר לחידה סתומה.

וממשיך הרה"ח ר' אברהם ז"ל לספר, שאחר שגירשו את כ"ק אאמו"ר זצ"ל ממונקאטש, הפכו כל החסידים עולמות להתוודע איה נמצא מורם ורבים, ואיך יכולים להחזירו, ובפרט זקנתי הרבנית הצדיקת רחל פערל ז"ל הי"ד מחברתו הטהורה של אא"ז זי"ע הרעישו בעד חתנה, שיצילוהו מידי זרים.

פעם אחת היה ר' אברהם ז"ל בבית הרבנית ז"ל, ואמרה לו, 'לך לפולין, והבא לי את חתני!', הוא עמד לפניה משתומם על דבריה התמוהים, איך הולכים לפולין בעת הזאת, וכשיהיה בפולין איך ימצא את חתנה, איפה יחפשנו, אבל היא צייתה עליו שילך לפולין, ואמרה לו, 'מיין קרוין [כך קראה לבעלה אא"ז זי"ע] ילוון בצד ימין, ואבי הקדוש [רבי יעקב משה מקאמאנא זי"ע] ילוון בצד השני, ועם מלווים כאלו אין מה להתיירא'.

ר' אברהם ז"ל השיג לעצמו בגדי חייל מהונגריה, והצליח לעבור את גבול פולין, ולקח עמו סיגרים אמעריקאניים ושקאלד שווייצ'רי, שהיו דברים יקרים עד מאוד בימים ההם, כי אולי יצטרך לשחד מאן דהו בעת הצורך. ועתה כשכבר הגיע לפולין, לא ידע מה לעשות, איה יחפש, ואנא יילך, על כן החליט לנסוע בדרכים, והקב"ה יצליח דרכו בזכות הצדיקים הקדושים זי"ע המלווים אותו.

בך עמד על הדרך, וידיו פרושות לבקש מי שיעלהו לנסוע עמו [היט"ש], וכאשר עצר אחד ושאלו לאן אתה הולך, שאל לו ר' אברהם ז"ל לאן אתה הולך, וכשהשיב, אמר לו 'אכן לשם אני צריך להגיע', וכשהגיע לשם, שוב פרש ידיו ועצר לו אחד, ושוב הסכים לילך למקום שהנהג הולך, אבל שם אירע דבר פלא, שפתאום אמר הנהג לר' אברהם ז"ל 'אתה יהודי!', ר' אברהם נבהל ונפחד מאד, והתחיל לומר דברים מגונים על היהודים, ואז שאל 'אתה רוצה לומר שאני יהודי?', אבל אחר כמה דקות שוב אמר לו הנהג 'אני יודע שאתה יהודי', אמר ר' אברהם 'האיך אתה אומר כך, ומעולם לא רציתי להיות בעם הזה, ואם עוד

אבל ר' אברהם לא שם לבו אליו, עד שאמר לו האיש 'אם אתה מחפש את הרב ממונקאטש, אני יכול להביאך אל מקום מגוריו תוך זמן קצר!', אבל רק אם תתן לי לחם.

ר' אברהם לא ידע אם הוא ער או שיש לו חלום מתוק שרצונו שיתקיים, מי זה האיש אשר יודע מה הוא מחפש, והבטיח לו ר' אברהם שיתן לו את הלחם שיש לו, והוליך האיש ההוא את ר' אברהם דרך כמה רחובות ויערות עד שבאו לבית ששהה שם כ"ק אאמו"ר זצ"ל. וכאשר פתח כ"ק אאמו"ר זצ"ל את הדלת וראה את ר' אברהם, שאל לו בתמיה, 'מי הוליךך עד הלום?', וכאשר סבב ר' אברהם את ראשו להראות לכ"ק אאמו"ר זצ"ל את האיש שהוליכו לכאן, לא ראה שום אדם, וחיפשו בכל הסביבות ולא מצאו, כאילו נבלע באדמה. ויהי לפלא עד מאוד.

בלילה כאשר ישן ר' אברהם ז"ל על משכבו, ראה בחלומו את אא"ז זי"ע עומד על הבימה וקורא בתורה 'ואיו למה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם', כשהוא חוזר על הפסוק הרבה פעמים בקול רעש גדול, מיד נתעורר ר' אברהם, ועתה ידע היטב

פעם תאמר כן, אצטרך לצאת מהאויטא שלך, כי איני רוצה להיות עם אחד שיאמר עלי דברים כאלה'. אחר כמה דקות, שוב פנה אליו הנהג ואמר לו, 'אינך יכול לפתותי, הנך יהודי!'. ר' אברהם אמר לו, עצור את הרכב מיד, ואני יוצא מפה, וכך עשה.

ר' אברהם ז"ל כשסיפר זה, אמר לי, שעד היום מתחרט על הדברים שדיבר אז על היהודים, אבל בעת ההיא היה צריך לעשות כן, כדי שלא יחשדוהו שהוא יהודי.

לבו של ר' אברהם פעם כפעמון, הוא הסתובב במקום ההוא שהיה גאז סטאנציע, וראה שם מכונית גדולה מלאה יהודים שהיו בדרך מרוסלאנד, אל הנהר שהרגו אותם על שפתו ונפלו לתוכו, הי"ד. כשראה את היהודים הללו, ריחם עליהם, ולקח מאמתחתו פרוסות לחם, וזרק לתוך המשאית שיסעדר לבם. פתאום ראה איש אחד הולך אחריו, ושאלו הרבה שאלות, כגון מנין אתה, לאן אתה הולך, מה מטרת בואך לכאן, אך ר' אברהם לא שם לב אל שאלותיו כי מרה יהיה אחריתו אם יתגלה מי הוא, אך זה האיש לא הזניח, ואמר לו שידבר אליו איזה מילים באידיש,

להעלות על דעתם דברים מפחידים כאלו, וכאשר כ"ק אאמו"ר זצ"ל לא הפסיק מלעורר אותם, התחילו לרודפו שמטיל אימה על הציבור, וזה גרם צער גדול לכ"ק אאמו"ר זצ"ל, כי הוא דרש רק לטובתם והם לא רצו להכיר בזה, אבל בכל זאת הוא המשיך לעוררם, כי סבר שאף אם איש אחד ינצל, כבר הרויח, כי 'המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא' (סנהדרין פרק ד משנה ה).



בסוף שנת תש"א לפ"ק, ראה כ"ק אאמו"ר זצ"ל שקשה לו להישאר במונקאטש, כי בכתבי העת כתבו בשנאה כבושה עליו, שהרי מוצאו מפולין ואיך הותר לו להיות כאן, ורמזו לו אנשי הממשלה שיעלים עצמו מעיני הבריות, על כן נסע לפעסט, והסתתר שם במושב זקנים של הקהילה, ומפעסט נסע למונקאטש בזמנים מסוימים כפי הצורך.



בפעסט נולדתי למז"ט בליל ראשון דחג הפסח לפני כוס שני של הסדר, והברית שלי נערכה ביום אחרון של פסח בקאזיניצי שול [הבית המדרש עוד עומד היום על תילה ברחוב קאזיניצי בבוראפעסט],

מה היה כוונת אא"ז זי"ע אז כאשר קרא בספר תורה, שעל ידי הלחם הציל את כ"ק אאמו"ר זצ"ל ובנו.

והתחיל ר' אברהם ז"ל במטרת בואו, להוביל את כ"ק אאמו"ר בחזרה לאונגארין, ועשה עצמו כרופא צבאי, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל כחייל מלא פצעים ובפרט בראשו, ולקחו אמבולאנס, ועל ידי כן נמלטו מידי הרשעים, ונסעו מיד למונקאטש, והגיעו לשם ביום חמישי לפני שבת סליחות תש"א לפ"ק, שעברו בהתעוררות גדולה מאוד.



בשחזר למונקאטש, נתוודע לו שנפטרה אמו הרבנית יוטא ז"ל, והיות שהיה כבר אחר שלשים יום, דן בה דין שמועה רחוקה, וישב שבעה קצר כהלכה, פשט מנעליו וישב על גבי קרקע.



כאשר חזר כ"ק אאמו"ר זצ"ל לאונגארין, התחיל מיד לעורר את היהודים, שימים לא טובים ממשמשים ובאים לקראתנו, והעצה למי שענינו בראשו, שימלטו נפשם לפני שיהיה מאוחר מאוד, אבל לרוב צערו, רובם ככולם לא האמינו לו, כי לא יכלו

שם היו המשרדים לכל צרכי העיר ואם בישראל.

כ"ק אאמו"ר זצ"ל היה המוהל שלי, והסנדק היה הגאון הצדיק רבי מרדכי אפרים פישל סופר זצ"ל גאב"ד טשאז, משרידי תלמידי הרה"ק בעל כתב סופר זי"ע, שהיה בקשרי ידידות עם כ"ק אאמו"ר זצ"ל.

שמעתי מאת דודתי מרת פעסקא פרידמאן ע"ה, אחותו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שהיא היתה שם ביחד עם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שציבור גדול בא להשתתף בשמחת המנהיג המפורסם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וסיפרה שהוכן סעודה גדולה ורחבה לכמה אלפי משתתפים, והסדר היה, שהביאו מבית התבשיל טס מלא קערות, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל בעצמו חילק לכל אחד מן המשתתפים.



בעת ששהה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בפעסט, לא רק שהמשיך לעורר את בני ישראל שידעו מה מתרחש בשאר הארצות, ובקרוב יגיע גם אליהם ימי הרעה, אלא התחיל בעסקנות רבה עבור הפליטים מפולין, כי כמעט בכל שבוע עברה בפעסט מסילות ברזל

מלאה יהודים מפולין למחנות ההשמדה, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל הלך להמנהיגים, ושחדם בכסף רב שיצילו את היהודים וישארו בפעסט, ואז דאג שיהיה להם קורת גג לראשם בפעסט, ולחולים דאג שיתרפאו. גם עסק הרבה, לסדר דרך וכסף לאנשים שרצו לברוח.

אמנם לא בנקל עלתה לו זאת, כי רוב האנשים לא האמינו לו, והרבה לא רצו ליתן לו כסף ולתמכו, באומרם שאינו יודע מה שהוא מדבר, ודובר שקרים הוא. ולא עוד, אלא שפעם אחת מצא אותו אדם בשוק, ונתן לו מכות על לחייו היות שמטיל אימה על הציבור.

פעם באסיפת רבנים ועסקנים בענין הצלת הכלל, דרש כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וסיפר להם כל מה שעבר עליו, ושנראה שצריכים להתכונן על זה גם באונגארין, נעמד איש מכובד ושאג על כ"ק אאמו"ר זצ"ל בקולי קולות, שיפסיק לדבר דברי הבאי כאלו, ואף שיש צרות בפולין וצריכים לפעול, אבל אין צריכין לדבר שקר, ולהפחיד את היהודים באונגארין על לא דבר. גם היו, שרדפו אחריו, ואמרו שהוא נביא שקר.

הממונה על זה, ואמר לה, אני יאמר לך דבר, ואם תרצי, תאסרי אותי במסגר, ואם תרצי, תעזרי לי. וסיפר לה כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שמתמין אצלו אנשים הרבה שברחו מגיא ההריגה, ואם לא יהיה להם כתבים כתושבי אונגארין, אז אם ימצאום, יהרגו אותם, ועל כן מבקש ממנה שהיא תעשה להם כתבים. אז שאלה אותו, כמה אנשים מדובר, אמר לה שהמדובר הוא אודות כמה מאות אנשים, אמרה לו, שבעד כמה מאות אנשים אין עושים גזירה חדשה, על כן תעשה גזירה שעשרת אלפים אנשים יכולין להכנס למדינה. ובזה היה היכולת לאלפי יהודים לברוח לאונגארין, ובתוכם מחותני כ"ק אדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זי"ע.

עסקי הצלה אלו, עלה לו לכ"ק אאמו"ר זצ"ל הון תועפות, והלך תמיד לקבץ מעות על זה. וסיפר הרה"ח ר' משה קרויס הי"ו, שהיה פעם עם כ"ק אאמו"ר זצ"ל אצל נגיד אחד, וסיפר לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל את כל הנעשה בפולין, והכסף הנצרך לזה, והנגיד בשמעו את דבריו אלו, נתן לו טשעק עם חתימתו, ולא כתב שם סכום המעות, ואמר לכ"ק אאמו"ר

כל זה גרם צער וחלישות הלב מאד לכ"ק אאמו"ר זצ"ל, שכיון אך ורק לטובתם, אבל הוא לא התייאש מלעסוק עוד, ולעורר את הלבבות, אולי יסכימו עמו.



בעת ההיא, היו הרבה אסיפות בפעסט, שהשתתפו שם עמו גדולי האדמו"רים, ובתוכם הרה"ק מסאטמאר זי"ע, והרה"ק בעל זכרון יעקב מדעעש זי"ע. גם עסק הרבה בעניני הצלה, עם הגה"צ רבי מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל ראש ישיבת נייטרא, שעזרו וסייעו זה את זה.

באותו זמן, כבר היה כל ארץ פולין כמעט ריקה מיהודים, ונתוודע לכ"ק אאמו"ר זצ"ל ולהגה"צ רבי מיכאל בער זצ"ל, שבהגעטא באכניא יש כמה אלפי יהודים, ואז עסק כ"ק אאמו"ר זצ"ל בהצלת הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע ואחיו הרה"צ מבילגוריי זצ"ל, שהכין בעדם האויטא שהוציאם מהגעטא בבאכניא, לאונגארין.



בימים אלו שהיה בפעסט, נכנס פעם אל האימיגרעישאן אפיס, ודיבר שם עם האשה

וצעד החוצה כשעדיין טליתו בראשו, וכשהגיע החוצה, ראו שנכנס לטעקסי ונסע, וכל העם המה ראו כן תמהו, בודאי אין הרב מחלל שבת לחינם. אחר שבת קודש נתברר, שבעת ההיא הציל כ"ק אאמו"ר זצ"ל טראנספארט של שבע מאות יהודים שעבר אז בפעסט.

כ"ק הגה"צ מקאשוי זצ"ל, העריץ מאוד את כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וסיפר פשר הדבר, כי בימי המלחמה באו בכל יום פליטים לפעסט, והגה"צ מקאשוי זצ"ל היה גם כן ביניהם, והיו הרבה שאבדו את כתובתם, ונצרכו לכתובה חדשה הנקראת 'כתובה דאירכסא', והגה"צ מקאשוי זצ"ל כתב להם כתובות בחינם שלא על מנת לקבל פרס, רק לשם שמים למען כשרות בתי ישראל.

והנה בפעסט היתה האידישע קאנצעליי, שכתבו את כל הכתובות שבעיר תמורת תשלום, אבל 'כתובה דאירכסא' לא כתבו עד עכשיו, כי לא היתה הצטרפות לזה, אבל עתה ששמעו שיש צורך ב'כתובה דאירכסא', רצו שרק אצלם ישיגו את זה, ועל ידי כן ירויחו המעות, על כן ציוו להגה"צ

זצ"ל 'הרב ממונקאטש, אתם יכולים לכתוב כאן כל סכום שהנכם רוצים, אבל תדעו שאיני מאמין לכם אף תיבה אחת'.

בקופת רבי מאיר בעל הנס, התאסף אז מיליאן פענגוס, שהיה סכום עצום בימים ההם, ויצא אז חוק חדש שאסור להוציא מעות מאונגארין, על כן לא היו יכולים לשלוח את המעות לארץ ישראל. והציע כ"ק אאמו"ר זצ"ל להם, שהיות שאין מה לעשות עם המעות כעת, ילוו כסף מהקופה לאלו האנשים שרוצים לברוח, וכאשר ימצאו מנוח לנפשם ישלמו את החוב, אבל חברי ההנהלה ענו לו, שבשום פנים לא יעשו דבר כזה, כי אין צריכים כלל לברוח. ובימי המלחמה נטלו הרשעים את כל המיליאן פענגוס שהיה מונחים בבאנק, ולא נשאר מזה אף פרוטה.

סיפר הרה"ח ר' יהושע יאקאבאוויטש הי"ו, שפעם בשבת ראש חודש בפעסט, התפלל כ"ק אאמו"ר זצ"ל הלל לפני התיבה, ופתאום ניגש אליו איש אחד ולחש דבר באזניו, מיד פנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל מן התיבה,

אאמו"ר זצ"ל ברחובות פעסט, ומצא ילדה קטנה שוכבת על הארץ ובכתה, והיה ניכר שהיא מבנות ישראל, מיד פנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל והגביהה מעל הארץ, והנה באה אליו אשה מבין האילנות שבצידי הרחוב, ושאל אותה כ"ק אאמו"ר זצ"ל אם יודעת של מי הנערה הזאת, וענתה שהיא בתה. ושאל כ"ק אאמו"ר זצ"ל אם כן למה הניחתה לשכב על הארץ, וענתה, שהיא פליטה מפולין, ובתה חולנית מאוד, ואין כאן רופא שמסכים לעסוק ברפואתה, כי הממשלה צייתה, שאיזה רופא שיעסוק ברפואת מי שאין לו מסמכים של אונגארין, יקחו ממנו את הרשיון, לכן הניחה את הילדה על הארץ, אולי תמות ל"ע, או ירחם עליה איזה איש ויאמר לרופא שהיא בתו.

ב"ק אאמו"ר זצ"ל אמר לה, בואי עמי, והלך לרופא שהיה בקשר עמו, וריפא את הילדה. והנה האם והבת ניצלו ככלות שנות הזעם, וקבעו דירתם בארץ ישראל. ועתה בא וראה, הרי פעסט היתה עיר גדולה שדרו שם בערך מיליאן אנשים, ומגלגלין זכות על ידי זכאי, שדייקא כ"ק אאמו"ר זצ"ל ימצא את הילדה ויזכה להצילה ממוות לחיים, אין זה כי אם פעולותיו הכבירות למען הצלת

מקאשוי זצ"ל שיפסיק לכתוב כתובות אלו, וישלח את כולם אל הקאנצעליי, ואם לא יציית להם, יודיעו לממשלה שיש לו מסמכים זרים.

הדבר נגע ללבבו, כי ידע שאם יצטרכו לשלם על הכתובה, לא יבקשו כלל כתובה חדשה, ויצא מכשול רח"ל, על כן הלך אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, כי ידע שבפעסט כולם נכנעים לדבריו, ושאלו כדת מה לעשות. כששמע כ"ק אאמו"ר זצ"ל מזה, הלך מיד אל הקאנצעליי, ודפק על השלחן והכריז, שמלבד הגה"צ מקאשוי זצ"ל, אסור לשום איש לכתוב כתובות אלו. חברי הקאנצעליי פחדו מכ"ק אאמו"ר זצ"ל, והסכימו ונתנו רשות להגה"צ מקאשוי זצ"ל להמשיך בכתיבת הכתובות.

ואמר לי הגה"צ מקאשוי זצ"ל, אני יודע כמה אנשים, שאם היו צריכין לשלם ממון בעד הכתובה, לא היו מבקשים כתובה, וזה שיכלו להשיג כתובה חדשה הוא הודות לאביך שפעל בכל עוז בעבור זה.



סיפר הרה"ח ר' אייזיק ביינהארן ע"ה, שפעם הלך כ"ק

אחינו בני ישראל עשו רושם גדול בשמים, ומצוה גוררת מצוה.

זי"ע השאיל לו האתרוג בעין יפה ובתשואת חן.



פעם בקשתי מכ"ק אאמו"ר זצ"ל, שיספר לי על הפעולות שעשה בפעסט בשנות המלחמה, אמר לי, שאינו רוצה לספר, והוסיף 'דאס איז מיין פאס אויף יענער וועלט'.



בשנת תש"ד לפ"ק, כשהיה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בפעסט, היה אז בפעסט רק שלשה אתרוגים לחג הסוכות, ונתחלקו בין שלושת גדולי האדמורי"ם, הרה"ק מסאטמאר זי"ע, הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל, שכולם היו בפעסט, אבל הוא ברוב ענוותנותו לא החזיק האתרוג לעצמו, רק שלחו לדודו הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע, ואמר 'דודי יודע יותר טוב ממני מה לעשות עם האתרוג', ולהרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע היה שמחה בזה עד מאד. והרה"ח רבי חיים בער ז"ל משב"ק, היה הולך בכל יום מימי חג הסוכות אל הרה"ק מסאטמאר זי"ע, לשאול ממנו את האתרוג בעבור שיוכל כ"ק אאמו"ר זצ"ל לקיים מצות ארבעה מינים, והרה"ק מסאטמאר

פעם אמר לי כ"ק אאמו"ר זצ"ל, כי הרבה פעמים מתרחש לאדם שאינו בשמחה כראוי, מפני איזה סיבה. ויש דבר שנותנים לו או מזכירים לפניו בעיתים אלו כדי לחזק את לבו. ואמר, שכאשר אני צריך דברי חיזוק, הנני מעלה על זכרוני את השמחה שהיה לדודי רבי שלום אליעזר זי"ע, והזכיה שהיה לי אז לשמח את צדיק הדור בשנה האחרונה לימי חייו, לפני שעלה על קידוש ה', והשכל שנתן לי השם יתברך לעשות כן, וכאשר עולה זה בזכרוני, אין קץ לשמחתי.



אחר ירח האיתנים תש"ד לפ"ק, ראה שהצרה קרובה לבוא, ועתה צריך הוא להתכונן להימלט על נפשו, והמקום היחיד שהיה אפשר לו אז להמלט שמה, היה ארץ ישראל, על כן החליט לברוח לשם. וקנה לעצמו ולבני ביתו רשיונות לנסוע, וגם לחותנתו הרבנית הצדגית רחל פערל ז"ל. והנה אא"ז זי"ע אמר בעת מלחמת העולם הראשונה, שהשונא לא יכנס למונקאטש [עיין שער יששכר, מאמרי חדשי תמוז-אב, מאמרי ימי המצרים, אות כה], וחסידי טעו שכן יהיה

כ"ק אאמו"ר זצ"ל השים פעמיו לטעריקי, ובדעתו ליסע משם בספינה לארץ הקודש, אך בפועל נתארכה להם הדרך, לפי שבינתיים מלאה אמי הרבנית ז"ל ימי עיבורה, ונולדה אחותי מרת יוטא וויליאמובסקי שתחי', ולא יכלו לנסוע הלאה, והוכרחו להישאר בעיר קושטא עד אחר פסח.

לא היה לכ"ק אאמו"ר זצ"ל צרכי יום טוב, ושלח אז אגרת לחסידיו בארץ ישראל, שמבקש מהם שירחמו עליו וישלחו לו מעט מצות וצרכי יום טוב כפי הצורך, איזה חבילה אפילו קטנה שבקטנות, וגם מבקש, שיכינו בירושלים עיה"ק בעדו דירה סמוך לבית המדרש מונקאטש שהיה בירושלים, והוא ישלם מכספו בעד זה, אבל כל זה בתנאי 'חלילה וחלילה שיוגרם על ידי זה נזק או קפות זכות לאחד מבני הכולל הדרים שם, ולכן בקשתי זאת הוא רק בדרך אפשר, כי אם היה באפשרותי, [עיין תנוכת ברוך, פתילה ה, סימן ו].

עתה בוא וראה, שהיה כ"ק אאמו"ר זצ"ל איש נכבד ומפורסם ונשיא קופת כולל מונקאטש והגלילות רבי מאיר בעל הנס בכל הקארפאטען, ועתה הוא

גם במלחמה הזאת, ולא די שלא האמינו לכ"ק אאמו"ר זצ"ל כמו שאר ההמונים, אלא גם אלו שהאמינו, סברו שאין צריך לברוח, כי יש הבטחה מאא"ז זי"ע. ועל כ"ק אאמו"ר זצ"ל לא יכלו לפעול שישאר באונגארין ולא יברח, אבל על הרבנית ז"ל יכלו לפעול, ואכן היא לא רצתה לעלות לארץ ישראל.

ביום ט' אדר תש"ד לפ"ק, עזב כ"ק אאמו"ר זצ"ל את אדמת אונגארין עמנו ועם אמי מורתי ז"ל, והשאיר אצל חותנתו את הרשיון שאם תתרצה לברוח, תוכל לנסוע גם כן. ואחר עשרה ימים ביום י"ט אדר תש"ד לפ"ק נכנסו הרשעים לאונגארין, והנה לרשעים היתה רשימה של אלו שרצו לקחת לבית האסורים תיכף כשיכנסו לפעסט, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל היה הראשון בהרשימה, מפני 'חטאו' שיעץ ועזר לבני ישראל לברוח.

כשיצא כ"ק אאמו"ר זצ"ל מפעסט, נשארה חותנתו הרבנית ז"ל לבדה, על כן עזבה את העיר פעסט על הדרך חזרה למונקאטש, אבל למעשה נתעכבה בנירעדהאז, ומשם הובילו אותה לאוישוויץ, ונהרגה על קידוש ה', הי"ד.



נע ונד וגולה ממקום מושבו בארץ נכריה, ואין שם מאכלים כשרים, וכשמבקש מאת חסידיו שבודאי יבואו לעזרו בכל מאודם, אומר להם, שלא ישלחו יותר מכפי הצורך, כי עניים המה, כי אם חבילה קטנה, וגם היה לאיש כמוהו לרצות שכשיגיע למקום מנוחתו, יהיה לו בית רחב, ואם היה מבקש דירה נאה היו נותנים לו, אבל הוא מבקש דירה קטנה למשפחה של ה' ילדים, ולא לצער בשביל זה אדם אחר. אם יתבונן אדם בזה, יראה שרק בעל מדריגה יכול לעשות זאת.



כאשר הגיעה השמועה בארץ הקודש, שכ"ק אאמו"ר זצ"ל הוא עלי דרך, התכוננו לקבל פניו על חוף הים בעכו, ואמר הרה"צ ר' משה טענענבויס זצ"ל גאב"ד מילדוי, להרה"צ ר' עמרם בלוי זצ"ל, שילך עמו לקבלת פנים בעכו. ואמר לו הרה"צ ר' עמרם זצ"ל שהוא מקפיד לא לצאת מגבולי התורה של ארץ ישראל, והרי עכו אינה מגבולותיה, אמר לו הרה"צ ממילדוי זצ"ל, אני נוטל עלי את העבירה, ויותר הרה"צ ר' עמרם זצ"ל על קפידתו, ויצא לעכו לקבל פני כ"ק אאמו"ר זצ"ל.



זמן לא רב אחר שהגיע כ"ק אאמו"ר זצ"ל לארץ הקודש, חלתה אמי מורתי הרבנית ז"ל במחלה קשה, והרבה פעמים היה נראה שעוד מעט ותצא נשמתה, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל מסר נפשו בעדה, ועשה כל מה שהיה ביכלתו לעשות להיטיב מצבה. בחג הפסח תש"ה לפ"ק ערך הסדר על יד מטתה בבית החולים בעיר חדרה, ואיש לא היה שם, כי היתה לה מחלה מדבקת רח"ל, ואפילו על הילדים אסרו לבקרה. וביום כ"ו ניסן תש"ה לפ"ק לקח אותה אלקים, ונפטרה אמי הרבנית ז"ל, ונשאר כ"ק אאמו"ר לבדו עם החמשה יתומים.



כ"ק אאמו"ר זצ"ל לא קנה אחוזת קבר בעדה בחייה, כי ציפה לישועת ה' כהרף עין, ובודאי לא יצטרך לזה והיא תקום ממיטת חוליה. אך כאשר נפטרה, השתדל כ"ק אאמו"ר זצ"ל להשיג בעבורה מקום מכובד בהר הזיתים, שיהיה הגון לצדיקת בת קדושים. וראה זה פלא, שמצאו מקום בחלקת לעלוב על יד קברה של הרבנית מחברתו הטהורה של הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע, בתו של זקיה"ק היהודי הקדוש זי"ע, שכ"ק אאמו"ר זצ"ל היה נכדו בן אחר

קנה לו שם בתל אביב קשר חזק עם הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע. והרה"ק ר' אברהם יעקב מסדיגורא זי"ע. והיה לו קשר גם עם הגאון החזון איש זי"ע. גם היה בידידות עם הרה"ק רבי שאול ידידיה אלעזר ממודזין זי"ע בעל אמרי שאול.



בתחילת שנת תש"ח לפ"ק, נתמנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל להיות אב"ד דק"ק סאן פאולו בבראזיל, והוא היה אז הרב מטעם המדינה. שם בבראזיל היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל עוסק בצרכי העיר בסידור קידושין וגיטין, וכל הדיני תורה התדיינו לפניו.

הנה הדרך בדין תורה הוא, ששני אנשים שיש להם ריב ביניהם, אחר שפסק הדיין כאחד מהם, אין השני יכול להביט בפני חברו. אבל דבר פלא ראיתי אצל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שהרבה פעמים לפני שהלכתי לישון, ראיתי שני אנשים באים אל ביתו שלא יכלו להביט זה בפני זה, וכמה פעמים נתעוררתי מהרמת קול אחד על חברו, אבל בבוקר כאשר קמתי, ראיתי את שני האנשים יוצאים בחיוך על פניהם. וזה היה החכמה של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שלא רק שפסק את

בן. שנים רבות ידעו שאין קבר פנוי בחלקה זו, וכבר שבעים שנה שלא קברו שם אדם.

אמנם כששמעו נכדי הרה"ק מעלוב זי"ע מזה, לא הסכימו לקברה שם, כי אמרו שחלקה זו שייכת למשפחתם. בירושלים יש קפידא גדולה לא להלין נפטר, על כן חיש מהר היה דין תורה אצל הגאב"ד דשם הגה"צ רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל, והוא פסק, דהיות שכבר שבעים שנה לא נקבר שם אדם, ובפתע פתאום נתגלה המקום הזה, סימן הוא שמן השמים היה המקום מיוחד בעדה, וכמציל מזוטו של ים. ושם מקום מנוחתה כבוד עד ביאת הגואל.

זקני ירושלים העידו, שכמעט כל העיר באו ללוותה, לחלוק כבוד האחרון כראוי לבתו היחידה של האי צדיק וקדוש אא"ז זי"ע.



אחר פטירת אמי מורתי ע"ה, קבע כ"ק אאמו"ר זצ"ל את מושבו בתל אביב, שהיתה בימים ההם עיר מלאה חכמים וסופרים, ומסרו לידו בית המדרש של חסידי ביאלא ברחוב עבודה 15, ונעשה זה הבית המדרש תל תלפיות למבקשי ודורשי ה'.

צריך להם עוד, ובזה העמדת
ליסוד שאיני מעשן עוד.

והנה דרכו היה לעשן בכל יום
שלש קופות ציגערעטליך,
ולא היה אז מסננת כהיום, ומאז
והלאה לא רק שלא עישן, אלא
לא היה יכול לעמוד ליד מי שעומד
ומעשן, והמתבונן יראה שזהו
גבורה עצומה.



סיפר אחי כ"ק מרן אדמו"ר
ממונקאטש שליט"א,
שבהיות כ"ק אאמו"ר זצ"ל
בבראזיל, באו אליו הרבה אנשים
להתגייר, אבל לא רצה לגיירם,
מפני שכל רצונם היה להתגייר
כדי לישא בת ישראל, ומבואר
בשולחן ערוך הלכות גרים (סימן
רסח, סעיף יב) שזה אסור, ורק
בדיעבד הוא גיור כשר. ורצו לשלם
לו הון תועפות בכדי שיגיירם,
והוא לא גייר אף אחד בכל השנים
שדר שם. והם הלכו לרעפארם
ראב"י שהיה שם, והוא לא ביקש
לא מילה ולא טבילה רק כסף
רח"ל, ויצאו מביתו אחר כמה
דקות עם אישור שהם יהודים
גמורים.

פעם היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל אצל
הגה"צ מטשעבין זצ"ל, ובין
הדברים שאל לו כ"ק אאמו"ר

הדין, אלא אף לא רצה שיצאו
מביתו כשיש עדיין שנאה ביניהם,
ואחר שפסק הדין תורה עסק
בהבאת שלום, כי תלמידי חכמים
מרכים שלום בעולם.



בעת ההוא היה דרכו של כ"ק
אאמו"ר זצ"ל לעשן הרבה.
פעם אחת ישב בחדר הספרים שלו,
ופתאום שמעתי שמכה על השולחן
ומכריז 'גענוג געווען', מיד פניתי
לחדרו, וראיתי קופת ציגערעטליך
שבורה, שכל הציגערעטליך שהיו
בה, מונחים על השולחן בשברי
שברים. ושאלתי את כ"ק אאמו"ר
זצ"ל מה זה ועל מה זה. ואמר
לי, שעתה הפסיק לעשן. שאלתי
לו, אבל למה צריך לשבר את כל
הקופה. אמר לי, שהרבה פעמים
מתעורר בלבו של אדם המעשן
להפסיק, אבל חושב שיגמור
תחילה את הקופה, או את
הציגערעטיל שמעשן, אבל לבסוף,
כל אלו אינם פוסקים מלעשן, כי
עדיין יש בהם רצון לעשן, שהרי
רוצה לגמור את הקופה או
הציגערעטיל, וזה אינו משום
שחושש לבל תשחית, אלא כי
רוצה להמשיך, רק גם התעורר
להפסיק. אבל אני כאשר רציתי
להפסיק, הפסקתי לחפוף!, ולכך
שברתי כל הציגערעטליך, כי איני

ושם אין מוהל. אבל לא היה זמן לנסוע לשם קודם כניסת השבת, והבטיח להם שאי"ה הוא יהיה שם בזמן הברית. והנה בשבת בבוקר, קמנו מוקדם, והתפללנו, ויצאתי יחד עמו לדרך של כמה שעות, וכמה פעמים הוצרכנו להתיישב על ספסל מאורך הדרך, והגענו לשם אחר הצהריים סמוך לזמן המנחה.

בך מסר נפשו על המצוה, ואני זכיתי לראות מאות בריתות שמל, וזה היתה לי לרווח כאשר אני התחלתי באומנות המילה, שכמעט לא הצרכתי ללמוד את האומנות.



בענין השחיטה בבראזיל, סידר שהשחיטה תהיה בבית השחיטה של הגוים, כי כמה פעמים יש שאלה על הבשר שאינו כשר לכל הדעות, ואם יהיה בית שחיטה של יהודים, יחוסו על ממונם ויסמכו על השיטות המתירות, לא כן כאשר השחיטה היא אצל גוים, שאם אין הבשר כשר לכל הדעות, נותנים אותה לגוי.

פעם ראה כ"ק אאמו"ר זצ"ל באיזה מקום בארץ ישראל, שהיה להם בית השחיטה בפני עצמם, וכמה פעמים סמכו על

זצ"ל, אם טוב עשה בזה שלא נתן לגויים להתגייר, כי אם היה מגיירם, היו באים לעם ישראל כיהודים, שהרי הגירות חל בדיעבד, אבל על ידי הרעפארם ראביי נתערבו לתוך עם ישראל בפסול גמור. אמר לו הגה"צ מטשעבין זצ"ל, 'הרב ממונקאטש, אין לי עצה עבורכם, אבל זה אני אומר בפה מלא, שדבר שהוא נגד השולחן ערוך אינו העצה, ועל זה נאמר (משלי כא, ל) 'אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה', שדבר שהוא נגד ה', אינו העצה'. דבריו נתנו חיזוק גדול לכ"ק אאמו"ר זצ"ל, והתבטא כמה פעמים, 'כך הוא מבטו של רב מדורות הקודמים'.



זה שלמד כ"ק אאמו"ר זצ"ל את אומנות המילה במונקאטש, היתה לו לתועלת רבה גם בבראזיל, כי זכה להכניס לבריתו של אברהם אבינו אלפי תינוקות, שלולא הוא היו נימולים על ידי רופאים מחללי שבתות. והיה כ"ק אאמו"ר זצ"ל נוסע למקומות רחוקים, כדי לעשות ברית מילה.

פעם אחת נודע לכ"ק אאמו"ר זצ"ל בערב שבת קודש, שיש ברית בשבת בקצה העיר,

הרה"ק מטאהש זי"ע ישב אז ליד כ"ק אאמו"ר זצ"ל מתחילת עריכת השולחן עד סופו, וכן בכל השבת לא זזה ידו מתוך ידו, והרבה פעמים היה מדבר מהשבת ההוא בכיסופין וגעגועין.



בשנת תשכ"ג לפ"ק עלה כ"ק אאמו"ר זצ"ל להתיישב בארץ ישראל. שם עסק להעלות את עצמות אביו זקיה"ק מפארציווא זי"ע, כי עפר בית החיים בשידלץ מעורב בהרבה מים, שאין זה כבוד הנקברים, וגם שהממשלה רצתה לפנות המקום, על כן היה נחוץ להעלותם לארץ ישראל.

והנה זקיה"ק מפארציווא זי"ע ציווה בצוואתו הקדושה, שלא יניחו שום אדם בתוך הארבע אמות של קברו מכל צד [כן לשונו הקדוש: 'ברצוני שלא יניחו ארבע אמות סביבותי שום אדם, כי ירא וכוש אני לגרום שום עגמת נפש לאיש ישראל בסיבתי'], ומפני זה היו צריכים לקנות את כל הקברים סביבותיו, ועל כן לא יכלו להעלותו להר הזיתים, כי שם היו החלקות יקרים ביותר, וקשה למצוא שם מקום גדול פנוי מקברים, על כן קנה בבית החיים שבפתח תקוה חלקה לאביו וכל הארבע אמות סביביו, וסמוך לזה

היתרים כאלו, שאם היה הבית השחיטה של גוים, לא היו סומכים על זה, וכאשר כ"ק אאמו"ר זצ"ל עורר אותם על זה, אמרו שגם בבית שחיטה המפורסמת בהידורה עושים כן, והלך כ"ק אאמו"ר זצ"ל לבית השחיטה ההיא, ואכן ראה שגם שם סומכים על קולות אלו, ובראותו ככה, אחזו פחד גדול, ומאז והלאה הפסיק לאכול בשר כלל. ובשלושים שנים האחרונות לימי חייו, לא הכניס לתוך פיו שום בשר הן של עוף והן של בהמה, גם לרבות בשבת ויום טוב.



בשנת תשי"ד לפ"ק, ביקר כ"ק אאמו"ר זצ"ל באמערקא ובקאנאדא, והרבה זכרונות מימים אלו נחקקו אצל זקני חסידי מונקאטש בימים ההם, כי מה שחסרו לראות מאז פרוץ המלחמה, זכו אז לראות את התפלות ועריכת השולחנות כבימי קדם.

גם היה אז כ"ק אאמו"ר זצ"ל במאנטריאל כמה ימים, ושבת שם שבתו, וערך אז שבת קודש מרוממת בהשתתפות הרבה מאנשי שלומו, וגם שאר תושבי העיר, ובראשם הרה"ק מטאהש זי"ע, שהיה דירתו בימים ההם במאנטריאל.

חלקה לו ולבני ביתו, וגם קנה אז חלקה לאמו הרבנית יוטא ז"ל, שנפטרה בגעטא בווארשא וזכתה לקבורה, אבל לא הניחו מצבה מפני בלבול המלחמה, ולא נודע איה מקום מנוחתה. אבל למעשה לא מצא מקום מנוחת אמו, והקים על החלקה שייחד בעבורה, מצבה קטנה, וחרת עליה שחלקה זו מיוחדת לאמו אם ימצא את קברה, ותהיה זאת המצבה לזכרון עולם, וכל ימיו חיכה שיתאפשר לו למצוא את מקום קבורת אמו, אבל לא עלתה בידו. ומשום שכבר קנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל לעצמו אחוזת קבר בפתח תקוה, קבע את מושבו לדור שם עד סוף ימיו.



הרה"ח ר' פנחס מאנדעל ז"ל עסק בהעברת גופו הקדוש של הרה"ק מפארציווא זי"ע, ופעם אמר לי, שהעביר קרוב לחמש מאות נפטרים, ובלי ספק שגופו הקדוש של הרה"ק מפארציווא זי"ע היה במעמד היותר טוב מכולם. [עיין תנובת ברוך (פתילה א), הספר שנשא על אביו הרה"ק מפארציווא זי"ע, בשעה שעלה את גופו הקדוש, לבית החיים בפתח תקוה].



פעם כאשר סיפר כ"ק אאמו"ר זצ"ל לפני את כל הצרות

והתלאות שעברו עליו בימי הזעם, שאלתי לפניו, איך יכלת להתחזק במצבים קשים כאלו, אמר לי, דע שחותני הרה"ק זי"ע מסר את נפשו שלא ליקח כסף ממקומות שאינם כשרים, כגון ממחללי שבתות וכדומה, ודרכו היה גם כן לחלק רוב כספו לצדקה, וגם לזה מאחרים כדי שיוכל לחלק צדקה אחר שכלו מעותיו. ומשום כן נפל בחובות גדולות, וכאשר נפטר לשמי מרום, היה בעל חוב גדול, וכתב בצוואתו הקדושה (אות ו) שמבקש שישלמו את החובות לבעליהם, והיה לו חוב של מיליאן קרוינען, ואני טרחתי בזה לשלם כל החובות הללו, שהוצרך לזה זמן רב וטירחה עד ששילמתי כל החובות, וזה היתה לי זכיה שאין כדוגמתה, ובימים הקשים ההם כשעברו עלי זמנים קשים היה זה הדבר שחיוק את לבי, שידעתי שיש לי זכות גדולה, ועל ידי זה יכולתי להתחזק בכל הצרות שעברו עלי.



בידוע היתה זאת מן היסודות שמאריך אא"ז רביה"ק בעל בני יששכר זי"ע (עיין סור מרע ועשה טוב, הוספות מהרצ"א, ס"ק מה-מו. וש"ד) לא להנות מכסף ממקומות זרים, כי כח הפועל בנפעל. ואא"ז

ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, שקיבל מהרה"ק בעל אמרי שאול ממודזין זי"ע, ומאד היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל מחבב זמר זה, והיה מזמרו הרבה פעמים בשבתות וימים טובים, כאשר מענינו זולגים דמעות שליש בכיסופים וגעגועים לביאת המשיח במהרה בימינו.



סיפר לי כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שביקר אצל הרה"ק רבי יוסף יצחק מליבאוויטש זי"ע בסוף ימיו שנת תש"ט לפ"ק, והרה"ק זי"ע היה אז חלוש מאוד, וישב כל היום ולא היה יכול לעמוד, וגם היה קשה לו לדבר מחמת שעבר עליו אירוע מוח ל"ע בבואו לאמעריקא, לכך לא הרבה לדבר, כי עלה לו הדבר בקושי. בעת ביקורו, שאלו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, הרי להרבי יש כח גדול, ולמה אינו מקים תלמודי תורה בארץ ישראל, שלכאורה יש בזה תועלת גדול. ואף כי היה קשה להרה"ק זי"ע הדיבור, אמר לכ"ק אאמו"ר זצ"ל 'כך קיבלתי מאבותי הקדושים מוסדי דור דור, שאין ללמוד בארץ ישראל כי אם בשפת אידיש, ואני ירא שאם אפתח תלמוד תורה בארץ ישראל, ידברו שם בלשונם העברעיש, על כן הנני נמנע מלעשות זאת'. והתמרמר אלי כ"ק אאמו"ר זצ"ל, חבל שלא פתח

זי"ע מסר נפשו על זה, לא להנות מכסף של מקומות זרים (עיין צוואה הקדושה, אות ו). וזה הענין ראיתי גם כן אצל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, כשהיה פעם בלאס אנג'לעס, וביקר אצל אחד מחסידיו מקודם המלחמה, שמחמת רוב הצרות הפסיק לשמור שבת כהלכתה, והוא היה איש גביר אדיר, ורצה לתת לו סכום הגון ונכבד, אבל כ"ק אאמו"ר זצ"ל דחה אותו בשני ידים ולא לקח, באומרו, שדבר שמסרו אבותיו הקדושים את נפשם בעבור זה, וגם הוא היה לו חלק בזה, לא ייקל בזה.



לא ימוש מזכרוני לעולם, מה שזכיתי לראות את עבודתו הקדושה של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בעמדו לפני התיבה להתפלל, ובשני מקומות ראיתי אצלו התעוררות עצומה עד מאוד, הראשון הוא, בעת אמירת אקדמות בשבועות, שהיה בוער בלהב אש, ובפרט בתיבות 'מן ומאן הוא רחימך שפירא בריותא ארום בגיני ספית מדור אריותא', חזר כמה פעמים בבכיות נוראות ובנחלי דמעות, אשרי עין ראתה.

והשני הוא, כאשר זמר את הניגון 'והביאנו לציון עירך ברנה

הרה"ח ר' עזריאל ז"ל, ששמעו זאת כמה פעמים מאביהם ז"ל.



בשנת תשמ"ח לפ"ק, קרה לכ"ק אאמו"ר זצ"ל אירוע מוח קשה ל"ע, וכשהתעורר, לא היה יכול לדבר. באותן הימים נכנסתי פעם לבקרו, וראיתי אותו יושב ולומד יורה דעה הלכות תערוכות, עם הרה"ח ר' שמעון מייער ז"ל, אבל לא ידעתי מי הוא זה, ולמה בא לסייע לו. וסיפר לי הנזכר, שבא לכאן להכיר טובה לכ"ק אאמו"ר זצ"ל על מה שעשה לו חמישים שנה קודם לכך, וכך היה המעשה, שבשנת תש"ו לפ"ק כשהגיע כ"ק אאמו"ר זצ"ל לתל אביב, ראה בשכונתו, ילדים בגיל חינוך שבאו ממשפחות חלשים ביותר, והילדים האלו לא למדו בחדר רגיל, וכאשר ראה זאת כ"ק אאמו"ר זצ"ל ריחם עליהם, כי ראה שאין תקוה לאחריתם, ואמר להם, שרוצה ללמוד עמהם. ומאז והלאה היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל לומד עמהם בכל יום זמן מה שיעור בגמרא חומש ומשניות, עד שראה שהם מסוגלים להיכנס לחדר טוב, וגם על זה דאג, והכניסם לתלמוד תורה חשוב. ודאג שהכל יהיה על הצד היותר טוב עמהם, כי הוריהם לא דאגו

הרה"ק מליובאוויטש זי"ע תלמודי תורה ברחבי ארץ ישראל, כי אם היה פותח תלמודי תורה, הרי היו החדרים של חב"ד לומדים בשפת אידיש, כי הרבי רבי יוסף יצחק זי"ע היה עושה זאת תנאי קודם למעשה.



בשנת תשל"ד לפ"ק, ביקר כ"ק אאמו"ר זצ"ל באמעריקא, ובאחד הימים נכנס לבקר את ש"ב הרה"ק מסאטמאר זי"ע [שניהם היו נכדי הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע], והאריכו ביניהם בסוד שיח שרפי קודש לזמן מה, כאשר גמרו והתחיל כ"ק אאמו"ר זצ"ל לצאת, עמד הרה"ק מסאטמאר זי"ע ממקומו, ואחז בידיו בשולחן, אבל מחמת חולשתו לא היה יכול ללוותו, רק ציוה שכולם ילוו את כ"ק אאמו"ר זצ"ל עד האויטא, והיה הדבר לפלא אצל כל העומדים שם, שמחלק הרה"ק זי"ע כבוד גדול כל כך לכ"ק אאמו"ר זצ"ל יותר משאר רבנים שבאו לבקרו.

כאשר חזרו מללוותו, קרא הרה"ק מסאטמאר זי"ע להרה"ח ר' עזריאל גליק ז"ל משב"ק, ואמר לו, הנך יודע, שהכרתי הרבה אנשים גדולים, אבל דע, שלב טוב כזה, כמו הרב ממונקאטש [אאמו"ר זצ"ל] לא מצאתי. ושמעתי גם מבני

ברם כשהיה סגור בביתו, היה זמן מוכשר להתחיל לכתוב דברי תורתו, והחליט נכדו משמשו בקודש הרה"ח ר' אשר גראסמאן הי"ו [בן חתנו הרב חיים גראסמאן שליט"א], לקנות לכ"ק אאמו"ר זצ"ל טיי"פ מאשי"ן טובה מאוד, אשר יכולים למחוק בה, כי מה שהיה לו מקודם לא יכלו למחוק בה, ואם נמצא איזה טעות הצריך לחזור ולדפוס כל הדף, וזה עלה לו בקישוי, ומאז ישב כ"ק אאמו"ר זצ"ל הרבה שעות וכתב דברי תורה, הכל מפי הזכרון, כולל המראה מקומות, כי קשה היה לו לילך לארון הספרים ולחפש.

בזכות זה זכה להוציא בחייו ספריו, 'בינת נבונים', ו'דברי נבונים' על סדרי בראשית שמות, לקח מוסר והשקפה, וחידושים על דרך דרוש וחסידות על סדר הפרשיות. ועוד בחייו זכה לברך שהחיינו בשם ומלכות על ספריו. וספר 'דברי נבונים' על סדר ויקרא, הוציאו לאור ליום ההילולא הראשון. ויש להודות לה', שזכינו שעל כל פנים בשנותיו האחרונות, יכתוב את חידושו וישארו לפליטה לטובה, וחבל על דאבדין אלפי חידושי תורה ודרשות ושיעורים בישיבה אשר נשתכחו.

על זה. ובשביל זה, ניצלו הילדים מרדת שחת, וכמה מהם גדלו להיות בני תורה אמיתיים, והעמידו בתים נאמנים לה' ולתורתו. ואמר לי ר' שמעון, אני הייתי מילדים אלו, וכאשר שמע שכ"ק אאמו"ר זצ"ל מונח על ערש דוי, חשב שעתה הזמן שעליו להכיר לו טובתו, ובא אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, והתחיל ללמוד עמו מן הקל אל הכבד, והיה צריך לדבר עם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, כי לא היה יכול בעצמו לדבר, וככה היה להם שיעור קבוע בכל יום.



אחר אירוע המוח ל"ע, נכנסתי פעם אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וראיתי אותו לומד מסכת בבא בתרא פרק יש נוחלין, ואמרתי לו, שאין זה טוב למוח להטריד בענינים קשים אלו, מוטב שילמד מסכת קלה כמו מסכת ברכות או מסכת תענית וכדומה, ענה לי כ"ק אאמו"ר זצ"ל, 'דאס איז נישט א קונץ'.



מאז נשאר חצי גופו משותק, והיה לו קשה ללכת ולהיזיז איבריו, על כן היה סגור בביתו כל היום. והנה מעולם לא כתב כ"ק אאמו"ר זצ"ל דברי תורתו, משום שהיה טרוד מאד, וגם שבענוותנותו סבר שהם כבוסר ואינם ראויים להיכתב,



נפתחו ארובות השמים וירדו שטף
מים רבים גשמי ברכה שמילאו
את הבורות על גדותם, וראו שמן
השמים פעלו שיוכלו לטהר גופו
של כ"ק אאמו"ר זצ"ל במקוה
שהקים במסירות נפש.

הלווייתו יצאה בכבוד גדול מבית
מדרשו המפואר, ושם
עמדו גדולי העיר להספידו כדין
חכם בפני מיטתו, הגה"צ ר' חיים
יהודא הלוי דייטש שליט"א גאב"ד
חוג חתם סופר, והגה"צ ר' שמואל
אונסדארפער זצ"ל אב"ד ק"ק דבר
חיים-צאנז בפתח תקוה.

אחר כן הובילו את מיטתו על
הכתף בכבוד גדול אל בית
החיים בעירו, אל קברו אשר קנה
בחייו ליד הארבע אמות של אביו
הקדוש זי"ע.



בהלוויה היה גשם חזק מאוד,
וידוע שבהלוויה הרה"ק
רבי ישכר בעריש מזידיטשוב זי"ע
בעל מלבוש שבת ויום טוב, שהיה
בשביעי של פסח בעיר מונקאטש,
לוח אא"ז זי"ע, והיה שם גשם
חזק מאוד, ואמר אז אא"ז זי"ע
'השמים זולגות דמעות על אותו
צדיק'...

בשנת תשנ"ח לפ"ק היה כ"ק
אאמו"ר זצ"ל חלוש מאד,
ובליל ג' דחנוכה, ליל שישי ז"ך
כסלו, דיבר בטעלעפאן עם הרה"ג
ר' נפתלי הערצקא מענדלאוויטש
שליט"א ראש הכולל טורקא
בירושלים עיה"ק, שהיה בידידות
עמו, ואמר לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל
דבר תורה על עניני חנוכה, וכנראה
שהוא היה האחרון שדיבר עמו.

אחר כן ישב לכתוב דברי תורה,
וסיים דבריו עם הפסוק
'ושבת עד ה' אלוקיך' (דברים ד, ל)
ובלילה ההוא, קודם שסיים
המאמר, השיב את נשמתו הטהורה
אל ה' אלוקיו במיתת נשיקה ממש.



השמועה המרה עשתה מיד כנפיים
בכל רחבי הארץ, ובאו
כולם לחלוק לו את כבודו האחרון
לאיש מורם מעם גדול בענקים,
ואע"פ שהיה אז ערב שבת חנוכה,
שהוא יום טרדה לכל.

וחנה פלא הוא, כי אחר ימי הקיץ
תשנ"ז לפ"ק, הוריקן את
הבור מי גשמים במקוה שלו,
והמתינו שירדו גשמים למלאותם,
אבל למעשה לא ירדו גשמים עד
אז. ובלילה ההוא, ליל ג' דחנוכה,



דברות קודש

ליל ג' דחנוכה - ו"ך בסלו

יומא דהילולא של

כ"ק מרן אדמו"ר רבי צרוך יהושע ירחמיאל זללה"ה

אצדק"ק מונקאטש

– תשם"ז לפ"ק –

בחורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד, אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו, וכו', ע"כ. ודייק, דלכאורה לא נתבאר מהו ההצטחה של 'דברים הרבה', דזה שממשיך 'ולא עוד אלא שכל העולם' וכו', הרי היא הצטחה צפני עצמה, ואם כן מה נכלל בגדר של 'דברים הרבה'.

ומבאר הדבר, כי העוסק בחורה לשמה ולשם שמים, הרי צעת לימודו ועסקו בחורה, הלא רצונו לעשות צוה נחת רוח לקודשא בריך הוא, ואי הכי, בשעה שלומד פרשה שעוסק צעניי מצוה אחת, אזי יש לו התשוקה והרצון לקיימה ולעשותה בפועל, כי כל שאיפתו הוא בלעדו לקיים רצון ה', ועל כל דבר שלומד, מצפה ועומד מתי יהיה לו האפשרות לעשות רצון הבורא צוה,

בגמרא כשנכנסו יוונים להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונאחז, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס, והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה (שבת כא, ב). ויש להתבונן, למה עשה הקב"ה אז הנס הלו של הפך שמן, שלא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה נס שהדליקו ממנו שמונה ימים, הא מה זה שיך לכל הנס חנוכה שגברו החשמונאים במלחמתם על היוונים.

ונראה הענין, על פי דברי בעל ההילולא כ"ק אדמו"ר ז"ל, בציאור דברי חכמינו ז"ל (אבות ג, א) 'כל העוסק

לקיים המצוה צמעה. והרי קיימא לן (ברכות ו, א) 'חישב לעשות מצוה, ונאנס ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשה', נמצא, דמי שלומד תורה לשמה, ורוצה לעשות נחת רוח לאדון כל, אזי מחוץ העצם מצוה של 'והגית צו יומם ולילה' (יהושע א, ח), נתרצה לו מצות הרצה לאין שיעור, כי הוא עומד ומצפה מתי יוכל לקיים המצוה בפועל. ועל זה אמרו 'כל העוסק בתורה לשמה' לעשות נחת רוח להקב"ה, 'זוכה לדברים הרבה', היינו כל המצוה שלומד ומצפה מתי יוכל לעשותה.

זהו מה שאיתא (מכות כג, ז) 'רבי חנניה בן עקשיא אומר, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרצה להם תורה ומצוה, שנאמר (ישעיה מז, כא) 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר', ולכאורה מה זה הריצוי כל כך, דהרי יש לנו רק תרי"ג מצוה, ולמה נקטו בלשוננו 'הרבה להם תורה ומצוה'. רק כפי הנ"ל עולה שפיר, היינו ש'הרצה' העצם 'תורה ומצוה', דבשעה שלומד לשם ה', לעשות נחת רוח מלפניו, הרי זוה נתרצה תורתו ומצותיו, כי נחשב כל מה שחושק ומצפה לקיים המצוה בפועל, כאילו בא לידי מעשה, ועל זה כתוב 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר' שמגדיל התורה שלו.

לפי הנאמר, ממשיך לבאר מימרא דרבי חנינא בן דוסא (אבות ג, ט) 'כל

שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת', וקשה, דהרי חכמת התורה, הוא לאין גבול וערך, ואיך שייך לומר 'מעשיו מרובין מחכמתו', הא לכל מעשה אדם יש גבול, משא"כ החכמה הקדושה של התורה בודאי אין לה שיעור. אולם כפי הנזכר מובן הענין היטב, כי הכוונה לחכמת התורה שאדם לומר לשמה ולרצון השכינה הקדושה, דאז נמצא שמעשיו הוא מרובין הרצה מחכמתו, כי על ידי שלומד מצוה ה' ומצפה מתי יגיע לידי מעשה, נחשב כאלו קיימו בפועל, ועל זה נאמר 'כל שמעשיו מרובין מחכמתו' שלומד לשמה, אז 'חכמתו מתקיימת', עכמו"ד.

ולענ"ד נראין הדברים בדברי חכמינו ז"ל (קידושין מ, ז) 'תלמוד גדול, או מעשה גדול, נענה רבי טרפון ואמר, מעשה גדול, נענה רבי עקיבא ואמר, תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו, תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה', ע"כ. וטעון ביאור, דמשמע שהתלמידים לא נקטו איזה שיטה אי מעשה גדול או תלמוד גדול, רק עשו כעין פשרה בין השיטות, דעל ידי שמקיימים 'תלמוד', הרי באים ממה נפשך צוה לידי 'מעשה', ואפשר לקיים ידי שניהם, ועל כן 'תלמוד גדול', אולם לא פסקו שתלמוד הוא בעצם גדול יותר ממעשה, ואם כן, לכאורה לא נעשו צוה יפה, כי אם נלק

ומצות, ועל ידי זה יגדיל ויתרבה מה שרצו המה להצטל.

בגלל זה נעשה הנס באופן זו דייקא, שהיה רק שמן מעט, שלא היה להדליק אלא יום אחד, ובמועט הזאת נתרבה להדליק שמונה ימים, לרמוז איזה עבודה שנדרש מהם בשעתו אז, להרבות ולהגדיל התורה יותר מהערך, על ידי שילמדו לשמה ולנחת רוח לה', שעל ידי זה יחשבו המצות שמתכוון לקיים, כאילו נעשה בפועל, וכנ"ל.

אמנם יש להעמיק בהענין, דהאיך ניכר באדם, שהוא אכן לומד לשמה ולשם ה', ולא נתכוון לשם כבוד או ממון, וכדומה בפנייה אחרת. ויתכן לומר, דבשעה שטוב לו לאדם, והכל הולך ציושר אללו, ואין הדין שורה בו, ואז הוא מקיים מצות ה' ותורתו, אז לא ניכר עדיין שמתכוון לזה לשם שמים, כי אפשר לומד לשם פנייה, משא"כ אם עובר על אדם זמנים קשים, ועם כל זאת ממשיך בלימודו ושקידתו בתורה בלי הרף, הרי נתגלה בזה שלא נתכוון לזה לשם נגיעת עצמו, כי בזמנים קשים אין תאוה וכבוד לפני האדם.

ואפשר להעמיד בזה, מה שמצינו (פסחים סג, ב) 'רבי שמלאי אחא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה [רבי שמלאי] ניתני לי מר ספר יוחסין [הצרייתות המבארות 'דברי הימים'] וכו', אמר ליה [רבי שמלאי]

לשיטת רבי טרפון ד'מעשה גדול, אם כן אין הכי נמי שהתלמוד מביא לידי מעשה, אבל אי אפשר לעסוק בשעה אז במעשה, והרי 'מעשה גדול, ואם כן מה מהני בזה שאמר 'תלמוד גדול, שמביא לידי מעשה'.

אבל כפי הנזכר נתיישב יפה, שהן אמרו, דיש ענה לקיים ידי שני שיטות אלו בפעם אחת, בין תלמוד ובין מעשה, וזה על ידי לימוד תורה לשמה, שאז נמצא שחושק ומנפה מתי יוכל לקיים המצות במעשה, ואז נחשב כאילו עשה בפועל, והרי בזה, דבשעה שלומד, נתקיים ענין של 'תלמוד' בלימוד התורה, וגדר ה'מעשה' על ידי שנחשב כאילו עשה מצות אלו בפועל. וזה 'גדול תלמוד שמביא לידי מעשה', היינו לא לאחר זמן, רק גם בשעת התלמוד גופא, כבר הביאו 'לידי מעשה'.

והנה היוונים הרשעים, רצו 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' (נוסח ועל הניסים, ציני מתחיהו), לצטל ולמחוק את התורה ח"ו, על כן, כשעזר הקצ"ה את ישראל, וגברו הששמונאים על היוונים, ושלטו כח הקדושה על הרשעים, הרי היה צריכין זה לעומת זה להגביר כח התורה, במדה היותר מרובה, לתקן את אשר קלקלו. והענה לזה הוא, על ידי שילמדו תורה לשמה, ונמצא שיתרבה התורה והמצות יותר מהשיעור, בצחינת 'הרבה להם תורה

ניתנייה בשלשה ירחי, שקל [רבי יוחנן]
קלא [עפר], פתק ציה [ורק על רבי שמלאי],
אמר ליה [רבי יוחנן] ומה 'צוריה' דציתהו
דרבי מאיר [אשמו של רבי מאיר], צרתיה
דרבי חנינא בן תרדיון, דחניא תלת
מאה שמעתתא ציומא, משלש מאה
רבותא [שכיכותא ללמדת שלשה מאה משניות,
משלשה מאה רביים, ביום אחד], ואפילו הכי
יכתה ידי חובתה [בספר יוחסין] בתלת
שנין, ואח אחרת בתלתא ירחי. כי שקיל
ואזיל [יש גורסים 'כי רהט ואזיל', היינו בשעה
שצרח רבי שמלאי], אמר ליה [לרבי יוחנן],
רבי, מה בין לשמו ושלל לשמו [בקרנן
פסת, דפסול], לאוכליו ושלל לאוכליו
[דכשר], אמר ליה [רבי יוחנן] הואיל וצורבא
מרבנן את, תא ואימא לך וכו', עיין
שם. והדברים מרפסין איגרא, דהאם
זוה שמקבל על עצמו ללמוד כל ספר
יוחסין בשלשה חדשים, אין זה מעיד
עליו שהוא צורבא מרבנן, ורק זוה
שמתקשה בהבנת משנה אחת, אזי מוכח
מיד שהוא צורבא מרבנן.

אולם באמת, מצינו עוד כעין זה (מגילה
כת, א) 'שאל רבי עקיבא את רבי
נחוניא הגדול, במה הארכת ימים, אתו
גווי [עבדיו של רבי נחוניא], וקא מחו ליה
[לרבי עקיבא, כי סברו שהוא קץ בחייו של
אדונם], סליק [צרח מפניהם] יתיב ארישא
דדיקלא [בראש האילן], אמר ליה [רבי
עקיבא], רבי, אם נאמר 'כבש' [את הכבש
אחד חעשה בצוקר' (במדבר כת, ד)], למה
נאמר 'אחד' [הא 'כבש' הוא לשון יחיד],

אמר להו [רבי נחוניא] צורבא מרבנן
הוא, שצוקהו, ע"כ. וגם הכא אינו
מוצן הענין כפשוטו, איך נתגלה שהוא
צורבא מרבנן, על ידי ששאל קושיא
פשוטה כזו.

רק הציאור בכל זה נראה, דזוה שאדם
לומד צמנצו הרגיל, שהכל מתנהג
צו לפי הנראה, ואין לו שום קישוים
ונסיונות וכדומה, הרי אין ניכר צו
שהוא לומד לשם ה', לימוד לשם יחוד
קודשא צריך הוא ושיכניתה, ואינו ראוי
עוד ליקרא בשם 'צורבא מרבנן', אולם
בשעה שהוא עומד צמנצ קשה, ועם
כל זאת לומד את התורה ציגיעה עיומה,
ולא נתרשל על ידי מנצו, זה מגלה
פנימית כוונתו לעשות ראון ברוך הוא,
ולא להנחת ונגיעת עצמו, כי גם צומן
חמור כזה, אע"פ כן מקדיש את עצמו
לתורה ה'. על כן, בין רבי שמלאי,
שצרח אז מאת רבי יוחנן כשזרק עפר
על פניו, ובין רבי עקיבא, שיצא אז
בראש האילן בפחד מפני הרדיפה, ועם
כל זאת היו מחשבתם דצברי תורה,
ושאלו אז מה שנתקשה בלצם צעת
לימודם צסוגית התורה, רק אז נתגלה
שתורתם היא כולה רצויה לשם שמים,
כלי שום כונת עצמיות, וראויים להיקרא
'צורבא מרבנן'.

הנה הרצה ידוע ומסופר על כ"ק
אאמו"ר זצ"ל, על רוב שקידתו
ויגיעתו בתורה, שלא פסק פומיה

מגירסיה יומם ולילה, ורוב גאונויותו בכל חדרי וחלקי התורה, ומסופר, שצימי חורפו צעיר שעדליך י"ו, היו אנשי סביביו מתצטאים עליו: 'ער קען זיך נישט דערהאלטען, און דעם שטריק', היינו שהיה קושר עצמו אל הכסא, ללמוד בלי הרף יומם ולילה, וזה היה כל ימיו נפשו וחיותו. אבל האריך נתגלה שכל זה היה לשם שמים, לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים, הרי הוא בזה, שגם בעצרו זמנים קשים וטירדות, אחר פטירת אב"ז מרן זי"ע, שקיבל את עול הרבנות עליו בעודו אברך צעיר, והוצרך לנהג עיר גדולה ואם בירא, ועם כל זאת חפס בשיבתו הרמה 'דרכי תשובה', ומסר שם שיעוריו הנפלאים ברוב עמקות וחריפות, והיה מונח בעומקה של תורה כל הזמן, בין כשישב בבית דינא רבא דק"ק מונקאטש י"ו, ובין כשנשא הדרשות והפלפולים בפני כל העם ועדה, ולא הפסיק מלימודו כל זמנים אלו.

ובן כל משך ימי חייו, אפילו כשחליו חוקפו עליו רח"ל, אע"פ כן לא מש מתוך אהלה של תורה. וזכורני עובדא אחת, כשנסעתי לבקר אחר שהיה לו אירוע צמח ל"ע 'סטראק' בלע"ז], ומנאמיו לומד פרק י"ש נוחלין' במסכת 'צבא בתרא' ושאלתי לו, למה במצב קשה כזה, אינו עוסק בלימוד קלה היותר, כגון מסכת 'ברכות' וכדומה, וענה לי, 'דאס איז נישט קיין קונץ'. בזה נתקיים 'כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת', על ידי שלמד תורה לשמה, השאיר וקיים אצלו התורה, והיה ידוע לעליו וגאון נפלא, בצחינת 'גדיל תורה ויאדיר'.

בן יעזור ה' חלקינו, שיהיה מליך יושר טוב עלינו, וזכותו יעמוד בעדינו, להיוושע בכל משאלות הלצ לטובה, בני חיי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא, וזכות אבות יגן עלינו, בציאת בן דוד, במהרה בימינו, אמן.



— תשס"ט לפ"ק —

בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים (שנה בא, ב). ומשמע מלשון 'הדליקו', דבכל יום ויום הדליקו את המנורה, ואע"פ שלא היה בו שמן להדליק, עם כל זאת עשו

בגמרא כשנכנסו יוונים להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונאחוס, דקו ולא מנאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה

ובמו שידוע מהרה"ק רבי צונס מפרשיסחא ז"ע (קול מצה, פרשת שמות, ד"ה ותשלח) לפרש מה שמנינו בצחיה צת פרעה כשנטלה את משה רבינו משפת היאור, שנאמר (שמות ב, ה) 'ותשלח את אמתה ותקחה', ודרשו (סוטה יב, ב) 'נשתרצבה אמתה אמות הרצה', היינו שלא היה ציכולתה להגיע צדיה אל הציצה, כי היתה הציצה רחוקה הרצה, אבל נעשה לה נס מן השמים שנשתרצבה אמתה אמות הרצה. והקשה, דאין הכי נמי שנעשה לה נס מן השמים שנשתרצבה ידה, אבל מעיקרא מאי קסברה, הא היא לא ידעה שיעשה עמה נס, ולמה הושיטה כלל את ידה למקום רחוק כל כך, כשאין ציכולתה כלל להגיע לו.

ומבאר כדברינו הנ"ל, דיש חיוב על האדם לעשות ההשתדלות שצרכהו, ואפילו שידוע צבירור שאין בהשתדלותו יכולת להגיע לידי כלום, אבל אדם מוכרח לעשות עד מקום שידו יד כהה מגעת, ולאח אז מושיעין לו מן השמים, ומציאין את המעשה לידי גמר, אבל אם האדם יושב בצדו, ולא עושה מה שצרכהו, אז אין מסייעין אותו, כי רק 'צא לטהר', הרי 'מסייעין אותו', אבל אם סומך כל כולו על השמים, ויושב ולא עושה מאומה, אין לו הסייעתא מן שמיא.

ולבאורה יש לעיין, דלמה נריך האדם לעשות איזה מעשה כלל,

מעשה ההדלקה, והענין נריך ציבור, דאם ממילא לא היה שמן להדליק צו, מה היה הענין שעשו מעשה ההדלקה, ואם היו סומכין על הנס, הרי היה יכול לצוא אש מן השמים, ולמה דלקו כלל, אם לא היה צו שמן להדליק.

(ב) ברש"י עידין חשמונאי וצניו להלחם עם עובדי כוכבים וכו', לפי שהיו מועטים, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד רבבות (דברים לג, יא ד"ה מחז). וגם הא נריך ציבור בסגנון הנ"ל, דלמה יאלו כלל למלחמה עם י"ג אנשים כנגד רבבות מלומדי מלחמה, הרי על פי דרך הטבע ממילא לא היה שום דרך להם לנצח המלחמה, ואם היו סומכין לגמרי על אבינו שבשמים, אזי היו צריכים טוב יותר ליכנס לצית המדרש, ולהתפלל ולעק א' הקצ"ה, שיצילנו מתחת ידי היוונים, ולמה הורכו כלל לערוך ענין מלחמה, שממילא לא היו יכולין לעשות מאומה.

רק הענין הוא, כדרך שאמרו חכמינו ז"ל (יומא לה, ב) 'צא לטהר, מסייעין אותו', ואמרו בלשון 'צא לטהר', כי מחויב אדם לעשות כל מה שצרכהו להגיע למטרתו, ונריך לעשות את כל ההשתדלות השייכת מצדו, אבל היות שאין צרכו לעשותו, כי איזה יכולת כלל יש באנוש קרוך מחומר, אבל כיון שעשה אדם כל מה שצרכהו, והיה כבר 'צא לטהר', דייקא אז 'מסייעין אותו'.

שסובר האדם שיש ביכולתו לעשות ולפעול, עושה את המעשה והשתדלות שלו, כי הרי הוא דבר שביכולתו לעשות, צריך אזי גם כשאין ביכולתו לעשות, צריך לעשות מה שביכולתו, כי באמת בין זוה וצין זוה לא עושה האדם מאומה, רק הכל נעשה בידי שמים, אבל האדם צריך על כל פנים את ההשתדלות שצידו, דהוא מראה זוה, שכמו במקום שאין ביכולת לעשותו הרי זה דבר פשוט שהכל נעשה על ידו יתצרך, כמו כן במקום שגראה שיש ביכולת האדם לעשותו, גם כן נעשה על ידי השם יתצרך, והאדם עושה ההשתדלות מצדו, להראות ששניהם שוים זוה.

ובאמת יש להעמיק עוד יותר, דאם ממילא לא יכול האדם לעשות מאומה בהשתדלותו, וכל מעשה ומעשה צין גדול וצין קטן שעושה לא יכול לפעול כלל, ורק הסייעתא דשמיא מציאו לידי פעולה, ואם כן למה באמת צריך לעשות שום השתדלות כלל, הא ממה נפשך אינו פועל זוה כלום, ומה מועיל פעולתו הקטנה כלל.

אמנם כוונת הענין הוא, כי רוצה הקב"ה שיאמינו בני ישראל בהגחתו יתצרך, כי אם לא היו עושים שום השתדלות, והיינו רואין בעין כי הכל נפעל מן שמיא, אז לא היה בחירה כלל, ולא היה צריכין לזה אמונה, כי היה רואין זאת בעין, אבל היות שהאדם

במקום שאין צידו להגיע למטרותו, הרי ממילא לא פועל צמעשי ידיו כלום, כי אין ביכולתו לפעול את המעשה, ואם אין ידו יכולה להגיע למקום רחוק, אמאי צריך כלל לשלוח את ידו, הא אם ממילא צריכין לסייע לו מן שמים ואין ביכולתו לעשותו, מדוע מחויב האדם לעשות את ההשתדלות במה שממה נפשך אין צידו.

אלא הענין הוא כמבואר הרבה בספה"ק, דצמצם גם כשהדבר נראה שביכולת ציד האדם להגיע, כגון אם הציצה היתה רק רחוקה אמה אחת ממנה, היה גם כן אי אפשר לה לעשות את המעשה, כי כל דבר ודבר, גם מעשה קטנה מאוד, אין ביכולת ציד האדם לעשות ולפעול, וכל פעולה אפילו קטנה, אי אפשר לו צלי סייעתא דשמיא, וכמו שאמרו (בראשית רבה יד, ט) 'כל הנשמה תהלל י"ה, על כל נשימה ונשימה', כי גם כל נשימה ומעשה קטנה שרוצה האדם לעשות, גם כן אי אפשר לו כלל צלי סיוע מה'.

ונמצא, דבאמת האדם אינו עושה ואינו יכול לעשות מאומה כלל, כי הוא רק עושה השתדלותו, אבל באמת הכל עושה ה', ואם כן מה זה נפקא מינה בביכול לגבי קודשא צריך הוא אם הציצה הוא מאות אמות רחוק או אמה אחת, הרי לגבי הקב"ה לא שייך זוה חילוק, ואם כן כמו שבמעשה קטנה

עושה פעולתו, ויכול לחשוב שעל ידי פעולתו נפעל המעשה, 'ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה' (דברים ח, יז), אז צריכין לזה האמונה, שיאמין בן אדם ישראל, שבאמת אין בכוחו לעשות מאומה, ואפילו שגראה כאילו אנו עושים המעשה, אבל באמת אין זה מכוחו כלל, כי הכל נפעל מידי ה'.

על כל פנים יוצא לנו מזה יסוד גדול באמונתנו בזה, 'דאע"פ שאנו מאמינים בני מאמינים שהכל נפעל בידי ה', ואין בכוחו לעשות מאומה, והכל נעשה ממה נפשך מן שמיא, עם כל זאת לא נפטרים מלעשות ההשתדלות, כי אדם צריך לעשות ההשתדלותו, ולעשות כל מה שביכולתו, ואלא אז מסייעין לו מן שמיא, כי רק ה'צא לטהר, מסייעין אותו, וכמו ששמעתי פעם פירוש נאה בשם צדיק אחד זי"ע, על מה שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה מט, א-ב) כל הברות הנעשים לבני ישראל בעיקבתא דמשיחא, ואחר שמונה כל הברות מסיק 'על מי יש להשען, על אבינו שבשמים', ולכאורה טעון ביאור, דזהו דבר פשוט מאוד, ומאי קמשמע לן דאין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים, ומה מחדש לנו בזה.

ופירש הענין, כי זה יהיה אחד מהברות של עיקבתא דמשיחא, דכשצא לאדם איזה מצב קשה, ולא רואה איך יש ביכולתו לעשות ולפעול כלום, כי לא

רואה שום עצה ותקוה לזה, ואין באפשרותו לעשות לזה מאומה, אזי מתייאש, ומגביה ידיו למעלה ואומר 'אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים', וזהו אחד מהנסיונות הקשים באמונת ישראל בעיקבתא דמשיחא, כי אם יש לאדם האמונה ברורה והשגה, אזי מבין ויודע כי גם במקום שקוצר שיכול לעשות ולפעול, גם שם אין צידו לעשות כלום, והכל בידי שמים, רק הקב"ה מחייב את ההשתדלות האדם, שהוא צריך לעשות על כל פנים מה שביכולתו, ואפילו שבדרך הטבע אין בכוחו לפעול כלום, אבל צריך לעשות מה שביכולתו, ואז יסייעו לו מן השמים.

בענין זו נאמר בקריעת ים סוף (שמות יד, טו) 'ויאמר ה' אל משה מה תצונו אלי, ופירש רש"י (ד"ה מה) 'למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונים בצרה', ע"כ. והדברים מרפסין איגרא, דאימתי ראוי להאריך בתפלה, יותר משעה שנתונים בצרה, וצריכין לרחמי שמים, אז צריכין להתפלל ולהתחנן אל ה' שיצילנו מצרה לרוחה, כמו שכתוב (תהלים קיח, ה) 'מן המצר קראתי יי"ה', ואם כן מה היה החסרון שהיו בני ישראל מתפללים אל ה'.

ובדברים הנ"ל מיושב שפיר, כי בודאי צריכין להתפלל ולצעוק אל ה' שיצילנו מצרותינו, אבל זה לא פותר

לו סיוע מן שמים, ולכן יאזו צי"ג אנשים לקראת היוונים, כי ידעו שממילא אין צידם, רק המה צריכין לעשות השתדלותם.

ובן צהדלקת המנורה, אמנם שלא היה שמן להדליק, ולא היה בדרך הטבע שדליקו ממנו שמונה ימים, אבל לישב צדד ולא לעשות מאומה, זהו אסור לכן ישראל, רק צריך להיות 'ותשלח את אמתה', שהאדם צריך לעשות מה שיכול, ואפילו אם יודע צבירור שאי אפשר לו, הרי גם במקום שקוצר שאפשר לו, גם כן אין צידו, כי הכל נעשמה מאת ה', ואם כן, הם עשו את מה שלהם, שהדליקו המנורה, ועל השאר צטחו 'זה' ובישועתו, שאם היו צבחינת 'צא לטהר', בודאי יזכו שיהיו 'מסייעין אותו'.

והגה היום חל יומא דהילולא של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שידוע בימי מלחמת העולם השנייה, שפעל הרבה צהצלת ישראל, ולא נתייאש לעולם גם צהמצבים הקשים ביותר, ועסק בכל מה שביכלתו להציל ולפעול צעד בני ישראל, ואפילו שהיה חרב חדה מונח על צוארו, לא נח ולא שקט, ועסק ביום ובלילה לעשות מה שצידו לצורכי בני ישראל. בשעה שהרבה מבני ישראל היו יושבים וצוכים, והתייאשו מהממצא הקשה שהגיע להם, והיו אומרים 'אין לנו להישען אלא על אצינו שצשמים', אבל הוא גם ידע, ש'לא עת להאריך צתפלה', כי אנו

את האדם מלעשות השתדלותו, והאדם צריך לעשות מה שביכלתו, אבל אסור רק לומר 'אין לנו להישען אלא על אצינו שצשמים', כי חיוז יש לעשות השתדלות, כי רק 'הצא לטהר מסייעין אותו', כי מי שמאמין כראוי בה', אז יודע ומבין היטב, כי גם במקום שקוצר האדם שיש ביכלתו לעשות מאומה, גם שם אין צידו לפעול כלום, אבל עם כל זאת הוא עושה רק מה שצידו, אבל צאמת הכל צידי ה', אם כן גם במקום שרואה להדיא שאין ביכלתו לעשות כלום, גם כן צריך לעשות מה שצידו, כי ממנה נפשך צשניהם נעשה הכל צידי ה', והוא לא עושה מאומה, על כן 'לא עת עתה להאריך צתפלה, שישראל נחונין צצרה', וצריכין לעשות השתדלות, שעל ידי זה תבוא הישועה מן השמים, על כן 'דבר אל בני ישראל ויסעו', כי רק 'הצא לטהר, מסייעין אותו'.

מעתה נבוא לציאור, כי בודאי ידעו החשמונאים צצ"ג אנשים אי אפשר לנצח את הצבא הגדול והחזק של היוונים, וממילא אין צידם לעשות ולפעול כלל, אבל גם זאת ידעו, שאפילו אם יאזו למלחמה צאלפים ורצבות של בני ישראל, גם אז אין צידם לעשות כלום, ואין ביכולתם לנצח את היוונים, אלא צין כך וצין כך צריך האדם לעשות השתדלותו, ואפילו שמעשי ידיו ממילא אינם עושים מאומה, אבל חיוז יש ציד האדם לעשות מה שצידו, ורק אז צא

לעשות כלום, רק 'ה' אתו' הכל מיד
ה', אבל עם כל זאת רק 'אשר הוא
עושה', אם האדם עושה את שלו,
ומשתדל לעשות כפי יכולתו רק אז 'ה'
מנליח', כי רק ה'צא לטהר, מסייעין
אותו, אבל אם האדם לא עושה
השתדלותו, לא מסייעין לו מן השמים,
כי האדם מחויב לעשות את שלו.

הנה ידוע מה שהביא אל"ז מרן זי"ע
בשם הרה"ק משינאווא זי"ע, דיוס
ג' ניסן מסוגל לפרנסה, כי אז הוא
יום נשיא לבני זבולון, וזבולון היה מקור
השפע של פרנסה, עכמדה"ק. בזה
חשבתי לומר, דהיום יום ג' דחנוכה,
שקוראין אז הנשיא לבני זבולון, גם כן
מתעורר שפע של פרנסה לבני ישראל,
שעמך ישראל צריכין פרנסה, שהרבה
מצני ישראל דחוקין כהיום צעניני
פרנסה. ויעזרם ה', שיספיע שפע ברכה
והצלחה בכל מעשי ידיהם, ונוכה כולנו
לעלות על ציון ברגה על ידי משיח
דדקינו, ונוכה לשמוע בקרוב הקול שופר
של משיח במהרה לדין ברוב רחמיו
וחסדיו.

צריכין לעשות מה שצילחתינו, ואין פטור
האדם מלעשות השתדלותו, גם במקום
שיודע בצירור שאין צידו להגיע לידי
כלום, עם כל זאת חייב יש על כל אחד
מישראל לעשות לעולם מה שצידו, ואלא
אז מסייעין לו מן שמים.

בחינה זו, מצינו אלל פנחס קנאה,
שנאמר בצני ישראל (במדבר כה,
ו) 'והנה בוכים פתח אהל מועד', שצני
ישראל כשראו מעשה מכוער כזה, אצדו
ענה מנפסם, ועמדו בהלד, ואמרו 'אין
לנו להישען אלא על אבינו שבשמים',
אבל פנחס ידע שהאדם צריך לעשות
מה שצילחתינו, ועל כן (שם, ו) 'ויקה רמח
צידו', הוא לא התייאש ולא אצד ענה,
כי ידע שצין כך וצין כך הכל בידי ה',
והאדם מחויב לעשות מה שצידו, אפילו
שאין בכוחו להגיע לידי כלום.

וזה יש להעמיס בכוונת הקרא שנאמר
ציוסף (בראשית לט, כג) 'אין שר בית
הסוהר רואה את כל מאומה צידו באשר
ה' אתו ואשר הוא עושה ה' מנליח',
שלימד יוסף את שר בית הסוהר, דבוודאי
את כל מאומה צידו, שאין בזה האדם





גליון מיוחד לקראת
יוםא דחילולא ז"ך כסלו
תשי"פ לפ"ק

פה וויליאמסבורג יצ"ו

שיחות קודש

ששמענו מאת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בי ברוך הוא

חלק ב - תש"פ לפ"ק

שהגיע לבית רבו דומה היה כאדם
עליון הדומה לקונו'.



אודות עת לידתו, נמצא כתוב על
דף השער באחד מספריו
של זקיה"ק מפארציווא זי"ע,
בזה"ל: 'ב"ה חנני ה' בילד נחמד,
נולד לי בני היקר ברוך יהושע
ירחמיאל ליל שבת קודש בסדר
ויקרא משה ליהושע וכו', שעה
12, 20 רגעים בחצות הלילה בעיר
פארציווי, וא"ו ימים לחודש תשרי,
בשנת ברכה וגאולה וישועה
העת"ר, יעזריני ברוב טובו לגדלו
בנחת לתורה ולחופה ולמעשים
טובים בהרחבה לאריכות ימים
ושנים טובים דשנים ורעננים יהיו',
עכ"ל.



בשנת תרע"ה לפ"ק, ביום ו'
תשרי, זרח אורו של כ"ק
אאמו"ר זצ"ל, לאביו זקיה"ק רבי
נתן דוד מפארציווא זי"ע, בביתו
הגדול אשר היה מלא רוח קדושה
וטהרה, וכותליו היו ספוגים
מעבודת הקודש של הרב הדומה
למלאך ה' צבאות, ושל חסידיו
אשר נודע שמם בשערים כעובדי
ה' וכחסידיו קמאי.

ובך כתב כ"ק אאמו"ר זצ"ל
בהקדמה לספר 'ואלה
הדברים שנאמרו לדוד', של אביו
הקדוש זי"ע, וז"ל: 'חסיד של
אבא, מיום שהחליט לנסוע לבית
הרבי, נעשה אדם אחר, התחיל
להתערטל מן החול והטומאה
הדביקים בו. התחיל לטהר ולקדש
את עצמו, כי איך יופיע במהותו
המגושמת לפני רבו, ובשעה

הרוממה. וביותר רבתה השמחה כאשר עמד החתן ודרש בפלפול עמוק בהלכה ואגדה שהפליא מאוד את כל השומעים.



דבר פלא איתרחש בשמחת התנאים, כאשר נתכבד הסבא מצד הכלה זקה"ק רבי יעקב משה מקאמארנא זי"ע בקריאת התנאים, וכשהגיע לתיבות 'אבי החתן מחייב את עצמו וכו', אבי הכלה מחייב את עצמו וכו', שינה הנוסח ואמר 'אבי החתן מזכה את עצמו וכו', אבי הכלה מזכה את עצמו וכו', ומי 'בוא בסוד קדושים'.



בשנת תרפ"ח לפ"ק התקיימה שמחת הבר מצוה של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בעיר שידליץ, ואא"ז זי"ע השתוקק מאד לבוא לקחת חבל בשמחה זו של המיועד להיות חתנו, אבל הדבר לא היה באפשרי, להיות ששמחת הבר מצוה התקיימה בין כסה לעשור (ו' תשרי), ולא היה ביכלתו לערוך בימים כאלו נסיעה ארוכה כזו ממדינת אונגארין למדינת פולין. ועיין בתולדות רבינו (אות כו), וז"ל: 'בעת שנעשה המיועד להיות חתנו בר מצוה, השתוקק מאוד רבינו

בהיותו נער קטן, היה יושב לילות כימים ועוסק בתורה בהתמדה מרובה, באופן יוצא מגדר הרגיל, ושמו יצא ונתפרסם בכל הגליל כעילוי עצום. וסיפר הרב החסיד מגיד מישרים הרב יונה לאנדוי שליט"א, ששמע מאת כ"ק אדמו"ר רבי פליטאל רויטבלאט זצ"ל משעניצא, יליד שידליץ, שמפורסם היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בכל העיר והמחוז בתור 'זייער אן אפגעהיטן קינד'.



אא"ז זי"ע היה לו קורת רוח עצומה מחתנו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ומאוד נהנה מגודל חריפותו, אשר נוכח בו בדברו עמו קודם השידוך בדברי תורה עמוקים וחריפים (עיין תולדות רבינו אות קנב), מלבד השמועות הטובות ששמע עליו מקרוב ומרחוק, ומני אז התחיל להתהוות קשר אמיץ בין אא"ז זי"ע והחתן כ"ק אאמו"ר זצ"ל.

בשמחת התנאים היה אא"ז זי"ע שרוי בשמחה עצומה וחדוותא עילאה (עיין תולדות רבינו אות קנג) כאשר לכבודו ולכבוד השמחה הגדולה השתתפו בו גדולי רבני ואדמו"רי פולין ואונגארין, יחד עם הצדיקים ראשי המשפחה

קכו, ס"ק ב) ליישב את מה שהקשה אליו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וזלה"ק: 'אמנם שאר בשרי המיועד להיות חתני החרף ובקי וכו' שליט"א העיר והקשה יפה' וכו'.



כ"ק אאמו"ר זצ"ל זכה להשתתף במסע המרומם של אא"ז זי"ע לארץ הקודש, ואף זכה להיות בביקור המרומם של אא"ז זי"ע אצל הסבא קדישא הרה"ק רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי זי"ע, וכאשר נכנסו לחדרו של הסבא קדישא, שמח מאד לקראתם, והביט על כ"ק אאמו"ר זצ"ל במאור פנים ובחביבות גדולה, והביע לפניו קירבה יתירה. ואמר אז הרה"ק הסבא קדישא זי"ע דברי מליצה על שמו 'ברוך הוא ומבורך', 'גם ברוך יהיה'. 'וגם הטיפ חן מליצת ברכותיו בפסוקי דרחמי על שאר שמות אשר יקראו לו 'יהושע' 'ירחמיאל' ובטוב עין הוא יבורך ממנו', (עיין מסעות ירושלים, מאמר סדר יום שישי, אות ד).



אחר נישואיו בשנת תרצ"ג לפ"ק, הסתופף בצל חותנו הגדול אא"ז זי"ע, שם שאב מבאר מים חיים, כאשר ראה את עבודת קדשו של חותנו הגדול ולמד מדרכיו

ליתן לו תפילין דרבינו תם, להניחם גם לפני הנישואין, מטעם שהוא מצד עצמו גם כן מזרע הבני יששכר (אשר ציוה לנכדיו שיניחו תפילין דר"ת גם לפני הנישואין), אך להיות גידולו בקודש אצל אביו הרה"ק ז"ל מנכדי היהודי הקדוש, שאין מנהגם ככה בזה, לא אסתייע מילתא'.



אחר פטירת אביו זקיה"ק מפארציווא זי"ע בשנת תר"צ לפ"ק, בהותירו אחריו יתומים קטנים, קיבל אא"ז זי"ע את כ"ק אאמו"ר זצ"ל כבנו, וכמו שאמר לו בעת השידוך 'בני אתה אני היום ילידתיך', ודאג לכל צרכיו ברוחניות ובגשמיות. וגם החליפו ביניהם אגרות שלומים ומכתבים בדברי תורה עמוקים, וכמו שמצאנו מה שכתב אא"ז זי"ע אליו במכתב (שו"ת מנחת אלעזר חלק ה, סימן לה) שבו נראה גודל אהבת נפשו אליו, וזלה"ק: 'כבוד ש"ב המל"ח, חביב כבבת עיני החו"ב וכו' שליט"א... עד כאן דברין היקרים והחביבים בעיני, ולכאורה יפה הקשית... ושלום וכל טוב סלה, התמד בתורה וטוב לך, נאום ש"ב המל"ח המצפה לגדולתך'. וכן הביא אא"ז זי"ע בספה"ק נימוקי אורח חיים (סימן

הקדושים, והביט אחר כל תנועה ותנועה של חותנו, להוציא מזה לקח ולימוד. וכן כתב כ"ק אאמו"ר זצ"ל בספרו בית נבונים (פרק ב, ד"ה על יסוד), שבהיותו בבית חותנו הקדוש זי"ע למד וספג הרבה איך להרגיש קרבת אלקים בבהירות, וזה הגן בעדו בכל הימים הקשים שעברו עליו, להחזיק בעוז באמונת אומן, אשר אין עוד מלבדו, והכל מאתו יתברך.

מבוראו לבחון את לבו, 'האם יש אחד בדורינו שיכול לעשות דבר כזה להראות את לבו ולהעמידו למבחן לפני הבורא ברוך הוא, וברור לי שזה היתה העבודה הגדולה ביותר של רבינו. וכולם התפעלו מההשגות הגבוהות אליו הגיע האברך הצעיר, אשר ביושר דעתו יודע כיצד ללמוד את דרכי רבינו זי"ע.



סיפר אחי כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, שפעם אחת בשמחת תורה, אחר עריכת ההקפות של אא"ז זי"ע, שמע כ"ק אאמו"ר זצ"ל שחסידים משוחחים ביניהם, היכן היתה ההתעוררות הגדולה והעבודה הנשגבה ביותר של אא"ז זי"ע בעת ההקפות. זה אומר כאשר שכב אא"ז זי"ע על הארץ, באמרו 'בעבור דוד עבדיך אל תשב פני משיחך'. וזה אומר בעת שרקד באופן של שם הוי"ה בהקפה הששית. וכל אחד הביע דעתו באופן אחר. וכ"ק אאמו"ר זצ"ל שהיה אז אברך צעיר, בשמעו את שיחתם, פנה אליהם בתמיהה, למה אינכם מזכירים את מה שראיתם כי כאשר אמר חותני 'בוחן לבבות הצליחה נא', פתח את כותנתו והראה על לבו הקדוש כמבקש

סיפר הרה"ח ר' חיים אברהם פריעד ז"ל בשם אביו ז"ל, שהיה שם בשעת מעשה, דבראש השנה שנת תרח"ץ לפ"ק, שהיה הראש השנה הראשונה אחר פטירת אא"ז זי"ע, בדרשה שקודם תקיעת שופר, פתח כ"ק אאמו"ר זצ"ל בקושיא על מה שאומרים 'קולי שמעת אל תעלם אזנך', דלכאורה 'קולי שמעת' הוא לשון עבר, ו'אל תעלם אזנך' הוא לשון עתיד. ותירץ, כי עוד בשנה שעברה זכינו שהיה רבינו הקדוש מתפלל עמנו בבית המדרש הזה, מקום שהתפללו אבותיו הקדושים זי"ע, והוא בתפילותיו הנוראות היה יכול לקרוע את הגזר דין, ולהפוך הדין לרחמים. אבל אנחנו, מה אנו ומה חיינו בלי צדיק הדור, ומי יעמוד להתפלל בעדנו לשנה טובה. אלא שאנו תומכים יתדותינו במה

ולקיים ברכותיו, וזכותו מגן בעד הצלחתו.

וסיפר הרה"ח ר' משה שווארץ הי"ו בשם אביו הרה"ח ר' יצחק טובי' ז"ל, שהיה חסיד נאמן של אא"ז זי"ע, וכל דבר הקשה היה מביא לפניו ושאל בעצת קדשו, ובאמונתו החזקה בצדיקי אמת ראה ישועות רבות. והנה אירע אשר סמוך אחר הסתלקותו של אא"ז זי"ע, היה זקוק לאיזה ישועה, ועד עתה עדיין לא היה סיפק בידו לנסוע למונקאטש אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ואם כי בימי אא"ז זי"ע היה נוסע תיכף ומיד לרבו לבקש את ברכתו, אכן, עתה אחר שאא"ז זי"ע כבר לא היה בחיים חיותו, התמהמה בביתו ולא מיהר לנסוע. ויהי בלילה ההוא ור' יצחק טובי' חולם, כי הוא עומד בקודש פנימה בחדרו של רבו, ונותן לו 'קוויטל' ושופך לפניו את מר לבו, על דבר הישועה אשר זקוק לה. וכאשר סיים לומר את בקשתו, פנה אליו אא"ז זי"ע והשיב לו את הקוויטל, ואמר לו 'פאהר צו מיין איידעם ר' ברוך'ל' והוא ימלא בקשתך, ושם תושע'. מיד בבוקר נסע למונקאטש, והזכיר עצמו לפני כ"ק אאמו"ר זצ"ל, וב"ה היה לו ישועה.

שנתפלל בנוסח ובתנועות התפלה של רבינו, ונוסח ותנועות אלו כבר הגיעו לפני כסא הכבוד, ונושעו תמיד על ידם, ובודאי השם יתברך זוכרם, ועל ידי כן לפניו יתברך זכותו הגדולה של רבינו, ויזכור תפילתו הקדושה, ובזכות זה יכתבנו בספר חיים טובים.

וזה הכוונה 'קולי', נוסח התפילה, כבר 'שמעת' בעבר מרבינו הקדוש זי"ע, ואנו מבקשים שבזכות זה 'אל תעלם אזנך' עתה מהתפילה שאנו מתפללים גם כן בנוסח הקדוש הזה. ובאומרו דברים הללו ברשפי אש, נשמעו בכיות נוראות בהיכל בית המדרש מגודל ההתעוררות.



עם פטירת חותנו אא"ז זי"ע, נפל על שכמו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל עול הנהגת הקהילה בכל פרטיה ודקדוקיה, לגדור גדר ולעמוד בפרץ. הנהגת הישיבה, והרבצת תורה לעדרים. זאת בנוסף להנהגת העדה הקדושה, לעבוד עבודת הקודש ולהאציל מברכותיו לאנשי שלומו, להתפלל בשבילים ולהעתיר בעדם, להיות להם עוזר ותומך בכל צרכיהם. וראו במוחש כי כח קדושתו של חותנו הגדול עומד לימינו, לקבל תפילותיו



אאמו"ר זצ"ל, ולא ההין לעבור
על דבריו.



הרבה לעורר את בני ישראל
להתרחק מאד מכיתות

המתחדשים, וסיפר הרה"ח בנש"ק
ר' יודא דייטש שליט"א, בשם אביו
הגה"צ רבי יהושע העשיל זצ"ל
אב"ד פריימאן, ששמע דרשה מאת
כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ובתוך הדרשה
אמר בדרך משל ושנינה לתאר היאך
נראה בית אשר הבנים והבנות פרקו
עול, ועזבו דרך ה'. כי הבעל הבית
בא לביתו בליל שבת אחר התפילה,
ורואה את שולחנו ערוך, ומתחיל
לזמר 'שלוש עליכם', ובפתע שם
לבו שכנו איננו בבית. ושואל את
זוגתו, היכן בנינו משה'לע? והיא
משיבה לו, שמה'לע שוהה עתה
אצל 'השומר הצעיר' (אחת מכתות
החפשיים של הציונים). הוא ממשיך
לזמר 'בואכם לשלוש', ואז שם אל
לבו כי גם בתו איננה שם. ושואל
את זוגתו היכן בתנו שרה'לע?,
והיא עונה לו, שרה'לע אצל
המזרחי. וכאשר שומע זאת האב,
הוא מתחיל לזמר 'צאתכם לשלוש'
מלאכי השרת, צאו נא מביתי
מלאכי השרת... כי בושתי וגם
נכלמתי מכם המלאכים, על שבני
ביתי הגיעו למצב שפל כזה...



בעיר מונקאטש וכל הגלילות, לא
היה כזאת שתהיה חנות
פתוחה ח"ו ביום השבת קודש,
אבל היה אלו שהקילו לסגור
החנות ממש עם זמן הדלקת הנרות.
אא"ז זי"ע מסר נפשו בעד שמירת
וכבוד השבת (עיין צוואה הקדושה, אות
ו), וכ"ק אאמו"ר זצ"ל כממשיך
דרכו, לחם בכל תוקף לבל יראה
ובל ימצא שום חנות שלא תסגור
דלתותיה לכל הפחות שעה אחת
קודם זמן הדלקת הנרות.

וסיפר הרה"ח ר' משה שווארץ
הי"ו, ששמע מהרה"ח ר'
מענדל שאהנפעלד ז"ל
ממונקאטש, שפעם אחת שמע כ"ק
אאמו"ר זצ"ל על איש יהודי
שמשאיר את חנותו פתוחה עד
זמן הדלקת הנרות. שלח אליו
כמה פעמים להזהירו על כך, ולא
ציית. עד שפעם אחת בליל שישי
בא אליו כ"ק אאמו"ר זצ"ל ואמר
לו, הנני מזהיר אותך עתה בפעם
האחרונה שתסגור את החנות בזמן
הקבוע, ואם לאו, דע לך שיש
לי צבא של שלש מאות תלמידי
הישיבה, והם ישברו את חנותך
'ביזן לעצט'ן שפענדל'. ואמר
דברים הללו בתקיפות גדולה ללא
חת וללא פחד. וזה השפיע בחוזק
על האיש הלזה, ומאז והלאה נעל
חנותו בזמן אשר קבע כ"ק

סיפר הרה"ח ר' מאיר דים ז"ל, שבעת שלמד במונקאטש אצל כ"ק אאמו"ר זצ"ל, היו הבחורים צריכים לבוא ללמוד באשמורת הבוקר קודם התפילה בשעה 5:45, ואחר כך היו מתפללים. והעמידו על זה משגיח מיוחד, ואם לא הופיע הבחור בזמן הקבוע, היו נועלים השערים עד אחר התפילה, ולא היה יכול להתפלל עם הישיבה, וגם לא קיבל לאכול מהמענא (קאך) של הישיבה.

והיה שם בחור אחד שהיה מזגו חלש, והיה קשה עבורו לקום בבוקר השכם. ופעם אחת עשה התאמצות גדולה והשכים קום, אולם עד שבא לשערי הישיבה כבר הגיע הזמן הקבוע, והמשגיח סגר הדלתות בפניו. ומרוב צער על שכך עלתה לו, צעק להמשגיח בקול, רשע וואס דו ביסט. והמשגיח כשמעו דברי חוצפה אלו, תיכף ומיד הלך לכ"ק אאמו"ר זצ"ל וסיפר לו את דברי הבחור. וכעבור כמה ימים, כשהגיע עת הבחינה (פארהער) הקבועה של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, הבין הבחור שכעת יגבו את חובו. ואכן כשהגיע תורו, שאל אותו כ"ק אאמו"ר זצ"ל אם אמת נכון הדבר שדיבר בחוצפה למשגיח. השיב הבחור בחיל ורעדה כי אמת הוא.

אמר לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל איך גיי דיר נישט פרעגען פארוואס די האסט אזוי געזאגט, איך פרעג דיר נאר, פארצייל מיר וואס האט דייך צוגעברענגט אזוי צו זאגן. והתחיל לבכות, וסיפר כל הענין שקשה לו לקום בבוקר השכם, ודווקא באותו הפעם שנתאמן כל כך, אירע לו מעשה כזה. הביט עליו כ"ק אאמו"ר זצ"ל ברחמנות גדולה, ואמר לו האם יש עוד בחורים כמותו שקשה להם ההשכמה בבוקר? נענה הבחור ואמר, שיש עוד כעשרים בחורים שקשה להם מאד להשכים קום, ועדיף להם לעסוק בתורה עד שעה מאוחרת בלילה, מאשר לקום בבוקר השכם. אמר לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל הנה מה אומר לך, לשכור משגיח מיוחד על הלילה, אי אפשר לנו בעת הזאת, כי אפס כסף, (היה זה כבר סמוך לימי הצרות), על כן נא תן לי את הרשימה של הבחורים, ואני בעצמי אהיה המשגיח שלכם. וכן היה שכ"ק אאמו"ר זצ"ל בא בכל לילה להשגיח על הבחורים.



בשבת זכור שנת ת"ש לפ"ק, היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל על שבת קודש אצל דו"ז הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע, ושמענו

זצ"ל לפשר הדבר. השיב להם, דכאשר נכנסים להצדיק לקבל ברכתו, צריכים לידע אשר 'אז מען נעמט זיך אפיר (לשון ארבעה), העלפט דער אויבערשטער'.



תחילת מלחמת העולם השניה היה בשלהי שנת תרצ"ט לפ"ק כידוע, ובתחילת שנת תש"א לפ"ק יצאה גזירה מאת ממשלת אונגארין, שכל מי שאינו אזרח מדינת אונגארין, יחזור למדינתו, וכיון שאז כבר היתה מדינת אונגארין מלאה ברכבות מבני ישראל שנמלטו ממדינת פולין שהיתה כבר זמן רב תחת הכיבוש, היה בזה גזירה נוראה, כי אחר שכבר נמלטו מגיא ההריגה של פולין, מגרשים אותם חזרה לשם. ותרב בבית ישראל תאניה ואניה.

וסיפר הרה"ח ר' וואלף פיש הי"ו בשם אביו הרה"ח ר' יהושע ז"ל, שנולד בגאליציע, ובימי מלחמת העולם הראשונה ברח אביו לאונגארין, ואחר שלוש שנים חזר לגאליציע. אבל בנו ר' יהושע, בהיותו כבר אחר הבר מצוה, נשאר באונגארין ולמד בישיבה בברעזנא, ושם נתקשר לאא"ז זי"ע, ואחר הסתלקותו נתקשר לממשיך דרכו כ"ק אאמו"ר זצ"ל.

מעדי ראיה אשר שהו שם, כי היתה זו שבת מרוממת ונעלית עד מאד. וסיפר האברך בנש"ק הרב ר' מרדכי דוב שנעעבאלג שליט"א, ששמע מזקנתו הרבנית מראצפערט סאן-פאלא תחי', שהוא היה אצל זקינה דו"ז הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע, והתפלל כ"ק אאמו"ר שליט"א תפילת שחרית לפני העמוד, ובפרט באומרו הפיוטים, לא יאומן כי יסופר ההתעוררות והבכיות שנשמעו.



סיפר הרה"ח ר' יצחק האמערמאן ז"ל מטאראנטא, שהיה מחסידי מונקאטש, והיה שם בשבת זו, שאחר שבת קודש, טרם ששב כ"ק אאמו"ר זצ"ל לביתו, ביקש להיכנס להרה"ק ר' שלום אליעזר זי"ע עם קוויטל ופדיון כנהוג. וכאשר עמד מחוץ, אמר כ"ק אאמו"ר זצ"ל להעומדים שם, שיש לו שטר של שני מאות רובל, והוא חפץ להחליפו לארבעה שטרות של חמישים רובל, והחליפו לו. וחשבו כי רצונו ליתן להרה"ק זי"ע רק חמישים רובל. אכן כאשר נכנס להרה"ק זי"ע, נתן לו את כל הארבעה שטרות של החמישים, והיה הדבר לפלא בעיני הרואים. לאחר מכן שאלו את כ"ק אאמו"ר

ידי שוטרי ממשלת אונגארין עקב היותו אף הוא יליד פולין, ומאז עברו עליו צרות רבות ורעות אין לתאר, הן קודם שעבר את הגבול לפולין, והן לאחר מכן.



בספר ליקוטי צבי, להרה"ג רבי צבי הירש הכהן זצ"ל

אב"ד דערעטשקע (עמוד רסח), מספר מה ששמעו אזניו אודות כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שביום שבת קודש פרשת פנחס, כאשר הבין שרודפים אחריו, ברח לפעסט דרך איהעל, אך השוטרים הרגישו בזה, ודברו על ידי טעלעפאן לאיהעל שיתפסוהו. ואכן תפסוהו והכהו מכות נמרצות בבזיונות עצומים, והוליכוהו בכבלי ברזל. וגם את בנו צבי (ה"ה אחי להבחל"ח הרב צבי נתן דוד ז"ל) בעודו בן חמש אסרו בנחשתיים וכבלי ברזל, והוליכום יחד עם כמאתיים אנשים אל מסילות הברזל לגרשם לקאמעניץ-פאדאלסק. ואז שאל הילד צבי את אביו כ"ק אאמו"ר זצ"ל, אבא הלא שבת היום ואסור לנסוע. השיב לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל בעיניים זולגות דמעות, כנראה לא שמרנו שבת קודש כראוי, על כן באה עלינו הצרה הזאת.



ויהי, אין ויהי אלא לשון צער, כאשר התחילו לגרש מאונגארין את כל האנשים אשר נולדו בפולין, החביא ר' יהושע ז"ל את עצמו במקום סתר, אולם כעבור זמן נתגלה מחבואו, והשוטרים לקחוהו לבית האסורים בעיר קאשוי, ומשם העבירוהו לאונגוואר.

כאשר הגיעה לאזני כ"ק אאמו"ר זצ"ל שהוא יושב בבית האסורים, התאמץ הרבה לשלוח אליו כל שבוע חבילות של מיני מאכלים להחיות את נפשו, ושם בבית האסורים היה גם פראפעסאר מדייטשלאנד, ור' יהושע ז"ל היה מתחלק עמו באוכל אשר שלח לו כ"ק אאמו"ר זצ"ל. ברם, כל זה היתה רק בזמן שכ"ק אאמו"ר זצ"ל עדיין שהה במונקאטש, אבל כשהגלו אותו, הפסיק ר' יהושע ז"ל לקבל את החבילות. אבל ישועתו לא אחרה לבוא, בעת שידידי הפראפעסאר מדייטשלאנד שמעו על ישיבתו בתפיסה באונגוואר, החלו לשלוח אליו חבילות אוכל. וכהכרת הטוב השיב טובה לר' יהושע ז"ל וחלק עמו במאכלו.

בתחילת קיץ תש"א לפ"ק נתפס כ"ק אאמו"ר זצ"ל על

שרוב הפצעים הם בראשו, ולכן יהיה כל ראשו מכוסה במטפחת, וגם מקום הזקן, כך לא יראו שומרי הגבול את פני קדשו, ולא יראו את זקנו. וכן עשו, ובניסי ניסים הגיעו לאונגארין. ותיכף נסעו למונקאטש, והגיעו לשם ביום חמישי שקודם שבת סליחות בשלהי שנת תש"א לפ"ק. השבת נערך בראשות כ"ק אאמו"ר זצ"ל בהתעוררות גדולה מאוד, כפי שהעידו עדי ראה.

ובספר ליקוטי צבי (עמוד רעא) מביא, שכ"ק אאמו"ר זצ"ל העיד אז, ששמע אלפי ילדים אומרים קדיש על אבותיהם ואימותיהם.



בעת ההיא החלו לגייס את אחינו בני ישראל לצבא אונגארין, והחוק יצא אשר כל אחד מגיל מסויים ואילך מחוייב לבוא, להתייצב שם שיבדקו אותו אם הוא בעיניהם, ואז ישלחוהו למחנות העבודה (מונקא טאבור).

מחמת חוק זה הוצרך גם כ"ק אאמו"ר זצ"ל לילך ולהתייצב לפניהם, הגם שהיה אזרח מדינת פולין. בלילה שקודם ההתייצבות בא יהודי אחד לבית

החסידים שהיו במונקאטש ובני המשפחה הרעישו עולמות ועשו כל טעדקי להציל את כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ולהשיבו ממדינת פולין לאונגארין. ולשם כך נשלח לשם חסיד אחד, ושמו ר' אברהם מאן ז"ל, אשר בדרך נס ופלא מצא את כ"ק אאמו"ר זצ"ל (עיי' בארוכה בגליון כי ברוך הוא, חלק א). וסיפר ר' יעקב דוד יהודא לעבל ז"ל תלמיד כ"ק אאמו"ר זצ"ל, שסידרו עבורו אופן שיוכל להשיבו לאונגארין, וחשבו שהדרך הנכונה שעל ידה יצליחו יהיה שכ"ק אאמו"ר זצ"ל יעשה עצמו כאיש חיל פצוע, ויהיה שכוב על המיטה בתוך אמבולאנס אשר הכינו מקודם, ואצל הגבול יאמרו שמוליכים אותו לבית החולים באונגארין, ובכך לא יבדקו אחריו.

ברם, לזה היה צריך כ"ק אאמו"ר זצ"ל לגלח את זקנו כאנשי החיל, כי חוק הוא שאסור לחיילים לגדל את זקנם. וכשמע כ"ק אאמו"ר זצ"ל דבר זה, הודיע להם בתוקף, שעדיף לו להישאר בפולין, על אף שזה מיתה ודאית, מאשר לגלח את זקנו, הדיקנא קדישא, שאת זה לא יעשה בשום פנים ואופן.

ולא ידעו כדת מה לעשות. עד שטכסו ביניהם עצה, שידמו

בצרה ובמצוקה. בשעה קשה זו אור כ"ק אאמו"ר זצ"ל עוז ותעצומות, וכרועה נאמן אשר דואג לכל צרכי צאנו, ומשמרם מכל פגע רע, נכנס בכל כוחו לבוא לעזרת בני ישראל הנרדפים והמעונים, לעמוד לימינם ולהושיעם משופטי נפשם. והרבה פעל ועשה באותם הימים, וראה ברכה בעמלו. רוחב חכמתו ותבונתו הרבה אשר ניחן בה, היא שעמדה לו להיות נושא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

פליטים רבים הגיעו ממדינת פולין לאונגארין, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל פעל רבות עבורם, לדאוג להם מקום ללון, לחם לאכול ובגד ללבוש, ויזכרו לטובה בני הישיבה רבתי 'דרכי תשובה' אשר הלכו בעקבותיו ולמדו ממעשיו, וגם הם פעלו הרבה עבור הפליטים שהגיעו למונקאטש, והחביאו אותם בין כותלי הישיבה. עד שהלשינו עליהם בפני הממשלה, ושלחו שוטרים ותפסו את כולם, את הפליטים השיבו למדינת פולין. וכמה מתלמידי הישיבה ניתנו במאסר, בעבור חטאם הגדול.



בשלהי שנת תש"א לפ"ק, ראה כ"ק אאמו"ר זצ"ל כי אי

כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ולימדו כיצד לילך צולע על רגלו, כדי שישחררוהו. ובבוקר, כאשר הלך כ"ק אאמו"ר זצ"ל אל הצבא כצולע, עמד לפני הרופא ועשה עצמו צולע, ואע"פ כן לא שיחררו אותו. ומאידך גיסא, גם לא שלחו אותו למחנות העבודה, אלא עכבוהו במקומו כמה ימים.

והנה ביום אחד אמר כ"ק אאמו"ר זצ"ל לאותם שהיו שם עמו, כי היום בודאי ישחררוהו. ואמר, כי היום יום רביעי בשבת, שבו אומרים בשיר של יום הפסוק 'אם אמרתי מטה רגלי, חסדך ה' יסעדני'. וכיון שעושה עצמו כצולע 'כי מטה רגלי', בודאי יזכה גם לסיום הפסוק 'חסדך ה' יסעדני'. ואכן ביום ההוא הגיע רופא אחר, ובדק את כ"ק אאמו"ר זצ"ל ושיחרר אותו מיד לביתו, (עיי' בינת נבונים, הקדמה).



מיום ליום ומחודש לחודש נעשה המצב באונגארין גרוע יותר ויותר, והגם שהדייטש'ן ימ"ש עדיין לא הגיעו לאונגארין (עד אמצע שנת תש"ד לפ"ק), אך הצרות והרדיפות על יהודי אונגארין כבר התחילו, ותכפו מיום ליום. ורבים משלומי אמוני ישראל מצאו עצמם

אפשר לו יותר לשהות במונקאטש, מחמת שהרשעים עשו תלונה בכתבי העת, שמי נתן לו רשות לחזור מפולין הנה. גמר אומר לעקור ממונקאטש לפעסט, שם שהה עד אמצע שנת תש"ד לפ"ק, שאז נסע לארץ הקודש.

בעיר פעסט מצא מקום נרחב לכל פעולותיו הכבירות, בעזר וסיוע להצלת אחינו בני ישראל. כי בעת ההיא הגיעו כל יום המוני פליטים מפולין לפעסט, אנשים שנמלטו על נפשם מגיא ההריגה במחנות בפולין, ובאו לפעסט בעירום ובחוסר כל, מבלי שהיה להם במה להחיות את נפשם, ובלא קורת גג לראשם. כ"ק אאמו"ר זצ"ל נכנס לעובי הקורה, ודאג לכל צרכיהם, הן מקום בהם יניחו את ראשם, והן מאכלים ומלבושים להחיות את נפשם, ושאר כל הצטרכויות שלהם.

בבל יום הגיעו עוד ועוד פליטים, אשר צרכיהם נפלו על כתפי כ"ק אאמו"ר זצ"ל. ובהיות שנפוצה השמועה שכ"ק אאמו"ר זצ"ל דואג לפליטים ומסייע להם, היו פליטים רבים פונים אליו, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל בלבו הרחום, עשה למעלה מיכולתו לעזור ולסייע בעדם, ולחזקם בדברי ניחום ועידוד ללבבות נשברות.

צרכי עמך ישראל, באותם הימים, היו מרובים מאד, ובכל יום אחר תפילת שחרית, עמדו לפני כ"ק אאמו"ר זצ"ל שורה ארוכה של אנשים בבקשת עזר וסיוע, זה מבקש מעות עבור רופא, וזה מבקש עבור מזון ומחיה, זה מעות עבור שכר דירה, וזה כסף לשאר צרכיו. כ"ק אאמו"ר זצ"ל שמע את כולם, ומיד לאחר מכן היה נכנס לחנות של יהודי שהיה לו טעלעפאן, ופנה לכמה עשירים בעיר, וביקש מהם מעות עבור הנצרכים הללו. ובשעת תפילת מנחה כבר נתמלאה בקשתו של כל אחד מהמבקשים על צד היותר טוב, וזה היה מעשים שבכל יום.

כ"ק אאמו"ר זצ"ל היה מזכיר כמה אנשים חשובים נגידים עם שעמדו לימינו בימים ההם בסיוע לפעולותיו עבור הצלת בני ישראל. הלא הם, הרה"ח הנגיד הנודע מו"ה חיים שטערן ז"ל, מר. פאוקער שהתגורר לאחר המלחמה בוויען, מר. בלוס, וש"ב מר. אייזמאן, יזכרו כולם לטובה, ובגן עדן תהא מנוחתם.



מעשי הצלה אלו היו קשים עד מאד, כי מלבד הפעולות הרבות והממון הרב שהיו נדרשים

לזאת, היה הכל צריך להיעשות בסתר ובהיחבא. כי ממשלת אונגארין לא ראו בעין יפה את הפליטים הרבים שמלאו את מדינתם. ואם היו תופסים איזה פליט, היו מגרשים אותו לפולין. ואמנם אותם שהתחבאו במרתפים ובעליות הבתים, לא היה להם סכנה כל כך, אבל כאשר הוצרך מאן דהו מן הפליטים לילך לרופא וכדומה, היה סכנה גדולה שייתפס, ואחריתו מרה כלענה. וענין זה היה קשה מאד לכ"ק אאמו"ר וצ"ל, וגמר אומר לנסות בהשתדלות לבטל את רוע הגזירה, ולשנות את חוק המדינה, שלא יגרשו את הפליטים, אלא יניחום לשהות בעיר.

פולין, כי איזה פנים יהיה למדינת אונגארין בפני העמים שמדינתם לא עשתה דבר להציל הפליטים של ידידיהם ממדינת פולין. ואם כוונתכם בכל זה בכדי למצוא חן בעיני דייטשלאנד, הלא לא יועיל לכם מאומה, כי דייטשלאנד ממילא יבואו עליכם למלחמה ויכבשו אתכם. אם כן לכל הפחות תסייעו לידידכם תושבי מדינת פולין, ואם קשה לכם לעזור להם, עכ"פ בודאי אל תשלחו אותם בחזרה למדינתם, שהוא מיתה ודאית. דבריו הנרגשים עשו עליהם רושם גדול, ומני אז העלימו יותר את עיניהם מהפליטים.



אור כגבר חלציו, והלך לפאראלמענט בפעסט, הגם שהוא עצמו היו לו פאפירן מזוייפים, וביקש לפגוש את שר הפנים, והגם שהיה בזה העזה גדולה, נתקבלה בקשתו. ובפגישתם הציע להשר רעיון מלא פיקחות, ואמר לו, הנה מאות שנים שררו שלום ואחוה בין מדינות אונגארין ופולין. ועכשיו כאשר המוני פליטים תושבי מדינת פולין בורחים מאימת הדייטש'ן ימ"ש, מן הראוי שמדינת אונגארין תעזור ותסייע ביד ידידיהם תושבי מדינת

כאמור כ"ק אאמו"ר וצ"ל הצליח לבטל הרבה את גזירת גירוש הפליטים שנתפסו, שלא ישלחום חזרה לפולין. אך אע"פ כן עדיין נגזרו גזירות, ונחקקו חוקים שהקשו מאד על הפליטים הללו. ובראשם, החוק שיצא מאת הממשלה שאסור לרופא לטפל באדם שאינו אזרח אונגארין, ואם ייתפס רופא שעובר על החוק, יקחו ממנו את הלייטעננט (רשיון) להיות רופא. ומובן, שכל הרופאים נתייראו מאד להפסיד פרנסתם, ולא הסכימו בשום אופן לטפל בחולים

וביתו הוא אכסניה להמוני פליטים בלתי ליגאליים, וכי על מדינת אונגארין לגרש את כ"ק אאמו"ר זצ"ל מן המדינה לפולין.

והנה אע"פ שכ"ק אאמו"ר זצ"ל עצמו היה נתון בסכנה גדולה מזה. עם כל זה, כאשר שמע כי מאות מבני ישראל נתונים על ערש דוי ואין להם מושיע, התאזר בכל כוחו והשליך נפשו מנגד לפעול למען הצלתם ממוות לחיים, ונכנס להאימיגרעשאן אפיס של הממשלה שמקום משכנה בפעסט, ופנה לאותו החדר שבה ישבה אשה שהיתה ממונה מטעם הממשלה על זה הענין (שמה היתה 'אליזבת סאפארי'), ויש בכוחה ליתן פאפיר"ן עבור אותם החפצים להיות אזרח במדינת אונגארין.

ניגש אליה ואמר לה, אציג לך שתי ברירות, ואת תבחרי את הטוב בעיניך. ברירה א' - אני הוא ברוך ראבינאוויטש, אשר כותבים אודותיי בכתבי העת, ומכל רחבי המדינה מבקשים לגרש אותי לפולין, שם ודאי יהרגו אותי עם שאר אחיי הקדושים הי"ד. הנה אני לפניך, ויש ביכולתך לשלוח אותי לפולין, ובזה בודאי יעלו אותך על נס ויודו לך הרבה אנשי המדינה, כי עשית את הטוב

מבני ישראל הפליטים, ועל ידי זה נתרכו החולים בין הפליטים רח"ל.

פעם אחת נקרא כ"ק אאמו"ר זצ"ל לחולה שהתחבא באיזה מרתף, ושכב שם בחולי 'רויז' על רגלו, ומחמת החולי עלה חום גופו למעלה מארבעים מעלות, שהוא סכנה גדולה, אולם אין יכולים להכניסו לבית החולים מחמת החוק. תיכף קרא כ"ק אאמו"ר זצ"ל לרופא יהודי, אך כאשר ראה הרופא שמורידים אותו למרתף, הבין שמדובר בפליט, ומיד הסתלק משם, כי חשש על פרנסתו. אז נתוודע לכ"ק אאמו"ר זצ"ל שמאות יהודים כאלו חולים ונמצאים על ערש דוי, ואין להם מושיע, כי הוא נגד חוק המדינה, וכל אחד מתיירא על נפשו. כ"ק אאמו"ר זצ"ל ניסה בכל כוחו לעזור ולסייע ככל האפשרי, והוגיע את מוחו כדת מה לעשות.

כאן יש להקדים כי פעולתו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל אצל שרי הממשלה להפחית את גירוש בני ישראל לפולין, היה לצנינים בעיני שונאי ישראל באונגארין, והם הרעישו מאד נגד כ"ק אאמו"ר זצ"ל בכתבי העת שלהם, באמרם כי הוא מזיק לאונגארין, ומחליש כח המדינה בהביאו הרבה פליטים,

בעתיד, ובזה נתנו פתח לעוד אלפי בני ישראל שימלטו מפולין, שיוכלו למצוא מנוח לכף רגלם באונגארין. וכל זה הודות לפעילותו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, אשר בזכות מסירות נפשו הביא להצלת אלפים מישראל. בין אלו שהיו יכולין ליכנס לאונגארין על ידי זה, היה כ"ק אדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, וכ"ק אדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצ"ל, זכותם יגן עלינו.



חכמתו ותבונתו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל עמדה לו למצוא פתרון ומוצא לכל מיני מצבים קשים שנקלעו אליהם בני ישראל. באותם הזמנים היתה ממשלת אונגארין מטילה חדשים לבקרים גזירות קשות ומשונות על ישראל. ופעם אחת יצאה גזירה מאת הממשלה שאסור לנעול חנויות בשום יום מימי השבוע, ואפילו ביום השבת צריכים החנויות להיות פתוחים. ומובן שגזירה זו היתה קשה מאד לשומרי תורה ומצות, משא"כ לאותם שאינם שומרי תורה ומצות לא היה בזה כל קושי. והנה כאשר נדברו ביניהם ראשי הקהילות לבוא לפני הממשלה להשתדל לביטול

בעיניהם. ברירה ב' - יש לך כעת האפשרות להיות מבעלי החסד הגדולים ביותר בימי עולם, שהרי ידוע לך כי ברחבי המדינה ישנם המוני פליטים ממדינת פולין, ורבים מהם נזקקים לרופא ואינן יכולים להירפא מחמת החוק, והרבה מהם כבר מתו מחמת החולי. ועתה יש בידך לעזור להם על ידי שתתני להם פאפיר"ן, ותעשי אותם אזרחי מדינת אונגארין, ובזה תהא בודאי מן היושבים בשורה הראשונה של עושי החסד בעולם, כי בזכותך ינצלו המוני בני אדם ממות לחיים, ושמך הטוב יהיה נודע לדורות כבעלת חסד גדולה עד מאוד.

האשה נתרשמה מאוד מזאת ההצעה, ובפרט שראתה לפניו איש אשר מוכן למסור את נפשו בעד אחיו. ושאלה בכמה יהודים מדובר, אמר לה כ"ק אאמו"ר זצ"ל כמה מאות יהודים, אמרה לו שיבוא למחר. כאשר בא למחרת, אמרה לו שישבה עם השרים ודברו אודות זה, אולם אמרו שלזה צריך לעשות חוק חדש, מפני שאין שאין עושים חוק חדש עבור כמה מאות אנשים, רק בעבור כמה אלפי איש. לכן הוחלט שיכללו בזה החוק גם יהודים נוספים שיבואו מפולין לאונגארין

דברים בחייו הפרטיים. ובזה יהיה לו להנכרי חובת הכרת הטוב לבני ישראל, ויהיה משועבד לעזור ולסייע עוד. וזה הועיל הרבה לצורך היהודים, שהגויים השתדלו לעזור כמובן, בעד בצע כסף.



בימים הללו היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בקשר חזק עם הגאון רבי מיכאל בער ווייסמאנדל זצ"ל וחותנו הרה"צ מנייטרא זצ"ל הי"ד, אשר העריצוהו בהערצה גדולה, כפי שהדברים ניכרים במכתב שכתבו לכ"ק אאמו"ר זצ"ל להודות לו על כמה וכמה פעולות לטובה, אשר עשה עבור שלומי אמוני ישראל, ושם מבקשים על עניינים שונים שיסייע להם ברוב חכמתו.



סיפר הרה"ח ר' אברהם מאיר גלאנצער זצ"ל מאנטווערפן, יליד גראסווארדיין, שבעת שדרש כ"ק אאמו"ר זצ"ל בבית המדרש הגדול בגראסווארדיין בשנת תש"ד לפ"ק, לעזור את אחינו בני ישראל שישתדלו עבור הפליטים מפולין, לעזרם ולסייעם בממון ובגוף, פירש בין דבריו את מה שאמרו השבטים זה לזה אצל יוסף (בראשית

הגזירה, לא רצו עדת המתחדשים להצטרף אליהם, כי אמרו שאין רואים בזה כל גזירה לפי דעתם רח"ל. ומחמת כן נעשה מבוכה גדולה בין ראשי קהילות היראים, ולא ידעו כדת מה לעשות.

אז פנה כ"ק אאמו"ר זצ"ל אל ראשי קהילות המתחדשים בדברי הסבר, כי אם אמנם אין לענין שמירת שבת שייכות להם לפי דעתם, מכל מקום כולם יודעים ששמירת שבת הוא מוסדות היהדות, וכוונת האומות לקעקע את האומה הישראלית, ואם בזה יצליחו הגויים, ויבטלו את שמירת השבת, יהיה בזה השפלה ליהדות ונצחון לגויים, ומכאן ימשיכו לקעקע עוד ועוד את העם היהודי, ולהשפילו בהטלת גזירות רעות שיהיו רע גם למתחדשים, על כן מן הראוי להתאחד, ולעשות ככל היכולת להעביר רוע הגזירה. דבריו הנבונים נתקבלו על לב השומעים, ובפעולות נמרצות הביאו לביטול הגזירה.



כ"ק אאמו"ר זצ"ל יעץ לשואליו, שכל נכרי שנסתייעו בו לכל מיני פעולות הצלה, מלבד התשלום שנתנו לו עבור עבודתו, עוד זאת יראו להיטיב לו בפרנסה, ובשאר

מב, כא) 'אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת'. והקשה, הלא היו להשבטים עוד חטאים, כגון מה שזלזלו בבני השפחות, ואכלו אבר מן החי, והביאו צער ליעקב אביהם במכרם את יוסף, ולמה תלו את הצרה רק בחטא הזה. ופירש, כי אין חטא גדול יותר מלהעלים עין ואוזן מצרתו של יהודי שמתחנן ומבקש שיסייעו לו, וזה חמור יותר מכל שאר החטאים, על כן תלו את הקולר בזה דווקא. ובכך עורר אותם לעזור ולסייע לבני פולין בצרתם.



יש להדגיש את מה ששמעתי מפי עדים נאמנים, אשר כל זמן שהותו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בפעסט, הגם שהיה טרוד מאוד בפעולות ההצלה עבור אחינו בני ישראל הנתונים בצרה ובשביה, עם כל זה לא ויתר במאומה מסדר לימודו, שיעורים כסדרן, והרבצת תורה בכל יום, ובשבת קודש עריכת התפילות והשולחנות כדרכו מאז ומקדם, כמי שאין מתרחש כלום סביביו.



סיפר אחי כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, כי בימי שהות כ"ק אאמו"ר זצ"ל בפעסט, קבע מקום תפלתו בביהמ"ד שהיה נקרא 'אנשי פולין' (פוילישע שטיבל), והנה בשמחת תורה בעת ההקפות כאשר חילקו את הכיבודים, נעשה מחלוקת גדולה בבית המדרש על כמה כיבודים. וכאשר ראה זאת כ"ק אאמו"ר זצ"ל הפסיק את ההקפות וצעק בקול מר 'דער שונא שטייט ביים טיר! און מען האט נישט בעסער וואס צו טוהן ווי זיך שלאגן אויף כיבודים?', ועזב את בית המדרש בצער גדול, והלך לביתו ושם גמר את ההקפות. (ונודע, שהמחלוקת בעבור כיבודים היה דבר שנאוי מאז ומעולם אצל רבותינו הקדושים, ואא"ז רביה"ק בעל בני יששכר זי"ע ביטל משום זה את חלוקת הכיבודים בזמן הנשגב של ההקפות).



בתחילת שנת תש"ד לפ"ק, הרגיש כ"ק אאמו"ר זצ"ל שהצרה קרובה לבוא למדינת אונגארין, וגמר בדעתו לעזוב את המדינה וליסע לארץ ישראל, ועם כל זה היה קשה עליו הדבר מאוד לעזוב את הארץ בעת ההוא, כי ידע כמה אנשים נשארים שם באונגארין בלי שיהיה מי שיגן עליהם ויסייע להם.

רחל פערל ז"ל הי"ד, לא רצתה לצאת עמו באותו הזמן. עם כל זה כעבור זמן מה, כאשר האויבים באו בשערי אונגארין, ושילחו את אחינו בני ישראל לגיא ההריגה רח"ל, ראתה זקנתי ז"ל כי צדקו דברי חתנה, וכי טוב עשה. וכמו שכתבה באגרת ששלחה לדודתי מרת פעסקא פרידמאן ע"ה, כאשר היתה בדרך לנירעדהאז, שעתה רואה שמה שביקש אותה חתנה לעזוב את אונגארין, צדקו דבריו. וכאשר היא רואה את סופה המר רח"ל, היא מודה לו על שעל כל פנים הציל את משפחתה ממות לחיים, ונותר ממנה שם ושארית.



בתחילת חודש אדר שנת תש"ד לפ"ק, עזב כ"ק אאמו"ר זצ"ל את אונגארין, ומגמת פניו לעיר איסטאמבול, שמשם יקח ספינה לארץ ישראל. בדרכו עבר דרך ארץ רומעניא, שם מצא אכסניה כמה ימים אצל כ"ק אדמו"ר רבי אלעזר טווערסקי מפאלטישאן זצ"ל בעל 'פקודת אלעזר'.

ושמעתי מהרה"צ מפאלטישאן זצ"ל, שכהכרת הטוב בעד האכסניה, הביאה לו אמי מורתי הרבנית הצדקנית ז"ל מאכל

קודם צאתו מאונגארין, הקים כ"ק אאמו"ר זצ"ל 'ועד עולמי להצלת ישראל', אשר תחתיה נתאחדו ונתאגדו כל אותם שהתעסקו בהצלת בני ישראל, כדי שיעבדו בצוותא חדא, ויחדיו יהיו כח גדול רב ועצום. וגם כאשר כבר היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל בדרך לארץ ישראל, אחז עמם בקשר על ידי חליפת מכתבים.

גם קשתה עליו פרידתו מהישיבה הקדושה במונקאטש, אשר אא"ז זי"ע יסדה בדם לבבו, וכ"ק אאמו"ר זצ"ל הרחיב גבולי הקדושה לכבוד ולתפארת, הגדיל תורה והאדירה. וקודם צאתו מאונגארין כתב אליהם אגרת פרידה, אשר בין השיטין ניכרים כיסופיו אליהם. ובין הדברים מזהיר אותם שימשיכו בדרכי אבותינו ורבותינו הקדושים, ובפרט בעת הזאת אשר הצרות עלו למעלה ראש, צריכים לעמוד ולהתחזק באמונת אומן, ולא להתחבר ולהתערב עם כיתות המתחדשים, רק בה' יהיה מבטחם.



על ידי בריחתו בעוד מועד, הציל את משפחתו, ובזכות זה נשאר שם ושארית לאא"ז זי"ע. ואמנם זקנתי הרבנית הצדיקת מרת

בשר הנקרא 'ווארשט' (סאלאמי) שהיה דבר יקר בימים ההם, ואמר לה הרה"צ מפאלטישאן זצ"ל, כי מחמיר על עצמו שלא לאכול בשר כי אם משחיטה שהוא עצמו עומד בשעת השחיטה. ענתה לו אמי ז"ל, שאביה (ה"ה אא"ז זי"ע) היה גם כן אוכל משחיטת השוחט ששחט בשר זה, ואמר על זה הרה"צ מפאלטישאן זצ"ל, שאם כן גם הוא יאכל מזה, כי אין לו מה להרהר. וזו היתה הפעם היחידה שאכל בשר שלא עמד בשעת שחיטתו.



בתחילת חודש אייר שנת תש"ד לפ"ק, הגיע כ"ק אאמו"ר זצ"ל לארץ ישראל, שבור ורצוץ מתלאות הדרך, ומן הצרות והיסורים שעברו עליו עד כה. ואחרי קבלת פניו בעיר עכו, קבע מושבו בעיר הקודש ירושלים תובב"א. וכך כתבו אליו רבני 'העדה החרדית' באגרת שכתבו לרגל בואו, שהם שמחים מאוד בכואו לעירם, כי על ידי זה יאציל מאורו, אור תורה ונר מצוה, להאיר את החושך והערפל אשר כסו שמי ארץ ישראל על ידי החפשים, והפוסחים על שני הסעיפים, (עיין תנובות ברוך, פתילה ו, סימן ה).



ביקש כ"ק אאמו"ר זצ"ל לישב בשלוה, קפצה עליו רוגזה של זוגתו הרבנית הצדיקת אמי מורתי ז"ל, אשר עם הגעתה לארץ ישראל לקתה במחלת טובערקולוסי"ס רח"ל, אשר גברה מיום ליום. כ"ק אאמו"ר זצ"ל קיבל הכל באהבה ומסר נפשו עבודה, לעשות כל שביכולתו לסייע לה. ויזכרו לטובה הרה"ח ר' לייבל פרידמאן ז"ל וזוגתו ע"ה, אשר עשו ולא חסכו כל מאמץ לעזור לכ"ק אאמו"ר זצ"ל ולאמי מורתי ז"ל בעת ההיא.



בחג הפסח בליל התקדש החג, ערך כ"ק אאמו"ר זצ"ל את שולחן הסדר על יד מיטתה בבית החולים בעיר חדרה, כאשר זוגתו של ר' לייבל פרידמאן ז"ל הכינה להם את כל המאכלים במסירות גדולה. ולבקשת אמי מורתי ז"ל באתה אליה לבית החולים לשמוע הוראות מדויקות בעשיית החרוסת כפי מנהג בית אבותיה הקדושים, וכן עשתה. והעידה זוגתו של ר' לייבל ז"ל, אשר לא יאומן כי יסופר את גודל הקפדתה של אמי מורתי על ענין הצניעות, גם במצבה הקשה בבית החולים. ובשעה קשה זו יכלו לראות את גודל צדקתה של אמי ע"ה, אשר

היה לכ"ק אאמו"ר זצ"ל היכולת
לישב באוהל התורה, ולעבוד את
ה' כפי רצונו.

וכדאי לספר, שאביה מו"ה ר'
אשר הכהן וואלהויז ז"ל,
היה ירא וחרד מאוד לדבר ה',
מנכבדי הקהילה בעיר
'שטראובונג' בדייטשלאנד, והיה
עשיר נכבד, והיה לו שותף בעסק
ערל אחד, שעשה ערמימות גדולה
לגזול את חלקו, וקרא את הערל
אל בית המשפט, ואמר השופט
שניכרים דבריו שהם אמת, אבל
אין אני יכול לקבלם אלא אם כן
תשבע, וענה לו ר' אשר ז"ל, דתינו
אינה מתירה להשבע אפילו על
אמת, אמר השופט, אם כן אתה
תפסיד הכל, ונשאר בעירום
ובחוסר כל, והיות שכבר התחילו
הצרות בדייטשלאנד, החליט
לעלות לארץ ישראל, ובכך ניצל
עם כל משפחתו.

אדהכי והכי עבר כ"ק אאמו"ר
זצ"ל להתגורר בעיר תל
אביב, שהיתה מרכז גדול לתורה
וחסידות בימים ההם, ורבים
מגאוני וצדיקי הדור קבעו שם
משכנם. כ"ק אאמו"ר זצ"ל נתקבל
על ידם ברוב אהבה וחיבה. וחסידיו
ביאלא מסרו לו את רבנות בית

קבלה כל יסוריה באהבה, וגם
בהיותה בבית החולים במצב קשה,
הקפידה על קלה כבחמורה.



מחמת מחלת אמי ע"ה, נשקע
כ"ק אאמו"ר זצ"ל
בחובות גדולים. אדהכי והכי אבדה
אמי מורתי ז"ל את כוחותיה מיום
ליום, עד שביום כ"ו ניסן שנת
תש"ה לפ"ק החזירה נשמתה
ליוצרה, בהשאירה בביתה את כ"ק
אאמו"ר זצ"ל עם חמש יתומים
קטנים, והבית ריקם מכל, ואין בו
אפילו שוה פרוטה לחיי היום יום.

החובות הגדולים שהיו לכ"ק
אאמו"ר זצ"ל העיקר
עליו עד מאד, ועולם חשך בעדו.
אך השקיע עצמו בתורה הקדושה,
ונתקיים בו 'לולי תורתך שעשועי
אז אבדתי בעניי'. ומחמת כי לא
היה לו לחם לפי הטף, גמר אומר
לבקש לעצמו משרת רבנות, באופן
שיוכל להמשיך לעסוק בתורה לצד
מתן שכרה בצידה.

ולטובה תזכר, הרבנית בזיווג שני
מרת יהודית ז"ל, שמסרה
עצמה מאוד לטובת ובריאות בעלה
כ"ק אאמו"ר זצ"ל כל ימי חייו,
ולגדל הילדים היתומים, ומסרה
עצמה מאוד בעדיהם, ובעבורה

מדרשם, ומאז נשתנה שמו לבית המדרש דחסידי ביאלא-מונקאטש.

כ"ק אדמו"ר רבי ישעי' מטשערנאביל שליט"א.



סיפר הרה"ח ר' לייבל פרידמאן ז"ל, שהיה מחסידי ביאלא-מונקאטש בתל אביב, שבאותם הימים היה קיים בתל אביב 'אגודת האדמורי"ם', שמנתה י"ט אדמורי"ם, ביניהם הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, ואחיו הרה"ק רבי מרדכי מבולגריי זי"ע, הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, הרה"ק מסאדיגורא פשעמשיל זי"ע, הרה"ק מהוסיטאין זי"ע, הרה"ק מבוהוש זי"ע, הרה"ק בעל דמשק אליעזר מויזניץ זי"ע, ועוד. וכ"ק אדמו"ר זצ"ל למרות גילו הצעיר, נתמנה לנשיא האגודה. ועד האדמורי"ם פעל רבות עבור חינוך הילדים, ולבניית מוסדות ומקוואות בעיר.



בהיות כ"ק אדמו"ר זצ"ל מוהל מומחה, קראוהו בחצרות הצדיקים להיות מוהל אצל יוצאי חלציהם. בבית הרה"ק בעל אמרי חיים זצ"ל מויזניץ היה מוהל אצל נכדו כ"ק אדמו"ר רבי ישראל מויזניץ שליט"א, וכן אצל כ"ק אדמו"ר מאמשינוב שליט"א, ואצל



באגרת ששיגר כ"ק אדמו"ר זצ"ל לתלמידו הרה"ח ר' חיים צבי שווארץ ז"ל כותב דברים מפליאים אודות בואו לעיר סאן-פאולו. בין הדברים כותב,

יותר על תילה, והיו כמה השגחות חשובות, סגר כ"ק אאמו"ר זצ"ל את השגחתו.



באיגרת שכתב כ"ק אאמו"ר זצ"ל להגאון רבי שרגא פייביל מענדלאוויטש זצ"ל מנהל מתיבתא 'תורה ודעת ובית מדרש עליון', מבקש ממנו כ"ק אאמו"ר זצ"ל שיחנך אברכים שיהיו בקיאים בהלכה, ובעיקר בהלכות שחיטה ומילה, ושיהיו ראויים ללמד תורה לתינוקות של בית רבן הדרים במקומות המפוזרות בבראזיל, (עיין תנובות ברוך, פתילה ה, אות מט). ובאיגרת שם גם כתב, 'משאת נפשי הגדולה היא תינוקות של בין רבן בארץ ישראל, כי הרבה פעמים שנתי נודדת מעיני'. ומהאיגרת ההיא נראה, שגם אחר שעזב כ"ק אאמו"ר זצ"ל את ארץ ישראל, והיה דר בבראזיל, עדיין היה בראשו דאגה אודות מצב החינוך בארץ הקודש, ודאג בעדה ממקום מושבו.



בבראזיל יסד כ"ק אאמו"ר זצ"ל 'בית שחיטה', והנהיג בו את כל החומרות אשר קשה להנהיג בשאר בתי שחיטה. כל בהמה נשחטה ונבדקה בפני עצמה

שאחד הדברים המפריעים אותו מאוד לבוא לסאן-פאולו הוא, מאחר שמעולם לא דרכה שם רגלו של אף אחד מתלמידי הבעל שם טוב הקדושים, ותלמידי תלמידיו. ואין בארץ הזאת רוח חסידות, לכן קשה לו מאוד לבוא שמה.



כ"ק אאמו"ר זצ"ל הגיע לבראזיל בפרשת וירא שנת תש"ח לפ"ק. ביום חמישי נערכה לכבודו מעמד 'קבלת פנים' אדיר ורב רושם, והמשך הקבלת פנים התקיים ביום השבת קודש, כאשר ערך כ"ק אאמו"ר זצ"ל את שולחנו בבית המדרש אשר בבנין התלמוד תורה שם, כאשר אחר התפילות ועריכת השולחנות השמיעו המגידים דרשות נפלאות לכבוד בואו לברכה.

עם הגיעו לעיר הקים ועד לעניני הדת, שעיקר מטרתה היתה לחזק את כל עניני היהדות, ובעיקר את ענין הכשרות שהיה זקוק לתיקון גדול. כ"ק אאמו"ר זצ"ל הקים אז 'כשרות' מיוחדת תחת השגחתו הפרטי, והרבה מיני מאכלים היו תחת השגחתו, כאשר שלומי אמוני ישראל היראים ושלמים סומכים עליו בזה. אולם ברבות הימים, כאשר הדת עמדה

אא"ז זי"ע, ואחר כך תלמיד מובהק של כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ואחרי שנות הזעם בחר להיות שוחט, ובזה להביא פרנסה לבני ביתו.

והנה באחד הפעמים שביקר כ"ק אאמו"ר זצ"ל באמעריקע, הלך ר' שלום יוסף ז"ל להקביל את פני רבו, וכדרך השוחטים לקח עמו את סכין השחיטה שלו להראותו לרבו שיבדוק אותה. כ"ק אאמו"ר זצ"ל לקח את החלף ובדקו. ופנה לר' שלום יוסף ז"ל לאמור, הנה החלף כשר בתכלית הכשרות, ברם יש לי איזה הרגשה בו. ר' שלום יוסף ז"ל בדק שוב את הסכין ולא הרגיש מאומה, ונתנו שוב לכ"ק אאמו"ר זצ"ל וחזר הדבר כבראשונה, שכ"ק אאמו"ר זצ"ל אמר לו, הנה הסכין כשר וישר ואין בו שום פגם, אבל יש לי בו איזה הרגשה. כך חזר הדבר שלש פעמים, עד שהחליט ר' שלום יוסף ז"ל, שאם רבו אומר לו שלש פעמים שיש לו הרגשה, אם כן מלאכת השחיטה אינה עבירו. ומשך ידו ממלאכה זו, והפסיק לשחוט.

לאחר מכן פתחה זוגתו חנות למלבושים והצליחה בזה באופן מופלא. והוא עצמו יכול היה לישב על התורה ועל העבודה

במתינות יתירה, ועוד חומרות. שני מעלות היו לבית השחיטה: א', שהיה תחת בית שחיטה של עכו"ם, היינו שהשחיטה של הנכרים ושל היהודים היו בבנין אחד (במקומות נפרדים), והתועלת בזה, שאם נתהווה איזה שאלה או פקפוק על הבשר, היו יכולים בנקל למוסרו לעכו"ם בלי הפסד ממון, ולא היו צריכים לחפש ולבקש אחרי קולות, אפילו במה שנהגו העולם להקל. ב', בימים ההם היה הבשר בבראזיל זול ביותר, ולא היה הניסיון של הפסד ממון.

בבדי להוציא אל הפועל את כל ההידורים הללו קיבץ כ"ק אאמו"ר זצ"ל שוחטים יראי השם ותלמידי חכמים, ביניהם הרב החסיד ר' יוסף זיסקינד הכהן גאממעראמאן ז"ל, אשר העיד עליו כ"ק אאמו"ר זצ"ל שאפילו לפני המלחמה, במקום שהיו שוחטים מובחרים, היה ר' יוסף ז"ל בולט כשוחט חשוב מאוד. ואכן בית השחיטה נתפרסם להיות מן המהודרות בעולם בימים ההם, והיו שולחים ממנו בשר לארץ ישראל ולשאר ארצות.



מסופר על הרה"ח ר' שלום יוסף גראסס ז"ל, שהיה תלמיד

ללעג ולקלס בעיניהם, ובפרט על ההולך במלבושי חסידות. ועתה שיראו אותי מדבר לפניהם, יראו שבתוך עדת יראי ה' ישנם אנשים חכמים, שתורת ה' נובעת מעיינות חכמה, ושמא לעתיד יגרום הדבר שאחד מהם, או מי מצאצאיהם, ישוב למקור מחצבתו. ואפילו אם לא, עצם הדבר שיהיו מביטים על שומרי תורה ומצות בדרך כבוד, הוא ריווח גדול.

ואכן כהיום, כמה וכמה מאותם האנשים או יוצאי חלציהם, המה שומרי תורה ומצות, והקימו דורות ישרים ומבורכים.



כל ימיו פעל ועשה רבות למען התורה ולמען חיזוק היהדות, וסדר יומו היה מלא וגדוש בעשיה מבורכת למען הכלל והפרט, מלבד שיעוריו הקבועים, וסדרי יומו שהיה לכל רגע חשבון וסדר, ולא ראוהו הולך ריקם אפילו רגע. ובדבר זה חינך אותנו בילדותנו, שיהיה לנו סדרים ושיעורים קבועים דבר יום ביומו.

דכירנא אשר פעם אחת נתן לי כ"ק אאמו"ר זצ"ל 'פעטשיל', אף כי דרכו היה לא להכות, ושאלתי לו 'טאטע כ'האב

בהרחבת הדעת, יותר מאשר אילו היה ממשיך במלאכת השחיטה. וכל זה מכח אמונת רבו שהיתה בו. ומכאן גם ניתן להווכח בגודל יראתם ותמימותם של חסידי קמאי, אשר רק מחמת ששמע שיש לרבו איזה 'הרגשה' בסכין, אפילו שלא ראו מאומה, הפקיר את פרנסתו, הגם שלא היה יודע האיך יפרנס את משפחתו מהיום והלאה.



מאחר שיצא שמו וטבעו של כ"ק אאמו"ר זצ"ל בעולם, קראוהו הרבה פעמים לשאת דברים גם בפני אנשים שאינם שומרי תורה ומצות, כגון חבורות של רופאים ועורכי דין וכדומה, שבקשו לשמוע דעתו בענינים שונים. ועל פי רוב קיבל כ"ק אאמו"ר זצ"ל את הזמנתם ונשא מדברותיו לפניהם. ופעם אחת שאלתיו לו, למה דורש לפני אנשים כאלו, וכי ישובו בתשובה על ידי זה.

והשיב לי כ"ק אאמו"ר זצ"ל, אם ישובו בתשובה לא אדע עתה, אבל דבר אחד בודאי ישתנה אצלם, כי עד עתה היו מביטים בביטול ובזלזול על אדם שומר תורה ומצות, ואם ראו אותו כורך רצועות של תפילין על זרועו, היה

דאך גארנישט געטוהן? ענה לי בניחותא, הרי אתה בעצמך אמרת התירוך, כי באמת מחמת זה גופא שלא עשית מאומה, נתתי לך את הפעטשיל. כי יהודי אין לו לילך ריקם בשום רגע.

זבורני, כאשר נזדמן לו שקראוהו לשאת דברים בשבת קודש במקום שאין בו עירוב, ורצה לזכור את כל המראי מקומות שהכין, כתב את הדרשה על הצעיף (שא"ל) הלבן שלו, וביום השבת קודם הדרשה פרסה על גבי העמוד, להיות המראה מקומות לנגד עיניו בעת הדרשה.

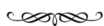
בתחילת שנת תשכ"ג לפ"ק, ראה כ"ק אאמו"ר זצ"ל שיש לו כבר האפשרות לשוב לארץ ישראל, עם כל זה לא רצה לעשות דבר גדול כזה בלי שאלת חכם. בעת ההיא נזדמן כ"ק אאמו"ר זצ"ל לאמעריקע לקראת שמחת נישואי, ולסידור קידושין כיבד כ"ק אאמו"ר זצ"ל את הרה"ק מסאטמאר זי"ע, ששניהם נכדי זקיה"ק בעל ייטב לב זי"ע. ואחר החופה נתוועדו כ"ק אאמו"ר זצ"ל והרה"ק מסאטמאר זי"ע ודברו ביניהם, ואז שאל כ"ק אאמו"ר זצ"ל את דעתו אם ראוי ומותר

לו אחר שנים מרובות לעזוב את בראזיל, והשיב לו הרה"ק מסאטמאר זי"ע שמותר לו לעזוב את בראזיל וליסע לארץ ישראל, ונתן לו ברכת קדשו שיצליח בכל דרכיו.

כ"ק אאמו"ר זצ"ל עלה לארץ ישראל, וקבע את מקום מושבו בעיר חולון, בה נתמנה לרב דמתא. שם פתח בית מדרש, אשר עד מהרה נתקבצו שם ציבור יראים ושלוימים תחת הנהגתו. בעיר חולון ראה לפניו מקום נרחב לפעול לחיזוק היהדות בכל מיני דברים הצריכים תיקון, החל מעניני כשרות עד חינוך הילדים.

ותחי ראשית דרכו לכונן 'בית שחיטה' מהודר, כמו שעשה בבראזיל. אולם כאשר נתן כמה הוראות, וראה שאין עושים כציוויו, שאל אותם על כך. ומענה בפניהם כי 'אין להרב להתערב בעניינים אלו'. כמו כן כאשר קרא למנהלי התלמוד תורה וביקש לשנות כמה דברים באופן החינוך, ענו לו 'אין להרב להתערב בעניינים אלו'. ולשמע אוזן דברים אלו עמד כ"ק אאמו"ר זצ"ל כמשתומם, כי מה שייך להרב אם לא דברים הללו. ואז החליט בדעתו, כי מקום

עמו, וכעבור כמה רגעים שב האדמו"ר זצ"ל ובידו כיס תפילין, וביקש ממני שאניח תפילין, והוא סייע לי וקרא עמי קריאת שמע. וכשסיימתי וחלצתי התפילין, נתן לי פת שחרית, ואז אמר לי לחשב כל הרגעים עד כה, ושילם לי עליהם. המעשה הלזה חדר לליבי, וכעבור זמן קצר החילותי לעשות את דרכי חזרה בתשובה שלימה.



בחתגוררו בארץ ישראל צר היה
לו מאד לראות את

פורקי העול המחללים שבת קודש בפרהסיא ובשאט נפש. ואמנם הרבה ניסה לפעול להשפיע עליהם שישובו מדרכם הרעה. כאשר הלך ברחובות העיר ביום השבת קודש הקפיד מאוד שלא יעצור עבורו שום רכב (קאר) בעבורו, כדי שלא ייגרם על ידו חילול שבת, וכאשר צריך היה לעבור הרחוב, המתין שהדרך יהיה פנוי, ולא יעצור שום רכב בשבילו, ולפעמים אירע שהמתין זמן רב עד שראה הדרך פנוי.



בשנת תשמ"ח לפ"ק, לקה כ"ק
אאמו"ר זצ"ל בשלשה אירועי מח (סטראק) ל"ע, בזה אחר זה. וכמה שבועות לאחר מכן היה

שאיין הרב דמתא יכול להשפיע על חינוך הילדים, ועל כשרות השחיטה, אינו חפץ להיות רב במקום כזה.

ולבן עזב את העיר, והשתקע בעיר
פתח תקוה. שם הקים את בית מדרשו, ומקוה טהרה תחתיו, ושם כונן קשרי ידידות עם רבני העיר, ביניהם הגה"צ ר' יעקב שמריהו דייטש זצ"ל גאב"ד חוג חתם סופר, ועם הגה"צ ר' שמואל אלכסנדר אונסדארפער זצ"ל גאב"ד ק"ק דברי חיים צאנז.



גם בזמן הקצר שהתגורר כ"ק
אאמו"ר זצ"ל בעיר חולון השפיע מצדקותו על אנשי העיר. וכמו שמספר הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א אב"ד רמת אלחנן בעיר בני ברק, וראש כולל 'בית דוד' בחולון. שפעם אחת נסע ב'טעקסי' אשר המנהיג היה בעל תשובה, וסיפר לו איך הגיע לחזור בתשובה, כי פעם אחת הסעתי את האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל, ושאל אותי אם הנחתי היום תפילין, עניתי לו שלא הנחתי תפילין זה זמן רב. וכאשר הגעתי עם האדמו"ר זצ"ל לביתו, אמר לי שאמתין מתחת לביתו ואחשב את הרגעים הללו כמו שאני נוסע

ובאמצע התפילה החזיר נשמתו ליוצרה. כ"ק אאמו"ר זצ"ל הגיע למסע הלוויה מן הראשונים, והשתתף במשך כל הלוויה וההספדים, אף שנמשכו כמה שעות, והגם שהיה אז יום חם ביותר. והיה הדבר לפלא למה הטריח עצמו כל כך.

ובאשר בא כ"ק אאמו"ר זצ"ל לנחם את האבלים, והשמיעו לפניו את פליאתם על טרחתו. נענה להם כ"ק אאמו"ר זצ"ל, דעו לכם כי כל ימי אני מתפלל שאזכה למות מות ישרים, וכאשר שמעתי שאביכם נפטר בשעת התפילה, אחרי הגדת שיעור תורה, נמלאתי קנאה על שזכה למיתה כזו, ועל כן השתתפי בלויה שעות הרבה יותר מכדי כוחי.

ואבן נתקיים רצונו, כי בליל שישי נר ג' דחנוכה, ביום ז"ך כסלו שנת תשנ"ח לפ"ק, אחר שקיים מצות הדלקת נר חנוכה ואמר דברי תורה, נטל ידיו, וישב לכתוב דברי תורה, וסיים בפסוק (דברים ד, ל) 'ושבת עד ה' אלקיך'. בו בלילה השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה, בביתו בה שם לילות כימים לתורה ועבודת ה'.

השמועה הלא טובה נתפרסמה ברחבי תבל, ושמחת

חלש מאד, ושכב מבלי יכולת לעשות מאומה. וגם אחר כך כאשר שב לכוחותיו, נשאר משותק על חצי גופו, וכל דבר עלה לו בקושי גדול. אולם עם כל זה התאמץ והחמיר על עצמו קלה כבחמורה, וסיפר הגה"צ ר' חיים יודא דייטש שליט"א גאב"ד חוג חתם סופר פתח תקוה, שאותם שהתגוררו בסביבתו זוכרים איך שבאותם הימים היה הולך באשמורת הבוקר במסירות נפש למקוה שהיה רחוק כמה רחובות מביתו, (כי המקוה אשר בבית מדרשו היה בזמן ההיא סגור, מחמת התנכלות ראשי העיר, שהמקוה היתה לצנינים בעיניהם, ואכמ"ל). וכן היה בכל הנהגותיו, שלא ויתר לעצמו מאומה, אף שעלה לו בקושי. ויזכר לטוב הגה"צ ר' חיים יודא שליט"א, הוא וכל משפחתו אשר מסרו עצמם בעבור כ"ק אאמו"ר זצ"ל בעת חוליו, כי הודות למסירותם הנאמנת יכול היה כ"ק אאמו"ר זצ"ל להמשיך עבודתו הקדושה בלי שיפריע לו מצב בריאותו הקשה.



כאשר נפטר בעיר פתח תקוה הגה"צ ר' יעקב שמריהו דייטש זצ"ל גאב"ד חוג חתם סופר דשם, היה זה אחר שלימד שיעור משניות כדרכו בכל בוקר, ולאחריה עמד להתפלל תפילת שחרית,

ימי החנוכה נהפכו לאבל. הלוויה יצאה למחרת בערב שבת קודש מבית מדרשו, ומחמת קוצר הזמן נערך הכל במהירות, ועם כל זה נשתתפו בה המון רב אשר באו לחלוק כבוד גדול להאי גברא רבה. בראש המשתתפים היו רבני העיר הגה"צ ר' שמואל אלכסנדר אונסדארפער זצ"ל, ולהבחל"ח הגה"צ ר' חיים יודא דייטש שליט"א. ועוד השתתפו כ"ק אדמו"ר בעל ה'נחלת דן' ממודז'ין זצ"ל, כ"ק אדמו"ר מראדזין זצ"ל, כ"ק אדמו"ר מסטריקוב זצ"ל, ויבדלחט"א כ"ק אדמו"ר מאוז'רוב שליט"א. פסוקי תהלים נאמרו בהתעוררות רבה על ידי כ"ק אדמו"ר בעל אהבת יעקב מביאלא זצ"ל.

הוא ימליץ טוב בעדינו בשמי מרום, עדי יקיצו וירננו שוכני עפר, במהרה בימינו אמן.



דברות קודש

ליל ג' דחנוכה - ו"ך בסלו

יומא דהילולא של

כ"ק מרן אדמו"ר רבי צרוך יהושע ירחמיאל זללה"ה

אצדק"ק מונקאטש

– תשע"ט לפ"ק –

הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומשיב את הנרות. וידועים דברי הרמב"ן (ד"ה צהלותך) שזה קאי על גרות חנוכה, שהיא נוהגת אף בגלותינו בזמן שאין בית המקדש קיים, משא"כ קרצנות הנשיאים אין להם מעלה זו, ולכן 'שלך גדולה משלהם'. אצל יש להבין בזה, דאם כן הלשון 'שלך גדולה משלהם' טעון ביאור, דהיה לו לומר 'שלך קיימת לעולם', ומה שייך לזה לשון 'גדולה'.

והנראה לצאר, שהנה אמרו חבמיני ו"ל (מגילה לא, ב) 'אמר רבי יוחנן, כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקצ"ה, אתה מוצא ענוותנותו', וצפוט הכוונה הוא, שהשם יתצרך מתלבש לפעמים בגאות, כמו שנאמר (תהלים נג, ב) 'ה' מלך גאות לצב',

בגמרא תנו רבנן, מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד (שבת נא, ב). הנה יש צהידור מצות נר חנוכה, מה שלא מצאנו בכל שאר מצוות התורה, שכל התורה אופן הידור מצוה הוא כמו שאמרו (שבת קלב, ב) 'זה ח-לי ואנוהו (שמות טו, ב), התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה', והיינו שיעשו את המצוה באופן נאה, אצל צחנוכה מלבד מה שיש ענין של הידור מצוה, יש גם מהדרין מן המהדרין, וכבר נאמרו בזה כמה וכמה טעמים.

ב) צפוק דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות (צמדבר ת, ב). וצ"ש"י (ד"ה צהלותך) בשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא

ולפעמים הוא מתלבש צענונותו, אצל אס זה היה הכוונה, צריך ביאור הטעם מה ש'ככל מקום' שאתה מוצא גדולתו של הקצ"ה, אתה מוצא ענוותנותו, הא אין זה הנהגה באתה, ואס כן אין זה באותו מקום.

אלא הביאור הוא, דהנה כשמבקשים לדעת את גדולתו של האדם, אז מהו הדרך למדוד את גדולתו, הרי זה נמדד על פי מידת ענוותנותו, שלפי גדול ענוותנותו, כן נוכל למדוד גדולתו, משום כן ככל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקצ"ה, אתה מוצא ענוותנותו, כי הענווה היא ההוכחה לגדול גדולתו. כדברים הללו, כותב המהר"ל בספר נתיבות עולם (נתיב הענוה, פרק א) 'הענוה היא עצם הגדולה, והיא הגדולה על כל הגדולות, עד שאין גדולה למעלה, ואס לא כן לא היה נמצא ככל מקום שאתה מוצא גדולתו שם נמצאת הענוה, אצל מפני שכל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא הענוה, מזה תדע כי הענוה היא הגדולה על כל הגדולות', עד כאן לשונו.

בזה יש לפרש מה שמאנו כשדברה מרים עם אהרן על משה רבינו, נאמר (במדבר יב, א) 'והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', ולכאורה הכוונה הוא, שאף שדברו מרים ואהרן על משה, היה משה רבינו מהנעלבים ואינם עולצים ולא ענה

מאומה, אצל לפי הנזכר יש לפרש ביותר עומק, שזה בא לפרש גודל הפגם של מרים ואהרן על שדיברו על משה רבינו, שהלא 'והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', ומהענוה הרי רואין גודל גדולתו, ואס הוא העניו מאוד מכל האדם, הרי הוא הגדול מאוד מכל האדם. ועל זה נאמר מיד לאחר כן (שם, ט) 'פה אל פה אדבר צו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יציט ומדוע לא יראתם לדבר צעדי במשה', שמזה שהיה העניו מאוד מכל האדם, הרי זה ראייה צורה על גדולתו לאין שיעור וערך.

מקובל דור אחר דור סיפור, שפעם היה הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנובשייפל זי"ע אצל דודו הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע צעעת הדלקת נרות חנוכה, ולפני שעמד הרה"ק מטאלנא זי"ע להדליק הנרות, שלח לקרא לחסיד אחד שהיה גבוה מאד משכמו ולמעלה, ושאלו, מאחר שאתה גבוה ביותר, כשאתה מצקש לדבר עם בני ביתך, כיצד הוא דרך הדיבור, האס אתה מכניע עצמך אליה, או שמא היא עומדת על הכסף לדבר עמך. ענה החסיד, וכי אטריח את בני ציתי ככל עת לעמוד על הכסף, בודאי כשאני מדבר עמה הנני מתכופף אליה. ותיקף לאחר מכן עמד הרה"ק מטאלנא זי"ע והדליק הנרות, ודבר זה היה אצל הציבור מילתא דתמיהה. והכריז אז הרה"ק

מהורנוסטייפל זי"ע, שזהו סוד הדלקת נרות חנוכה.

ובן נמנא בצפה"ק אוהב ישראל (חנוכה, ד"ה יש לרמו) יש לרמו מלינת חבמינו ו"ל שאמרו בגמרא צבא מלינא פרק הזהב (נט, א) 'איתתך גואל גחין ולחיש לה', שהוא סוד כוונת הדלקת נר חנוכה, והמשכיל יצין זה על פי מה דאיתא בכתבי האר"י הק' וזה"ה והשל"ה הק' בסוד מלות נר חנוכה למטה מעשרה טפחים, עיין שם והבן, וקיאזר ולא ציאר את דבריו הקדושים.

והביאור בכל זה נראה, דהנה הנהגתו של הצורא יתצרך הוא, שהוא מנמיך עצמו לצני ישראל, וכמו שנאמר צמתן תורה (שמות יט, כ) 'יירד ה' על הר סיני', ואמרו (שבת פח, ב) שהמלאכים טענו 'תנה הודך על השמים' (תהלים ת, ב), ובקשו שהתורה תשאר בשמים, אבל הקצ"ה ירד על הר סיני ונתן לנו את תורתו, שהמלאכים הצינו שמשום גדולתו של הקצ"ה, צריך שיהיה רק 'תנה הודך על השמים', אבל השם יתצרך דיוקא ירד אלינו על הר סיני.

והנה אמרו (פסוק ה, א) 'מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים', אבל בהדלקת נרות חנוכה נפסק להלכה (אורח חיים, סימן תרעא, סעיף ו) 'מנחה להניחו למטה מעשרה טפחים', הרי מזה, שאע"פ שכל פעם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, ואף צהר סיני

שירד הקצ"ה אלינו, לא היה למטה מעשרה, אבל בשעת הדלקת נרות חנוכה השכינה יורדת אלינו למטה מעשרה טפחים. וזהו הצחינה של 'איתתך גואל גחין ולחיש לה', שמאחר שאין לנו יכולים להעלות עצמינו להשם יתצרך, כי הקצ"ה הוא 'רס ומחנשא שוכן שחקים', הרי צריך רחמינו וחסדיו הקצ"ה מנמיך עצמו אלינו, ואף שכל ימות השנה לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים, אבל בשעת הדלקת נרות חנוכה השכינה יורדת אלינו גם למטה מעשרה טפחים.

והרי 'בכל מקום שאתה מוצא גדולתו, שם אתה מוצא ענוותנותו', היינו שמגדול הענוה נראית הגדולה, ואם בהדלקת נרות חנוכה הקצ"ה יורד אלינו למטה מעשרה, הרי מזה שצעתא הדין נראית גודל גדולתו של הקצ"ה, מה שלא מצינו בשום מקום. וזהו הכוונה 'שלך גדולה משלהם', כי צעת הדלקת נרות חנוכה, אז הוא הראיה הגדולה לגדולתו של הקצ"ה, על ידי מה שרואים גודל ענוותנותו שהוא יורד אפילו למטה מעשרה טפחים, מזה רואין גדלות הצורא ברוך הוא, 'שלך גדולה משלהם'.

כותב אא"ז רביה"ק בעל בני יששכר זי"ע (מאמרי חדשי כסלו-טבת, מאמר ד, אות מא) צטט הרה"ק בעל באר מים חיים זי"ע, שהיום חל יומא דהילולא דיליה, בצפה"ק סידורו של שבת (שורש

השם יתצרך ציומר עם ישראל עם קרובו, בהראות להם נס המנורה, ולהאיר להם לדורותיהם נר ניסיי מבחינת אור הגנוז, והוא דבר שלא עלה על לב, והם לא זיקשו נס זה, והיה יותר מהמזוקש, וזהו הוא צבחינת חסד, עכמדה"ק.

ולאורו ניסע ונלך, דהנה בני ישראל התפללו שיושעו מידם של היוונים, שכן הם גזרו עליהם 'להשכיחם תורתך' (על הניסים), והחשמונאים צקשו להחזיר העטרה ליושנה, משום כן צקשו שיהיה שוב השראת השכינה בכלל ישראל, אבל לא עלתה על דעתם לצקש שהשכינה תרד למטה מעשרה, שזהו דבר שלא היה מעולם, ונמצא שהחסד שעשה עמהם השם יתצרך היה הרבה יותר ממה שצקשו, שלא עלה על דעתם לצקש שהשם יתצרך ישנה את ההנהגה מה שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, ורק שיחזיר הקצ"ה השראת השכינה בתוך עם ישראל.

לבן דייקא בחנוכה תקנו הענין של מהדרין מן המהדרין, שמאחר שכל הענין של חנוכה הוא מה שהשם יתצרך השפיע על בני ישראל יותר ממה שצקשו, שירדה שכינה למטה מעשרה, משום כן אף שצכל התורה כולה יש ענין של הידור מנוה, אבל בחנוכה יש הידור אחר הידור, מהדרין מן המהדרין, מה שאין צכל המנוה, לפי שהחסד של נס חנוכה היה באופן של 'חסד שצחסד', שהחסד הקצ"ה עמנו הרבה יותר

א, ענף ד', שמצאח החילוק בין 'חסד' ל'רחמים', כי 'רחמים' הוא כשמרחם אחד על חבירו ונותן לו מבוקשו המצטרך לו, ו'חסד' הוא כאשר נותן לו יותר ממבוקשו, דבר שלא עלה על דעת המצקש. ופירש בזה מה שאמר אליעזר עצד אברהם (בראשית כד, יד) 'והיה הנערה אשר אמר אליה הנני נא כדך ואשתה ואמרה שמה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעצדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני', ופירש רש"י הק' (ד"ה אותה) 'ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בציתו של אברהם', היינו כי מהותו של אברהם אצינו היה איש החסד, וכמו שנאמר (מייכה ו, כ) 'חסד לאברהם', ולכן אילו היתה רבקה נותנת לשמות רק לאליעזר, גם אם היה זה צסצר פנים יפות, לא היתה עדיין ראויה להכנס לציתו של אברהם, כי זה היה רק 'רחמים', אבל להיות ראויה ליכנס בציתו של אברהם, איש החסד, ש'חסד' הוא לעשות יותר ממה שציקש המצקש, לריכה שתעשה יותר ממה שצקשו ממנה, ואז תהיה 'ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס בציתו של אברהם'.

בזה מצאח אא"ו רביה"ק בעל בני יששבר זי"ע גודל החסדים שהיה בשעת נס חנוכה, שצאותו הזמן מה שהפועל ישועות מסר רבים ציד מעטים ונלחו את אויביהם, הנה הוא דבר שהיו מבקשים ועלה זאת על לבם לנלח את אויביהם, אבל אחר כך הנה הפליא חסדו

ממה שעלה על דעתינו, ולכן המצוה הוא גם כן באופן של 'מהדרין מן המהדרין'.

היום חל יומא דהילולא של ב"ק אאמו"ר זצ"ל, והנה צימים הקשים צימי המלחמה, עסק אז הרבה בהצלת בני ישראל, אבל הנהגתו הייתה באופן של 'חסד שבחסד', שלא המתין עד שיבקשו ממנו איזה דבר, אלא היה משפיע טובה על אחרים בכל העניינים קודם שבקשו ממנו, ואף היו אלו שלא ראו שיעשה עמהם חסד, כי סברו שלא תגיע הנרה עליהם, אמנם הוא לא שם לב על זה, ובכל אומצו התעסק להתחסד עם הבריות, והשתדל להוציאם מנרה לרוחה, וזוה זכה להציל אלפי בני ישראל.

ויעזור הקב"ה, שזכות הצדיקים יגן עלינו, ואורות החנוכה יאירו

עלינו, שיהיה צמינת 'נר חנוכה איש וציתו', שיאירו צתי בני ישראל, וכלשון שאמרו (סוכה נא, א) 'ולא היה חסר צירושלים שלא הייתה מאירה מאור השואצה', ואור זה מאיר עכשיו למטה מעשרה טפחים, ואין הכוונה שהם יתצרך משפיל עצמו, כי ענוותנותו למטה מעשרה טפחים, זו הוא עצם גדולתו, ואפשר לכן דייקא בחנוכה מאיר האור הגנוז, כי צימים אלו שהקב"ה משפיל עצמו למטה מעשרה טפחים, זהו מעיד על גדלותו, ומשום זה מאיר אז האור הגדולה של האור הגנוז. ויהי רצון, שיאיר אור הגנוז בכל צתי ישראל, ולאור ימי החנוכה נסע ונלך, ונקיים בזה הפסוק (ישעיה נד, טו) 'על כן באורים כבדו ה', שעל ידי האור נכבד את ה', ונלך לקבל פני משיח צדקינו בעגלא ובזמן קריב על ידי ביאת משיח בן דוד במהרה דידן ברוז רחמי וחסדיו.

